

ИЗДАТЕЛЬСТВО
СТ. ВАСИЛЬЕВА

RECURS.
—
JONIDE B.
DEMORALI LEPO
(GOTH. B. D.)

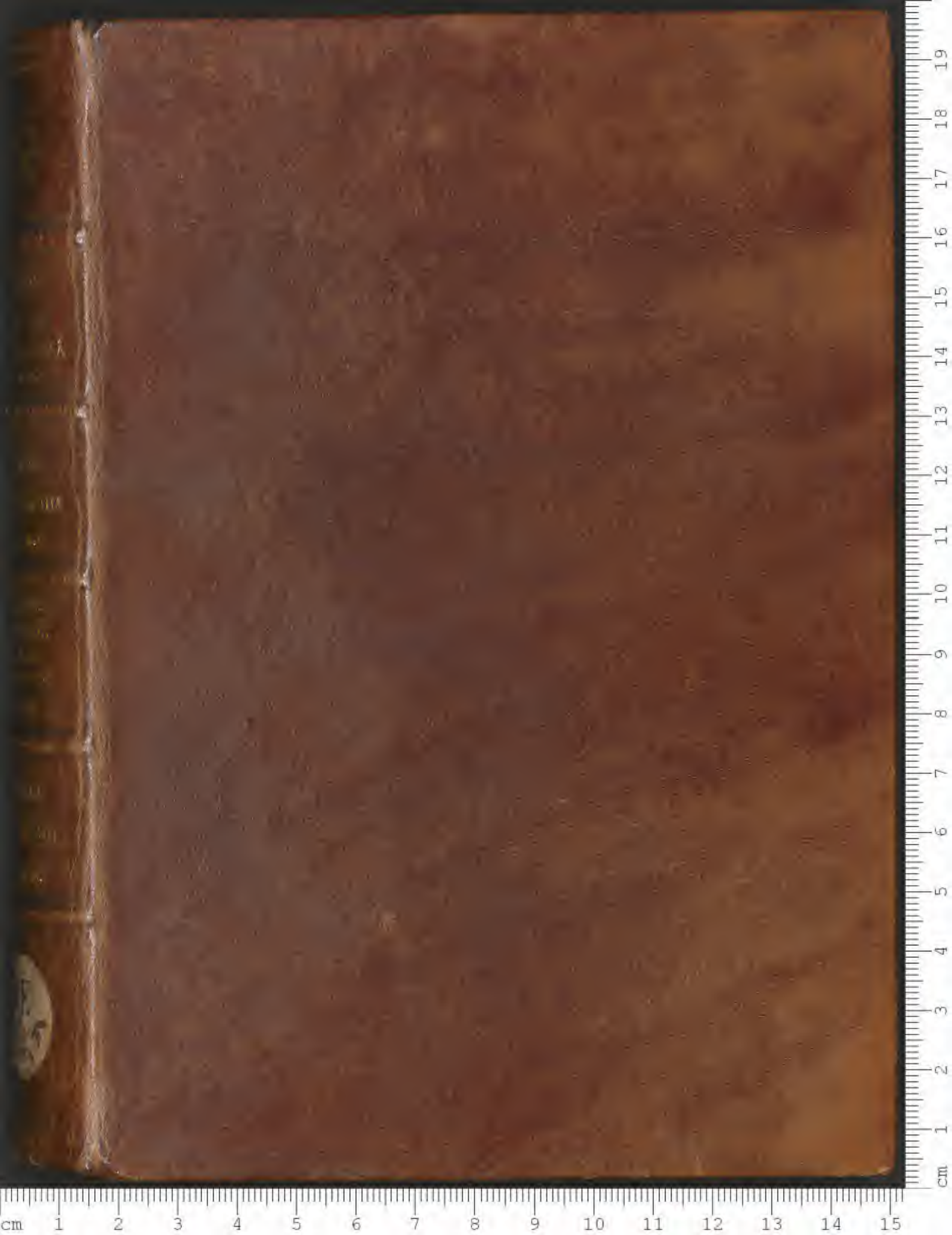
MANUALE
CONFESSORUM
(GOTH. B. D.)

DIONYSIUS
DE LEEVIS
QUATUOR
NOVISSIMAE
1489

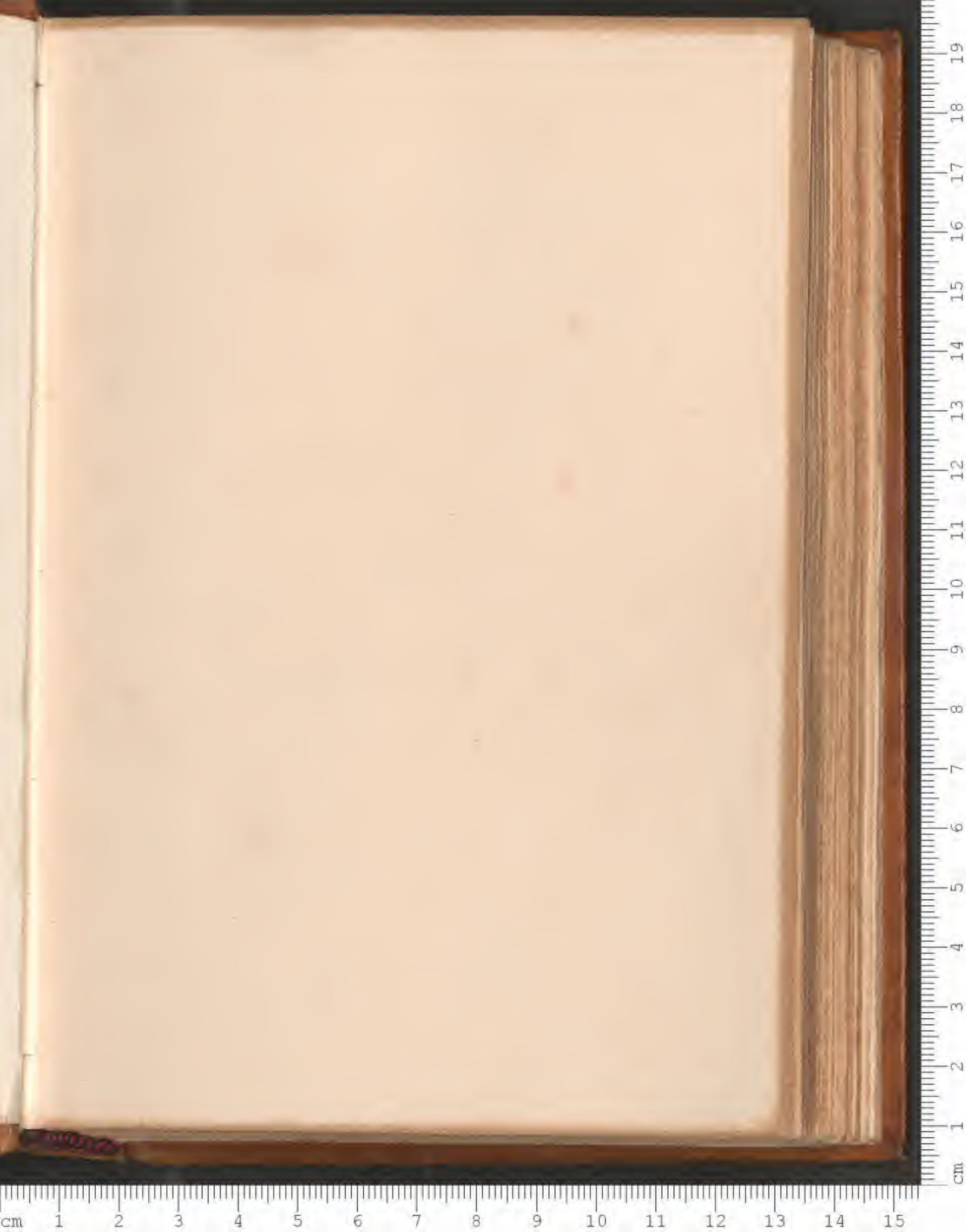
STELLA
CLERICORUM
(GOTH. B. D.)

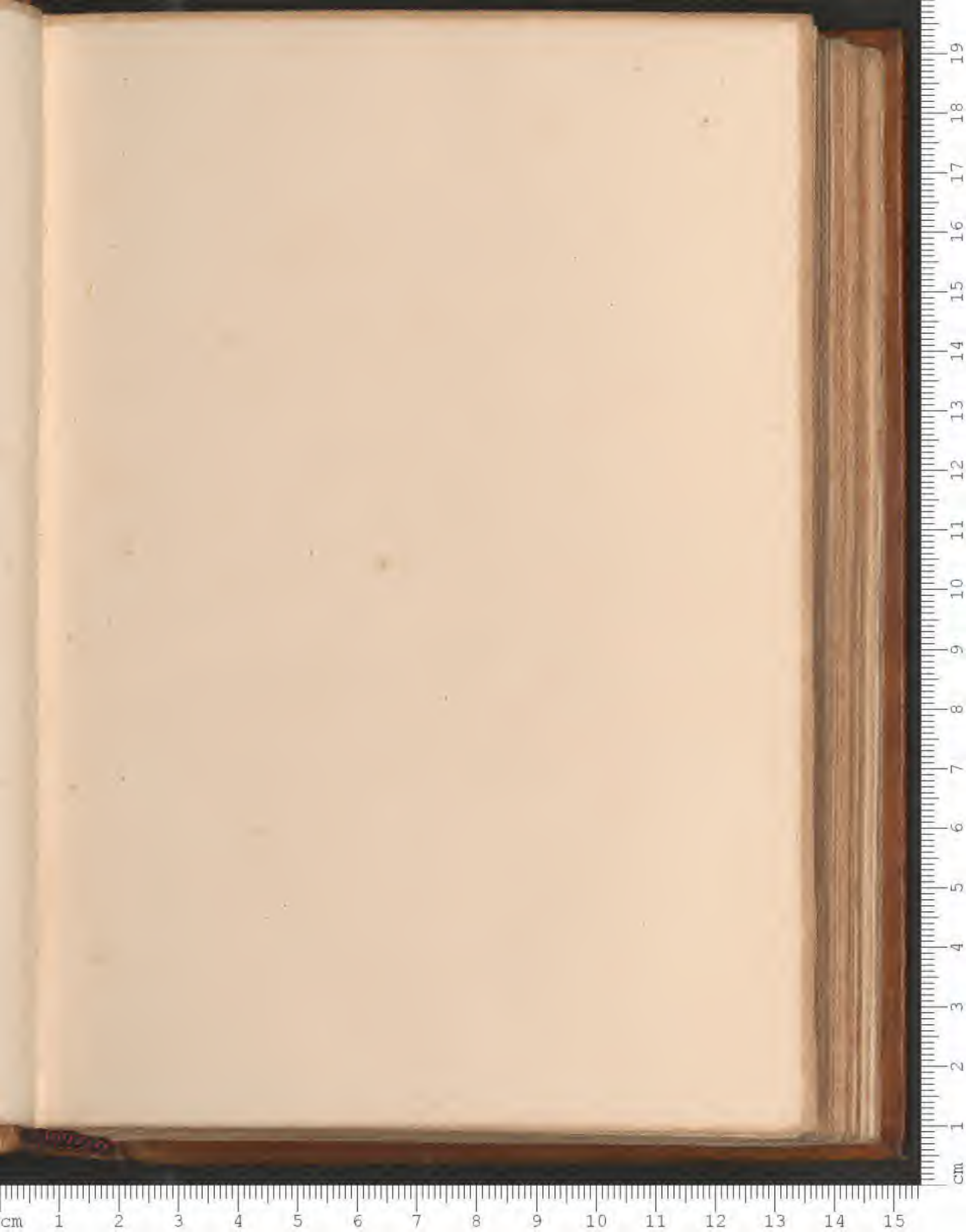

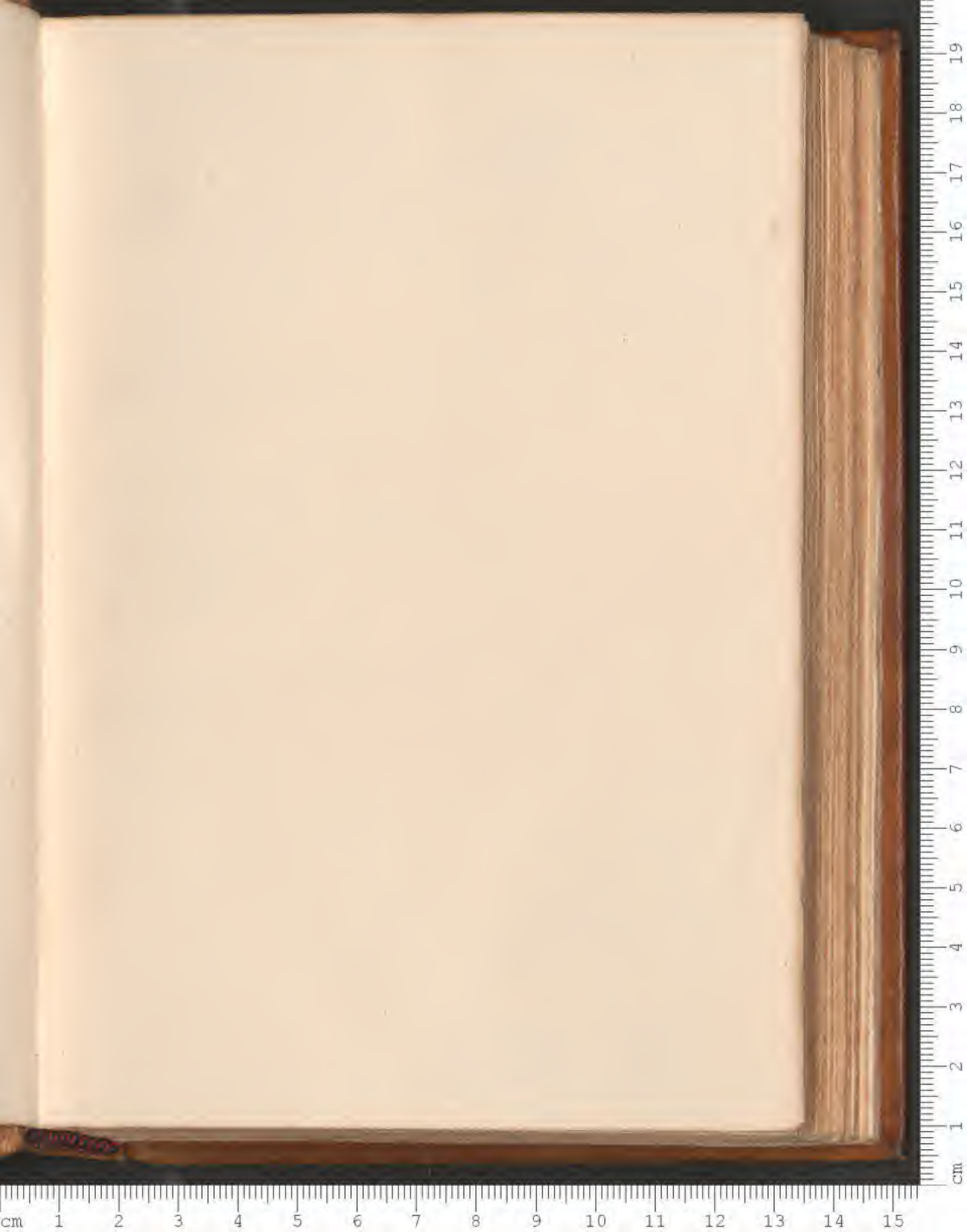

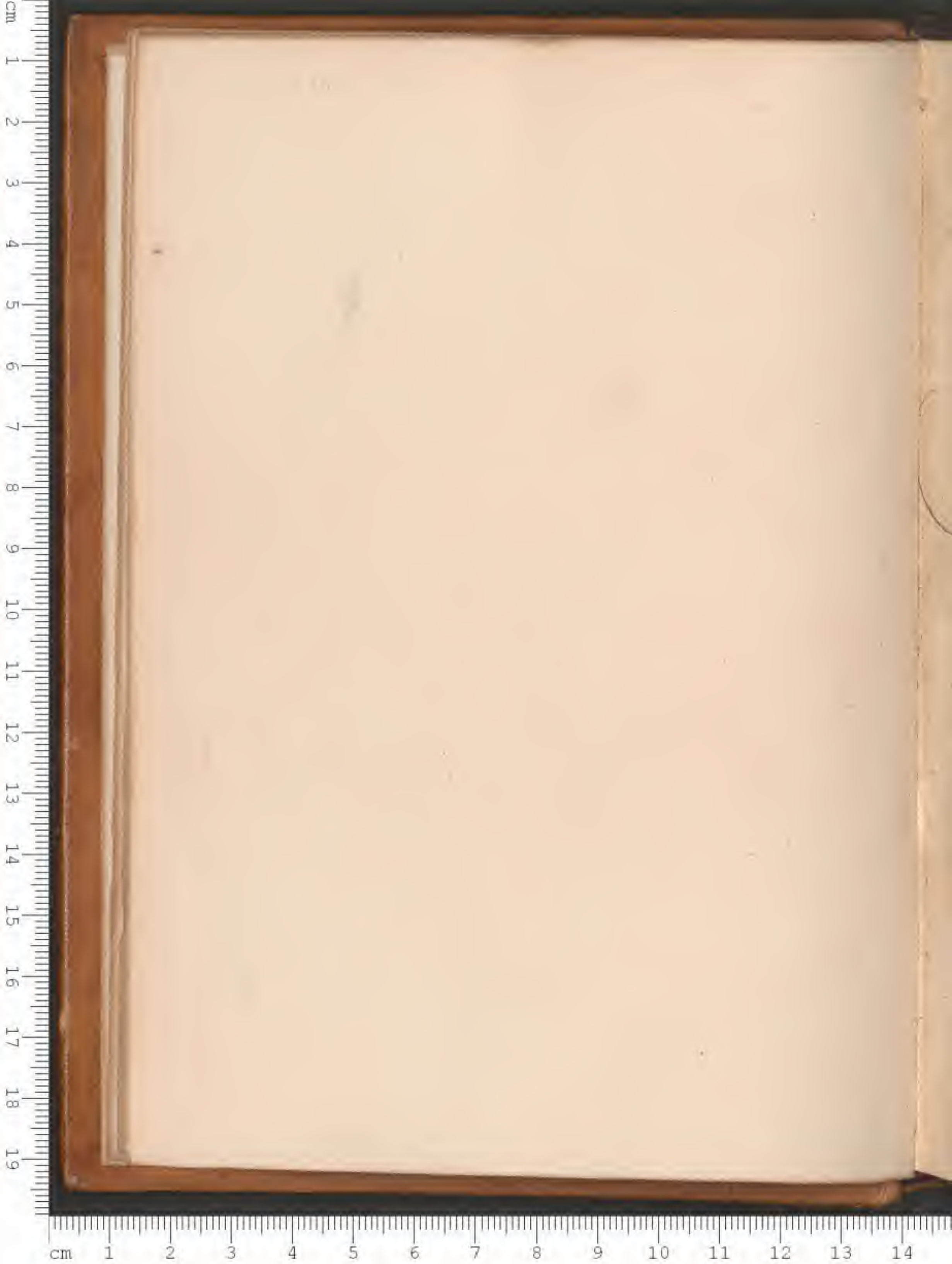

Quatuor novissima cum multis exemplis pulcherrimis

**Quatuor novissima cū mul-
tis exemplis pulcherrimis**

3

(3)

cm 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15

BIBLIOTHEQUE
SAINTE
GENEVIEVE

19
18
17
16
15
14
13
12
11
10
9
8
7
6
5
4
3
2
1

cm 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19

Handwritten text at the top of the page, possibly a title or header, including the word "Liber" and some illegible characters.

Main body of handwritten text in a cursive script, organized into several columns. The text is faint and difficult to read.

cm 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16

Memorare nouissima tua et in eternum
 non peccabis **Eccl̄as. vii.** Sicut dicit be-
 atus augustinus in libro suarum meditati-
 onum. Solus vitanda est sola peccati fe-
 ditas. quod quilibet tormentorum immunitas.
Cum ergo nouissimorum noticia et illorum
 frequens memoria a peccatis nos reuo-

cat. Virtutibus nos copulat et in omni bono opere nos reti-
 net et confirmat. Ideo diuina inspirate gratia de his nouis-
 simis. videlicet que et quot illa sunt modicum proposui dice-
 re et narrare. Necnon quodlibet ipsorum dictis et auctori-
 tatibus et exemplis singulariter et per se. ac specialiter et pre-
 cise quodammodo declarare. Est ergo notandum quod quat-
 tuor sunt nouissima cõiter apud sanctos in numero copu-
 tata. Sicut patet euidenter ex verbis beati Bernardi in
 quodam sermone sic dicentis. In omnibus operibus tuis me-
 morare nouissima tua. Que quidem quattuor sunt mors
 iudicium. iehenna et gloria. Quid horribilius morte. quid
 terribilius iudicio. quid intolerabilius iehenna. et quid iou-
 cundius celesti gloria. Hec bernardus ubi supra. Hæc sunt quatuor
 rote currus anime vehentes eam ad eternam salutem.
Hæc sunt quattuor incitamenta incitamenta spirituum hominis.
 ut spreto omnibus mundanis ad suum redeat creatorem.
 Est ergo conueniens et utile quod habeantur in continua
 recordatione. Et ergo dicit sapiens. **Eccl̄. xxvij.** Memoro no-
 uissimorum. Unde quidam volens hæc nouissima frequen-
 ter habere pre oculis et iugiter in memoria versificando
 sic loquitur. **H**is duo sunt que corde tuus sub pectore
 misit. Nox mea iudicium baratru nox lux paradisi. **H**æc
 cum totalis huius opusculi processus principaliter ad hæc
 conatur inducere. ut nouissimorum celebris memoria cor-
 dialiter et intime humanis cordibus imprimatur. **C**ontin-
 nue ergo videbitur rei consonus. ut prædicti huic libellulo
 nomen cordiale loco sui tituli si placet imponatur

a ij

De morte corporali

Diminuū igitur nouissimorum cuius memoria ē
a peccatis retractiuū est mors presens siue cor
poralis. Unde Bern. in speculo monachorum
Summa philosophia est meditatio mortis assidua. hāc
quocunq; homo perrexit secum portet. et in eternum
non peccabit. Item Augustinus in libro exhortationū
Nihil sic renocat a peccatis. sicut frequens meditatio
mortis. Nec est enim illa que facit hominem se humiliare
re. omnia contēnere et peuitētiā aggredi siue acceptare

Quod meditatio mortis facit homi nem se humiliare

Dico ergo q; mortis recordatio facit hominem se
humiliare. Unde augustinus in libro de ver
bis domini. Agnoscat homo se mortalem et frā
gat elationem. Cetera nostra et bona et mala incerta
sunt. Sola mors est certa. Unde quāuis aduentus ei⁹
hora nobis est occulta et incerta. Ipsa tamen est certissi
ma. et veniens venit cito et non tardabit. Unde ecclās
tici xij. Memor esto quoniam mors non tardat. Scribitur
enim in thobia. Mors pperat fuga nulla patet. mor
tale tributum. Soluere nature lege tenetur homo. Ad
idem dicit bernardus in sermone. Misce homo quare te
omni hora non disponis ad mortem. Cogita te iā mor
tuum quem scis de necessitate moriturum. Distingue q̄
liter oculi tui vertentur in capite. vena tue rumpentur
cor scindetur in dolore. Quis ergo iam non timebit et se
humiliabit cum certissime scit se moriturum et in terrā
reuerfurum. Nulla enim erit personarū acceptio. sicut
nec fuit vt scribitur ij. Regum xij. Omnes morimur et
quasi aque dilabimur in terram que non reuertuntur.
Unde in Richardo Jure vocata fuit mors. quia mor
sus amarus omnib⁹ est. a quo nemo cauere potest. Die

dicitur in libello de contemptu mundi. **Mors** resecat
mors omne necat quod carne creatur **Magnificos** pre-
mit et modicos. cunctis dominatur. **Mobilium** tenet i-
perium nullūq; veretur. **Tam** ducibus q; principibus
communis habetur **Mors** iuuenes rapit at; senes. nul-
lū miseretur **Illa** fremit. genus omne tremit quod in or-
be mouetur **Illa** ferit. caro tota perit. de sub pede mor-
tis **Conteritur** nec eripitur. vir roboze fortis nil redi-
mit. dum mors perimit. quia federa nunq; **Nec** precū
nec seruiciū mors recipit vnq;. **S; quid** plura loquar
nul; i mors impia parcat **Nec** euadet inops nec que maz
subia farcit **Certe** audeo nunc q; mors est vltima linea
rerū **Unde** scribitur i gbeta **Omnia** mors tollit. **Doc-**
tum cecidisse cathonem. **Atq;** ipsum socratem procuba-
isse ferunt **Ecce** qualiter sciētia aut doctrina nullum p-
seruat a mortē iaculis z ruina **Nam** vt scribitur ecclē-
siastici scdo **Moritur** doctus similiter z indoctus **Un-**
de ysaie tricesimotercio dicitur **Ubi** est legis verba pō-
derans. **Ubi** est doctor paruulorum **Quasi** diceret. nō
sunt neq; viuūt. sed eodem cursu cum alijs transierunt
Sed cum gbeta solos duos dictos ante nominat fore
morte peremptos **Dic** mihi tu. vbi alexander potentis-
simus. vbi iudas machabeus. z sampson vir fortis viri-
bus. vbi cresus ditissimus. vbi absolon pulcherrimus. v-
bi galienus medicus. z **Aluicenna** eius socius. **Ubi** sal-
omon prudentissimus. vbi tullius. vbi aristoteles peri-
tissimus. vbi plato. vbi porphirius. vbi doctissimus poe-
tarum virgilius **Nonne** omnes tanq; peregrini z hos-
pites vnus diei velocissime transierunt. **Uere** sic **Nā**
vnus ex eis non remansit. quia in vanitate defecerunt
dies eorum. z anni eorum cum festinatione **Nam** vt di-
citur in psalmo **In** ymagine pertransit homo. **Hunc** e-
nim fortis z sanus. compos per omnia. cras vero debi-
lis aut languidus. fessusq; in terra cum dubia z fragilis

nobis vita tributa. Quod etiam ibi dare patet scdm
pbm. qui adriano imperatori de cētia ⁊ statu hominis
interroganti sic respondit **H**omo est mancipium mor-
tis. hospes loci ⁊ viator trāsiens similis aceruo rose mi-
nus mature atz poma nouo **E**x his faciliter comptoba-
tur q̄ fragilis ⁊ labilis ⁊ q̄ indurabilis est humana vi-
ta. non solum modo pauperis. verum etiam cuiuslibet
quantūcunqz diuitis aut potentis. **N**ā commune mo-
ri. mors nulli p̄cit honori. **M**ors fera mors nequā mors
nulli parcit et equam **M**ors seruat legem tollit cū pau-
pere regem. **N**am regis ⁊ pauperis lex est moriendi cō-
munis **D**at causam flendi si bene scripta legis **U**n̄ iob
xx. sic scribitur de diuite ⁊ elato. **S**i ascenderit vīqz ad
celum superbia eius. ⁊ caput eius nubes tēgerit. quasi
sterquilinum in sine perdetur. ⁊ qui eum viderint di-
cent **U**bi est. velut somnium euolans non inuenietur
transijt sicut visio nocturna **I**tez **B**aruch iij. **U**bi sūt
principes gentium ⁊ qui dominantur super bestias que
sunt super terram qui in aubus celi ludūt: qui argentū
thezaurisunt. ⁊ aurum in quo confidunt homines: ⁊ nō
est finis acquisitionis eorum. qui argentum fabricant.
⁊ solliciti sunt. nec est inuentio operum illorum **E**xter-
minati enim sunt ⁊ ad inferos descenderūt ⁊ alij in lo-
cum eorūdem surrexerūt **U**nde prosper in suis sentēti-
is sic ait. **U**bi sunt insuperabiles ozatores. vbi qui con-
uenientius festa disponebant. vbi equorum splēdidi nu-
tritores. vbi exercitū ducēs. vbi satrape et tyranni. nō
ne omnes puluis ⁊ fauille. nonne in paucis versibus est
eorum memoria vite. **R**espice sepulchra ⁊ vide. quis ser-
uus et quis dominus. quis pauper ⁊ quis diues. **D**iscer-
ne si potes victum a rege. fortem a debili. ⁊ pulchrum a
deformi. **I**tem dicit **C**risos. in libro de reparatiōe lapsi.
Quid profuit illis qui in luxuria corporis ⁊ in presentij

vite voluptatibus vsqz ad vltimū diem permāserunt :
intuere nūc sepulchra eorum **V**ide si est aliquid iactan-
tie vestigium. si aliqua diuitiarū vel iactantie signa cog-
noueris. **R**equire vbi nūc vestes et ornamenta peregri-
na. **U**bi nūc et spectaculorum voluptas. **U**bi et secutorū
turbe et opulentiā. risus iocus. imoderata atqz irre-
frenata leticia. quo abcessit. **U**bi illa nunc et ipsi. finem
vtrorumqz intuere diligentius. et accede pius ad sin-
gulorum sepulchra **V**ide cineres solos et feditates ver-
mium reliquias et recordare hunc corporum esse finem.
etiam si in delicijs et leticia. etiam si in labore et continē-
tia transegerint hic vitam. **I**tem **B**ernardus. in suis me-
ditationibus sic iquit. **D**ic mihi vbi sunt amatores mū-
di qui ante pauca tempora nobiscum erant. nihil ex eis
remansit nisi cineres et vermes **A**ttende diligenter qd
fuerunt **H**omines fuerunt sicut tu. comederunt. bibe-
runt. riserunt. duxerunt in bono dies suos. et in pñcto
ad inferna descenderūt **H**ic caro eorum vermib⁹. et illic
anima eorum ignib⁹ dputatur **D**onec rursus infelici col-
legio colligati sempiternis inuoluantur incēdijs qui so-
cij in vicijs et in peccatis fuerunt **Q**uid profuit illis in-
anis gloria. breuis leticia. mūdi potentia. carnis volup-
tas. false diuicie. magna familia et mala concupiscentia.
Ubi risus. vbi iocus. vbi iactantia. vbi arrogantia. **D**e
tanta leticia quanta tristitia. post tantam voluptatem
tam grauis miseria. **D**e illa exaltatiōe ceciderūt in mag-
nam ruīnam et graua tormentā **Q**uicquid illis accidit
tibi accidere potest **Q**uia homo es. homo d humo. lim⁹
de limo. **D**e terra es. de terra viuīs et in terram reuerte-
ris. **D**e his supradictis amatoribus mūdi tam carnali-
ter et seculariter vinentibus nec mortem metuentibus
iam vicinam sic loquitur bernard⁹ ad fratres de monte
de. **M**iserabiles miseri. quos ipse miserie huius vite et

vie seducunt. tum in bonis dies suos ducunt. et in puncto ad inferna descendunt. Nam ut dicitur in psalmo: Veniet mors super illos et descendat ad infernum viuentes. Certe nunc quilibet eorum posset dicere. Circūdede runt me dolores mortis. et pericula inferni inuenerunt me. Hi sunt miserabiles miseri quos vita presens hic seducit. De quibus dicit Job. xxi. Impij viuunt subleuati confortatiq; diuicijs. semen eorum permanet corā eis. propinquorum turba et nepotum in conspectu eorum. Domus eorum secure sunt et parate. et non est virga dei super illos. Bos eorum concepit et non abortiuit. vacca peperit et non est priuata fetu suo. exultant lusibus. tenent tympanum et citharam et in puncto ad inferna descendunt. Quis male fecundatur quis stulte ludificatur. Qui propter florem mundi vanūq; decorem. Qui prius apparet quasi flos et protinus aret. Gladit ad infernum. perdit dyadema supernum. Vallet preterite quod in omni tempore vite. Pauper vixisset nec diuitias habuisset. nec in metiro: nam. quid tunc thesauri. quid aceruus proderit auri. Cum peccatores mittuntur ad inferiores. Inferni latebras ignem pariterq; tenebras. Semper passuri nec ab his vnq; redituri. Charissime quid dicis de diuitibus huius seculi. uonne moriuntur sicut ceteri. verissime in nullo videntur privilegiati. Nam sicut dicitur sapientie septimo. Unus est introitus omnibus ad vitam et similis exitus. Item iob vicesimo primo. Iste moritur robustus et sanus diues et felix. viscera eius plena sunt adipē. et medullis ossa irrigantur. Alius vero moritur in amaritudine anime sue absq; vllis opibus. et tamen simul in puluere dormient et omnes opiet eos. Ecce quare diuites mundi et potētes mortē cōem sortiuntur cū paupibus. Quia ecclesiasticus. x. oīs potētat' breuis vita. rex ē hodie et cras morietur. De tali rege sine dubio sic legitur i. mach. ij. glā eius stercus et vermis. hodie extollitur et cras non inuenietur.

Exemplum enim accipe de excellentissimo infideli principi
videlicet alexandro magno qui vniuersum mundum
sibi subiugauit. sic quod totum seculum solus dominus putabatur.
Unde legitur de ipso Magnus alexander quo primum gre-
cia rege floruit e terris multa trophæa tulit. Hic mundi
peragrans fines sibi subiugat orbem. Tota terra minorum
viribus eius erat. Item in alio loco sic de eo scribitur Om-
nia rex regum sibi subdita regna videbat. Fecit cum fame
sonus et fortuna monarcham. Totus alexandro famu-
letur subditus orbis. Magnus et in magno dominetur
maximus orbe. Sed post mundi triumphum. post vni-
uersalem et vnicum totius mundi adeptum imperium quod mag-
ni sequebatur. Nunquid regni stabilitas aut potentie per-
petuitas. nunquid corporis incolumitas. aut profectus vite lon-
geuitas. Certe nequaquam. sed illud commune omnibus. Ultimum
ad mortem post omnia fata recursus. Tunc bene potuit
dicere Alexander in hora mortis sue illud iob. Ecce e-
go quondam opulentus repente contritus sum. Nam
solummodo per duodecim annos et non amplius impera-
uit. Sic enim scribit de ipso petrus in aurore. Bis senis
dominans annis morti vir obedit. Cuius viuere adhuc
nescia fama mori. Similiter de morte conquerendo po-
tuit dicere illud Job xix. Spoliavit me gloria mea et ab-
stulit coronam de capite meo. destruxit me undique et pe-
re. Ecce charissime iam manifeste patet licet omnia ce-
sar habet. tamen gloria cesaris esse desinit. ei tumultus vix erit
oculo pedum. Ex quo apparet euidenter quod regia maies-
tas omnis terrena potestas. Prosperitas rerum series
longinqua dierum. Preterit absque mora mortis cum ve-
nerit hora. Unde dicit alius poeta. Es sapiens marcescit
sapientia morte redundans. Diuitie lapsu mobiliore flu-
unt. Es probus. expirat probitas. es honestus honestas
labitur es fortis fortia morte cadunt. Sane iam video
quod singula de nobis anni furantur cunctes. Et ergo. Si fu-

eris diues. pulcher fortisue. quid inde **S**i dominus mū
di. si rex. si papa **Q**uid inde? **T**am cito pretereūt hec o
nia q̄ nihil inde **S**ola manent merita quia glorificabū
mur inde **U**nde ysidorus in quadā omelia sic dicit. **D**i
lectissimi pensare debemus q̄ breuis est mūdi felicitas
q̄ modica est huius seculi gloria. q̄ caduca et fragilis ē
temporalis potentia. **D**icat qui poterit vbi sunt reges.
vbi principes. vbi imperatores **U**bi rerum locupletes.
Ubi potentes seculi. vbi diuites huius mundi. **Q**uasi
vmbra transierunt ⁊ velut somnium euauerūt. **Q**ue
runtur ⁊ non sunt. **Q**uid dicemus ad hec? **R**eges obie
runt. ⁊ principes mortui sunt. **M**ulti tamen putant se
diu viuere. et quasi nunq̄ morte cadere de presenti vita
Certe non sic impij non sic. **N**os autem sicut homines
moriemini. et sicut vuis de principibus cadetis. **N**am
vt dicit seneca ad lucillum **H**uius eminentis vite cade
re est exitus. **U**nde scribitur in ghera **O**mnia mors de
let. omnia morte cadunt. **U**niuersas enim felicitates
hominū mors terminat ⁊ concludit. **N**am cum predi
caueris fidem abrahe. pietatem **J**oseph. charitatē moy
si. fortitudinem sampsonis. zelum phinees. dauid man
suetudinem. **H**elezei miracula. **S**alomonis diuitias et
prudentiam. absalonis pulchritudinem ⁊ formam. sem
per extrema omniū luctus occupat. finemq̄ historie fi
nis hominis imponit. vnaq̄ conclusio singulorū. vide
licet. ⁊ mortuus est. **E**cce iam patet manifestissime per
predicta q̄ forma. genus. mores. sapientia. res ⁊ honores
non retinent hominem qui ruit in cinerem. **N**am om
ne quod est genitum tendit ad interitū. **H**inc est q̄ **Q**
uidius dicit. **P**ortus cuncta suos repetunt matremq̄ re
quirunt. **E**t redit in nihilum quod fuit ante nihil. **O**m
nia ad nihilum deuenerunt tanq̄ aqua decurrens. **S**i
militer ⁊ ego miserrimus quasi ad nihilum redact⁹ sum

et nesciui. Nam dies mei sicut umbra declinauerunt. et
ego sicut fenum arui. Puluis enim sum. Homo sicut
fenum. dies eius sicut flos. sic efflorescit. Quoniam spi-
ritus pertransibit in illo et non subsistet. et non cog-
nosceret amplius locum suum. Ecce iam considera quod ho-
mo est res fragilis durans tempore paruo. Efficitur si-
milis flori que crescit in aruo. Unde ysaie quadragesimo.
Omnia caro fenum et omnis gloria eius quasi flos agri
Vere fenum est populus. exsiccatum est fenum et cecidit flos
Et ergo cur superbit homo qui est sicut fenum rectorum
quod priusquam euellatur exaruit. Unde scribitur in tho-
bia Est homo vas luteum. vas lamentabile. fenum ari-
dulum. fragilis glebula. saccus oleus. Carnis vita. labor
carnis. Conceptio tabes menstrua. putredo finis. ori-
go luctus Sperma prius. motus saccus oleus. Post ver-
mibus esca in tumulo. Pro qua dote superbit homo?
Item Bernardus in libro meditationum. Unde super-
bit homo. cuius conceptio culpa. Nasci pena. labor vita.
necesse mori. Post hominem vermis. post vermem fetor
et horror. Sic in non hominem vertitur omnis homo
Attende ergo principium vite tue. et medium et finem
sue terminum. et inuenies magnam occasionem te hu-
miliandi. Quid cogitas. quid dicis. et quid temetipsum
facis. Nonne puluis es et terra. Scriptum est enim ec-
clesias. duodecimo. Reuertatur puluis in terram suam unde
erat. In terram vilissimam in terram putridam ver-
mibus repletam. Job xvij. Putredini dixi pater meus
es tu mater mea et soror mea vermibus. Item ecclesias. xvij
Omnia homo terra et cinis. Et genesis iij. Reverteris
in terram de qua sumptus es. quia puluis es et in pulue-
rem reverteris. Et idem sicut ammonet alanus. Esto me-
mor quod puluis eris et vermibus esca. In gelida putreus quam-
do iacebis humo. Non eris in mundo que velit ultra videre.

Cum tua rancidior sit caro rupta cane. **U**n̄ bern̄. quid
feridius humano cadauere. q̄d horribili⁹ mortuo hominē
cui⁹ erat in vita gratissim⁹ amplex⁹ fit in morte horribil
us aspectus. **Q**uid ergo prosunt diuicie. q̄d delicie. quid
honores. **D**iuicie non liberant a morte. nec delicie a ver
mibus. nec honores a fetore. **D**eus eterne q̄z misera sor
te clauditur omnis hō. **C**erte tu carissime si predcā dili
genter attēderes. maximā humiliatiōis cām p̄culdubio
inuenires. **I**tem q̄ mortis meōria hominē humiliat pa
tet iij. regū xxi. de achab. qui audita cōminatione mortis
sibi facta ab helia interim humiliatus est sic q̄ dñs dix
it ad heliam. nonne vides achab humiliatum coram me.
Legitur q̄ in romana curia quōdā fieri solebat. **Z**ad hoc
fit suo tempe. q̄ creato papa apportabatur corā eo stup
pa. qua incensa dicebatur sibi sub hac forma. **S**ic trāsit
gloria mundi. hoc est. sicut ignis stuppam velociter. **Z**ci
to redigit in fauillam. sic omnis mūdi glā cito labitur. **Z**
preterit quasi vmbra. **M**arrat etiam ysidor⁹ consuetudi
nem antiquitus fuisse. q̄ prima die coronationis impa
toris **C**onstantinopolitani. cū esset in glā sua. lathom⁹
quidam apportauit ei tria vel quattuor genera lapidur.
dicens ei q̄ eligeret de quo vellet sibi fieri monumentū.
Item legitur de beato iohāne elemosinario patriarcha
alexandrino q̄ dum sepulchrum eius fieret. nunq̄z volu
it perfici. ordinans q̄ in magnis festiuitatib⁹ cum honore
suo aliq̄s veniret ad eum ita dicens. **D**ñe sepulch⁹ tuū
imperfectū est inbe illō perfici. quia nescis qua hora fur
est aduentur⁹. **E**t quare fiebāt ista de papa impatore et
patriarcha. q̄ oēs erāt status excellentissimi hui⁹ mūdi.
nisi vt semetipsos recognoscerēt hoīes mortales. **E**t spe
longioris vite aut magnanimitate potētie seu terrene
glorie superbiēdo se non extollerent. **S**ed mortis meō
riam p̄ oculis habendo se in oīb⁹ humiliaret. **U**n̄ p̄ p

phetam dicit in psalmo **S**ciant gētes quoniā hoiēs sunt
hoiēs in quā id est de humo seu de limo percreati. et ideo ne
cessario moriuntur. Unde ecclās. xli. Omnia que de terra
sunt in terrā cōuertentur. de quoz numero oīs hō dpu
tatur. **U**n̄ ppheta iheremias dicit. Terra. terra. terra
audi sermones meos **T**errā vocat hoiēm ter. Est enīz
terra. qz de terra creatur. in terra conuersatur. et in ter
ram redit et mutatur. **T**erra est creatione. conuersatio
et morte. **T**erra est natura. vita et sepultura. **T**erram
sapit. terram lingit. terram sirit et concupiscit. **C**ōgluti
nat⁹ est in terra venter eius. descēdit ad inferiora terre.
Celestium oblitus p terra litigat. pro terra pugnat. p
terra mare nauigat. pro terra terram circuit et pābulat
et sepius pro terranūc huc nūc illuc homo miserabilis ā
rius laborat. nec a talib⁹ cessat. donec qui de terra sump
tus est reuertitur in materiam primā videlicet terrā. dicens
illud iij. regū. ij. **E**cce ingredior viam vniuerse terre **E**t
ideo cum fex cum limus cum res vilissima sim⁹. Unde
superbimus. qui ad terram terra redim⁹

Quod meditatio mortis facit hominem
omnia contemnere

Adit etiam secūdo mortis meōria hoiēm omnia
contēnere et tanqz nihilum se reputare **U**nde
Iheronim⁹ in plogo suo sic inquit **F**acile con
temnit omnia. qui se semper cogitat moriturū **N**am q
cupiscentia oculorum contēnitur. quando aliquis cogi
tat se breuiter oīa relicturū **C**oncupiscentia carnis cō
temnitur. dnmmodo quis considerat q corp⁹ suū ppiū
quasi in instanti erit cibus vermiūz **S**uperbia vite des
picitur. dum quis hoc corde ponderat. q ille qui vult es
se super alios. ponetur in terra subtrus pedes omnium
que est infimū elementorū **E**t ideo dicit idem **I**heroni
mus in eplā ad ciprianū **M**emento mortis tue et n̄ pec
cabis. **Q**ui cotidie recordatur se moriturū. contemnit

h i

presentia festinans ad futura. Esau autem cōsiderans
sibi mortem imminere faciliter cōtempnit terrena. Un
de dicitur genesis xxxv. **E**n morior. quid mihi pderunt
primogenita. Item ysidorus aduertens presentis vite
breuitatem. et q̄ ea que videtur hic possideri quasi instā
tissime videlicet in morte relinquenda sunt. ad illorum
exhortans cōtemptū sic inquit ait **S**i vis esse quiet⁹
nihil seculi appetas. **S**emper requiem mētis habebis si
curas seculi a te proieceris. abijce a te quicquid bonum
propositum poterit impedire. **E**sto mortuus mundo et
mundus tibi. **M**undi gloriam quasi mortuus non aspi
cias. ab affectu huius vite quasi mortuus te iam separa
Sicut sepultus nō habeas curā de scō. **L**anq̄ defunc
tus ab omni te purga negotio. uiuens contemne quod
post mortem non poteris habere. **U**nde ait seneca **N**i
hil eque tibi proficiet ad temperātiā oīm rerum tēpa
lium et contemptus sicut breuis eui et huius temporis
incerti meditatio. **I**gitur dilecte mi dum uiuis memori
mente memento mori. **U**nde legitur in libello de dono
timoris q̄ quidam magnelitterature in philosophia ta
tus mundi vanitatibus audiens semel legi in matutis
de longa vita patrum antiquorum. et q̄ semper diceba
tur in fine ad quemlibet eorum. et mortuus est. **G**enes
quinto **C**ogitauit q̄ sibi etiam taliter eueniret quantū
cunq̄ temporis uiueret super terram. et ex hoc concipi
ens mūdi contemptū intrauit ordinem predicatorum.
in quo factus est peritus magister in theologia et vir ex
imie sanctitatis. **Q**̄ bene habuit hic pre oculis uerba
ecclesias. xi. sic dicentis **S**i annis multis vixerit homo.
et in omibus his letat⁹ fuerit. meminisse debet tenebro
si temporis et dierum multorum. que cum venerint va
nitatis arguentur preterita. **V**ere in die mortis patet
vanitas et vanitatum vanitas. et q̄ omnia fuerunt va
na. **U**nde scribitur ecclesias. iij. **C**uncta subiacent vani

rati. et sic est reuera. vana sunt omnia vniuersa ⁊ singu
la. Vanitas est vita nostra et quelibet mundi creatura
Nam vt dicitur in psalmo. Vniuersa vanitas omnis
homo viuens. Tu autem estimas diu viuere. ⁊ hęc tem
poralia annis plurimis in delicijs possidere. Charissimi
non sic. Homo vanitati similis factus est dies eius sicut
vmbra pretereunt. Ecce iam vides qd dies tui erunt pau
ci ⁊ episcopatum tuum accipiet alter. Et ideo. Tempora
longa tibi noli promittere vite. Quocunq; ingrederis
sequitur morscorpis vmbra. Ideo si bene inspexeris te ⁊ ver
ba tibi dicta. ac etiam postmodum dicenda cordis auri
bus diligenter perceperis. potius deberes dicere. vado
mori credens per longum viuere tempus. Forte dies hęc
est vltima vado mori. Tibi enim dicitur. Luce duodeci
mo. Stulte hac nocte demones repetent animam tuam
a te. Que autem parasti. cuius erunt. Ergo vade mori
vade certus quia velocis est depositio tabernaculi tui. vt
scribitur secunda Petri primo. Et cogita iam te mortu
um quem scis d. necessitate etiam post quantos libet an
nos proculdubio moriturum. Ac contemne transitoria
que statim et absq; mora (quāuis inuite) erunt relinque
nda. Unde poeta refert. Prædia terrarum. possessio di
uiciarum. fabrica murorum. Grandis structura domo
rum. gloria mensarum. cum delicijs epularum. Insignes
q; thori. mappe cithiq; decori. Resplendens vestis que
moribus obstat honestis. Grex armentorum spaciosus.
cultus agrorum. Fertile vinetum diuersa vite repletum
Gaudia natozum. dilectio dulcis eorum. Cuncta relin
quentur. nec post hęc inuenientur. Ex his iam vide ⁊ con
sidera qd nihil stabile seu permanens est in presenti vita.
Unde dicitur ecclesiastici. secundo. Magnificauit opera mea.
edificaui mihi domos. Plantaui vineas. feci ortos et
pomaria. conserui ea cuncti generis arboribus. ⁊ extruxi

mibi piscinas aquarum vt irrigarem siluas lignoꝝ ger
minantiũ. possedi seruos ⁊ ancillos. multaq; familiam
habui **A**rmenta quoq; et multos ouiu greges ultra o
nes qui ante me fuerũt in iherusalem coaceruauĩ mibi
argentum et aurũ ⁊ substãtias regum. ac prouinciaruz
feci mibi cantatores et cãtatrices. ac delicias filioꝝ ho
minũ **C**iphos et vices ad vina in ministerio fũdenda
⁊ supergressus sum opibꝝ omnes qui fuerũt ante me in
iherusalem **S**apientia quoq; perseverauit mecum. ⁊ o
nia que desiderauerũt oculi mei non negaui eis. nec p
hibui cor meũ quin frueretur voluptate ⁊ oblectaret se
in his que paraueram. **C**unq; uertissem me ad uniuersa
opera que fecerant manꝝ mee. ⁊ ad labores in quibus
frustra sudaueram vidi in omnibꝝ operibꝝ vanitatem ⁊
afflictionem animi. et nihil pmanere sub sole. **V**ere ni
hil permanet. omnia enim trãseũt ⁊ labũtur quasi um
bra **U**nde iohannes de garlandia **Q**uod fuit est ⁊ erit
perit articulo breuis hore. **E**rgo quid prodest esse fuisse
fore? **E**sse fuisse fore tria sunt florida sine flore **N**am si
mul omne perit qđ fuit est et erit **Q**uid enim trãsit ⁊ p
cupiscentia eius. **E**t ideo **Q**đ breuiter durat quis pru
dens querere curat **U**nde bernard. in libro meditatio
num sic ait **Q**uid thesaurizat quis in terra. cum sine di
latione transeat ⁊ illud quod colligit. ⁊ ille qui colligit.
Tu ergo homo quem fructum expectas in mundo. cui
fructꝝ est ruina et finis mors **U**tinã hęc intelligeres ⁊
nouissima prouideres **I**tem petrꝝ blesensis in quadam
epistola sic dicit **G**loria mundi fallax ⁊ seductoria suos
decipit amatores **Q**uicquid enim vel futuz promittit
vel in presenti prouidet. totum ad nihilum deuenit. tan
qđ aqua decurrens **E**rgo inspice qđ fragilis. qđ fallax. qđ
inanis sit mũdus ⁊ illius gloria quam cupimus **E**t igi
tur o stultissime **C**ur cito non spernis que pretereũtis
cernis. nonne vides mũdum miserum nimis ⁊ furibun

Dum Sub gladio dire' mortis languēdo perire

Qd mors facit hoiēm pñiam acceptare

Iuxta ordinē premissorū nūc restat diligenter inuestigare qualiter mortis meōria facit hoiēm pñiam agredi siue acceptare. **I**stud clare patet iōne iij. de niniuitis qui ad cōminationem mortis pñiam peregerūt. **I**tez luce iij. **F**acite dignos fruct' penitētie. **E**t subdit. **S**ecuris ad radicem arboris posita est qd est pñiatio mortis. **C**ū occideret eos querebant eū ⁊ reuertebātur. s. ad penitentiā. **A**mbro' super lucā. **V**le mihi si pccā mea non defleuero. **V**e mihi si media nocte non surrexero ad confitendū tibi dñe. **V**e mihi si dolum pximo meo fecero. **V**e mihi si veritatem non dixerō. **A**d radicem arboris securis posita est. **f**aciat qui pōt fruct' grē. qui debz pñie. **A**dest domin' ⁊ qui requirit fructum vite. **J**ob etiā considerans breuitatem presentis vite. potius elegit hic qz postmodum inutiliter sine fructu penitere. **U**nde dicit iob decimo. **P**aucitas dierum meorum finietur breui. **D**imittite me ergo vt plangam paululum dolorem meuz anteqz vadam ⁊ non reuertar ad terram tenebrosam ⁊ opertam mortis caligine. **V**lere tempus presens ē breuissimū. **N**am vt dicitur iob xiiij. **B**reues dies hominis sunt. **I**tem prima ad **C**horinthios viij. **T**empus breue est ⁊ ideo estz melius minimo breuiter ⁊ leuiter sustinere modicum. qz postea dolere ⁊ inutiliter penitere per īfinita secula seculorum. **U**nde dicit augustin' in libro d' decem cordis. **M**elior est modica amaritudo in faucibus qz tormentum eternum in visceribus. **D**e breuitate presentis vite idem dicit in sermone. **V**ita hominis tota breuis est ab infantia vsqz ad decrepitam senectutem. **A**dā enim si adhuc viueret ⁊ hodie moreretur. quid ei longitudo vite profuisset. certe modicum vel nihil. immo posset dicere. **G**am mihi preterite fluxerunt tempora vite. **U**nde **Q**uid prodest homini si uiuat secula centū. **C**ū

b

3

morsitur vitam transisse putat quasi ventum. Et ergo
dicit Augustin⁹ super psalterium. Si toto tempore il-
lo viueres ex quo adam emissus est de paradiso vsqz ad
hodiernum diem: certe videres vitam tuam non fuisse
diuturnam. que sic auolasset. **V**ita autem vniuscuiusqz
hominis quanta est adde tantos libet annos. duc longis-
simam senectutem. **Q**uid erit. nonne quasi auroza ma-
rutina. **I**tem dicit idem in quadam omelia Fragiliores
sumus. qz si vitrei essemus. **U**trum z si fragile est. ta-
men bene seruatum z custoditum diu durat. vita autē
humana quantumcunqz seruetur: durare non potest.
Nam scribitur ad hebreos nono. **S**tatutum est omni-
bus hominibus semel mori. **U**nde Seneca de remedi-
is fortuitorum. **V**ita nostra perigrinatio est. cum diu
ambulaueris deniqz redeundum est. **H**anc mortis neces-
sitate z huāne vite breuitatē considerabat gentil' ille
rexes **D**e quo beatus iheronimus scribens in epistola
ad heliodorum. **S**ic inquit rexes ille potentissim⁹ rex
qui subuertit montes. mariaqz constrauit. cum de subli-
mi loco cerneret infinitam multitudinem sui exercit⁹:
dicitur eo fleuisse qz nullus eorum quos' cernebat super-
uueret post centum annos **I**n humanis valde necessa-
rium est humanam vitam non esse longenam. **N**am si-
cut barlaam refert. ipsa cuidam arbori comparatur. ad
cuius radices sedent duo mures. vnus alb⁹. nigerqz re-
liquus. id est dies z nox huius arboris vite radices in-
cessabiliter corrodescentes **I**tem aug⁹. in originali tractas
illud Jacobi iij. **Q**ue est nostra vita: **V**apor ad modum
cum parens deinceps terminatur. sic dicit **V**ita hec est
vita dubia. vita ceca z vita erūnosa. quam humores tu-
midant. dolores extenuant. ardores desiccant. aera mor-
bitant. esce inflant. ieiunia macerant. ioci soluant. tristi-
cie consumunt. sollicitudo coartat. securitas ebetat. diu-
cie iactat. paupertas deijcit. auuēt⁹ extollit. senect⁹ icurnat

Firmitas fragile. meror depulmit. et post hec omnia mors
interimit. et vniuersis gaudijs situm imponit. ita ut cum
esse desierit. nec fuisse putetur. Et hoc est quod dicitur sapi
entia. **E**xiguus et cum tedio est tempus vite nostre. **E**t nihilo
uati sumus. et post terminus quasi nihil fuimus. **E**t ibidem
Umbra transiens est tempus nostrum. **I**tem sapientia
primo. **T**ransiet vita nostra tanquam vestigium nubis. et sicut
nebula dissoluetur que fugata est a radijs solis. et a calo
re eius aggrauata. **J**ob xvi. **E**cce breues anni transierunt
et semitam per quam non reuertar: ambulabo. **E**iusdem
nono. **D**ies mei velociores fuerunt cursore. pretereunt quam
si naues poma portantes. et sicut aquila volans ad escam.
Eiusdem septimo. **D**ies mei velociores transierunt. quam
texente tela succiditur et consumpti absque ulla spe. **M**emento
tuo mei deus quia ventus est vita mea et non reuertatur
oculus meus ut videat bona. nec aspiciat me ultra visum
hominis. **U**nde petrus in aurora. **T**ela texentis cito
etna vita secatur. **N**am nullo transire die vel nocte mo
ratur. **Q**uod similis vento fuerat tua vita memeto. **Q**ue
fugit absque mora que sola transit in hora. **E**cce quam breuis
et modica. quam instabilis et caduca: est hec presens nostra
vita. **N**am ut scribitur ecclesiastici decimo octauo. **N**u
merus dierum hominum ut multum centum anni. **S**ed iste
numerus per successus temporum est modicum minor
ratus. **U**nde etiam in psalmo dicitur. **D**ies annorum
nostrorum septuaginta anni. **S**i autem in potentatibus
octuaginta anni. amplius eorum labor et dolor. **S**ed quod
est hoc tempus octuaginta annorum vel centum anno
rum per quod homo vivit. est hoc tempus magnum. est
hoc longum annorum spacium reputandum. **C**erte non
sed respectu eternitatis potius est momentum quam tempus noian
dum. **C**um etiam mille anni sint ante oculos domini sicut di
es hesternae que preterit. et transit velut umbra. **V**ere ve
re hec est vita breuis lubrica pena dolor. **I**tem non solum potest

randā est presentis vite breuitas, sed etiam maxima incertitudo. Cum dubia incertis versetur dubia periculis. Nescim⁹ enim diem neq; horam. Sed cum dixerit pax et securitas, tunc repentin⁹ superueniet interitus, et forsitan fur ille est hodie aduenturus. Unde poeta. Quis scit adhuc an nos plures complebim⁹ annos. Nescis an cras te mors sit raptura vel ante. Et ergo dicitur ysaie xxxviij. Dispone domui tue quia morieris tu, et non viues. Et ibidem. Precisa est velut a texente vita mea, dū adhuc ordire succidit me. Nam dum primo incepti viuere, in eodem tempore etiam incepti morti appropinquare. Unde sapientie quinto. Nos statim nati continuo desinim⁹ esse. Hinc est q; seneca in epistola dicit. Cotidie morimur, nam quotidie demitur aliqua pars vite. Et sic quid aliud est vita nostra q; quidam cursus siue transitus. Unde non immerito horologio comparatur: qd gradatim semper transit, et vsq; ad certum pūctum continuo discurret, et tūc subito ac improuise cadit, ac campanellas tangit et eas sonitum facere compellit. Sic i veritate vita nostra semper labitur et fluit vsq; ad certum punctum. Hoc est ad vite terminum a deo patre statutum et prefixum, quem nemo poterit preterire. Tunc enim deficit et cadit et campanellas realiter et ad literas sese pulsari et sonare facit. Igitur cuiusq; et prudenter expecta cursum vite tue. Nam horologium tuum gradus paucissimos habet pertransire. Omni enim hora plures gradus preterit et transcendit, et statim cum ad vltimum peruenerit, in baratrum mortis subito dilabitur et cadit. Audi ergo quid poeta de hoc refert. **V**ita breuis velut umbra leuis fugit annihilatur. Sic vadit subitoq; cadit dum stare putatur. **M**edia namq; vita in morte sumus. Et ergo dicitur de hoc ecclesiastici nono capitulo. Nescit homo finem

suum. sed sicut pisces capiuntur hamo. et sicut aues cō
prehenduntur laqueo. sic etiam capiuntur hoīes in tēpe
malo **E**cce iam venit finis. finis venit. nam mors vite
est ultim⁹ finis. **H**ic est finis cūctorum hominū qui am
monetur in domo luctus. vt habetur ecclāst. vij. **U**nd
dicitur in libello metrico de vita et gestis ipsi⁹ alexādri
magni **F**elix mortale genus si semper haberet eternū
pre mente bonum. sinemq; timeret. **Q**ui tam nobilib⁹
media q̄ plebe creatus. **I**mprouisus adest anime discri
mine magno **E**cce iam frater carissime **E**lita quid ē ho
minis nisi res vallata ruinis. ē caro nrā cinis modo p̄n
cipium modo finis **H**inc est q̄ bernard⁹ dicit. **C**uz recor
dor q̄ sum cinis. et q̄ cito venit finis. sine fine pertimes
co. et vt cinis refrigesco. et quia scōm **G**regorium valde
se sollicitat homo in bono ope qui semp cogitat de extre
mo fine **I**gitur dilectissime **O**mnem crede diem tibi di
luxisse supremū **S**ēp habens memori mēte necesse mo
ri **Q**uis ergo homo sane mētis considerās breuitatem
et maximā incertitudinē hui⁹ miserabilis vite ac p̄pinq̄
tatem mortis iam venturę. **Q**uis animadnertens dili
genterq; reuoluens q̄ āni nostri velut aranea mutabū
tur et dies nostri sicut fum⁹ deficiunt. et q̄ homo nat⁹ de
muliere tā breue viuit tempe. qui quasi flos egreditur et
conteritur. ac fugit velut vmbra. **Q**uis etiā menteten⁹
hęc ponderans ac intuens cordialiter et cōsiderās sic se
ducitur a diabolo munto et carne. q̄ penitere negligit in
hęc tpe breuissio. ymmo vt verius dicam in hac p̄nti bo
rula siue momēto **C**erte nemo negligit siue differt. nisi
quem malicia sua penit⁹ excecavit. **Q**uanta pena tali
bus hominib⁹ de illa negligentia consequetur **U**nd dicit
paulus aplūs ad hebreos secūdo **Q**uō estugiem⁹ si tātā
neglexerim⁹ salutem. **H**inc beat⁹ effrem dicit **C**arissimi
in hoc breui tempe si neglexerim⁹. nullā omnino excusa
tionem habebim⁹ quā pro facinorib⁹ nostris ostendam⁹

Nolo ergo breuitatem huius temporis negligere. ne per
infinita secula penitencia infructuosa postmodum inci-
pias tarde penitere. **I**gitur festina ne tardaueris ne cum
fatuis virginibus finaliter excludaris. **¶** In Mathei xxv.
Ecce sponsus venit et que parate erant intrauerunt cum
eo ad nuptias. et clausa est ianua. **S**uper quo beatus gre-
gorius sic dicit. **¶** si palatum cordis sapere possit. quantum
admirationis habet. **E**cce sponsus venit. **¶** Quantum dul-
cedinis. intrauerunt cum eo ad nuptias. et quantum ama-
ritudinis. et clausa est ianua. **C**harissime si hec scires
et intelligeres. ac frequenter cordatenus ruminares ad
penitentiam utique festinanter curreres. nec tempus ac-
ceptabile et dies salutis per commestationes et otia inu-
tiliter perderes sine fructu. **¶** Et ergo scribit Apocalyp-
s. ij. **M**emento unde excideris et penitentiam age. **L**egitur
spud clareuallum accidisse. quod quidam uir sanctus cum
esset in oratione audiuit quandam uocem miserabiliter
lamentantem. et cum inquireret quid hoc esset. respondit
Ego sum anima cuiusdam damnati infelicem meam de-
plangens damnationem. **¶** Et cum de pena eius quereretur
dixit quod inter omnia que damnatos magis excitabat ad
penam erat amissio temporis sibi dei gratia collati. in cuius
pauca morula potuissent penitentiam egisse que eos libe-
rasset a pena infernali. **¶** Unde **H**ugo de sancto victore.
¶ Omnia gehenne supplicia superat deum non uidere et
bonis carere: que in potestate habuisti obtinere. **¶** Ope-
mur igitur dum tempus habemus: ne postmodum dica-
mus penitendo illud **I**heremie viij. **T**ransiit estas. fini-
ta est messis. et nos saluati non sumus. **¶** Hinc est quod deuotus
ille effrem nos ammonet dicens. **¶** Obsecro vos cha-
rissimi et suppliciter rogo. o amici mei uigilate in hoc bre-
ui tempore. in hac hora undecima contendite. iam enim
vespera properabit: cum gloria multa remunerator ad

ueniet reddere vnique scdm opera sua. **E**xemplariter
etiam patet qd mortis memoria inducit hominem ad pe
nitentiam faciendam. **U**nde legitur de quodam milite
flagitioso. qd nullam penitentiam a papa alexandro sibi
impositam voluit acceptare. tandem papa dedit sibi anu
lum suum: vt illum in digito suo pro penitentia portas
ret. et quancumq; eum inspiceret: qd de morte sua cogi
taret. **Q**uod cum fecisset plurib; diebus. tandem ad pa
pam redijt dicens qd paratus esset omnem aliam peni
tentiam quantumcunq; sibi iniungeret facere et adimple
re. **I**tem legitur de quodam alio peccatore. qui etiam
nullam a confessore voluit acceptare penitentiam. tan
dem confessor suus sibi hoc iniunxit. vt preciperet scrui
tori suo qd semper in primo ferculo baculum decortica
tum ei presentaret dicens **D**omine ad memoriam redu
catis qd necessario habetis mori et nescitis vbi. quomo
do et quando **C**um autem per tempus aliquod hoc fac
tum fuisset et per hoc que comedebat sibi in tedium ver
terentur: dixit confessori suo qd paratus esset omnem al
iam penitentiam facere quantumcunq; etiam vellet.
Nam cor suum in seipso conturbatum erat et formido
mortis cecidit super eum **E**x predictis ergo satis patet
qd memoria mortis facit hominem se humiliare omnia
contemnere. penitentiam aggredi siue acceptare. et ex
sequenti peccata deuitare **E**t ideo **S**epe recorderis bo
ne frater qd morieris **S**i memor es mortis: felix eris
cito sortis

Sequuntur nunc **E**xempla ex varijs sacrarum litters
rarum passibus homini christiano admodum utilia.

Petrus damiani ad Blancam
comitissam de terrorib; mortis.

Pensandum quippe est cum iam peccatrix anima vinculis
incipit carnis absolui quam amaro terrore concutitur.
quantis mordacis conscientie stimulis laceratur. Recolat ve
rita que commisit. videt mandata que negligenter implere
contempsit. Dolet indulta penitentiae tempora sese inaniter per
cepisse. Plorat immobilem districtae ultionis articulum in
uitabiliter imminere. Manere satagit. ire impellitur. recu
perare vult perdita. non auditur. Post terga respiciens
totius transacte vite cursum velut unum brevissimum de
putat itineris passum. Ante se oculos dirigit et infinita
plenitudinis spacia deprehendit. Plorat itaque quod ante tam
breve spacium acquirere potuit leticiam omnium sanctorum. De
flet etiam se propter tam brevis illecebre voluptatem inenar
rabilem perpetue suavitatis amisisse dulcedinem. Erubescit
quod propter illam substantiam que hominibus erat obnoxia illam ne
glexit que choris angelicis erat inferenda. Jam radios
mentis attollit. et dum divitiarum immortalium gloriam
templatur eam propter vite inopiam perdidisse confunditur.
Cumque sub se reflectit oculos ad huius mundi conuallam te
tramque caliginem. Super se vero miratur eterni lucis clari
tatem. liquito deprehendit quia nox erat et tenebrae quod
amavit. **O** si rediunum penitentiae tempus promereri potuisset quam
dure conuersationis iter arripet. quantis se denotionum
vinculis innodaret. **I**nterea dum ebescens oculi con
tabescunt. dum pectus palpitat. dum raucum guttur ahelat.
dentes palatum et nigrescunt. et quadam velut eruginem
contrahunt. Pallescunt ora. membra cuncta rigescunt. **D**um
haec et huiusmodi tanquam vicine morti precedentia faulantur of
ficia. assunt omnia gesta simul et verba. nec ipse etiam cogitatio
nes desunt. et cuncta haec amarum contra actorem testimonium
reddunt. **C**oaceruantur omnia ante respicientis oculos. et que
respicere refugit. coactus et inuitus accedit. **A**dest praeterea
hinc horrenda demonum turba. illinc virtus angelica. **I**n il
lo qui mediatus est liquito deprehenditur. cui parti iure posses

sio vendicetur. Nam pietatis in eo videtur insignia vi-
sitationis angelice blanditijs delinitur, atq; armonice
melodie vt exeat prouocatur. Quod si eum sinistre parti
nigredo meritorium et fedicitatis squalor adiudicet: into-
lerabili mox terrore concutitur, repentini impetus vio-
lencia perturbatur: precipitatur inuaditur, et de misere
carnis ergastulo violenter euellitur, et ad eterna suppli-
cia cum amaritudine trahitur. Jam vero post egressio-
nem de corpore quod explicare valeat quot armate iniquo-
rum acies in insidijs lateant, quot frementes cunei fera-
libus telis obstructi tunc obsideant, et ne libere transire pos-
sit animus velut militari more constipate legiones oppug-
nant. Nec et huiusmodi frequenter in corde versari quid est a-
liud quam lenocinantia huius vite blandimenta respuere, mun-
do repudium dare: illicitos motus carnis illidere, solidum
perfectionis adipiscende propositum indeclinabiliter cus-
todire.

Ex horologio eterne sapientie

Stetit ante discipulum similitudo iuuenis pulcherrimi,
qui morte preuentus in primo migraturus, de salute
anime sue nichil disposuerat. Qui huiusmodi voce la-
crimabili clamabat. Circumdederunt me gemitus mortis do-
lores inferni circumdederunt me. Heu me deus et ne ad quod
in hunc mundum nascebar, natus ex utero cur non statim perire.
En principium vite mee fuit cum fletu et dolore, nunc autem
finis meus et exitus existunt cum miserabili plactu et mero-
re. O mors quam amara est memoria tua cordi iocundo et in
delicijs enutrito. Horribilis punitio tua ei qui et etate iu-
uenis et roboze fortis, et qui potitur successibus prosperis.
O quam parum credidissem quod tam cito mori debuissem. Sed
nunc mors misera repente quasi in insidijs irrupens ir-
ruisti super me, comprehendisti me et mille funibus ligasti
et in vinculis tecum trahis ferreis, sicut trahi solet dam-
natus ad supplicium mortis. Tempus preterit, dilapsum est
et a nullo hominum reuocari potest, non fuit hora tam breuis

in qua spūalia lucra suo valore oīa terrena icōpabiliter
excedētia cōpare potuissē. **D**eū me miserū. ideo nuuc
stillat ocul⁹ me⁹ p^{re} dolore ⁊ palpebre fluūt aquis. quia
reuocare qđ p^{re}terit non possum. **E**ya vos oēs q̄ adestis
qui meā miserā videtis. qui flore iuuetutis adhuc gau
detis. qui tēp⁹ aptū adhuc habetis. me respicite. measq̄
miserias considerate. ⁊ in meo periculo dānū vestrū de
clinate. florem iuuetutis vestre cū deo expēdite. tēp⁹ sa
cris occupate actiōib⁹ ne similia faciētes similia patiamī
D felix penitentia ⁊ conuersio matura qz secura qui āt
tarde p^{re}nie se cōmittit dubi⁹ ⁊ incert⁹ erit. quia nescit an
vere aut fice peniteat. **D** cras cras q̄ longam restē fe
cisti mihi. ⁊ in barat⁹ mortis me protraxisti. p^{re}crastinā
do decepisti me: **E**t qđ adhuc dicam. in proximo est tri
bulatio mea. vt de hoc mūdo recedam. **A**tende nunc a
me queso diligenter. **E**cce in hac hora magis gauderem
de breui oratiūcula. puta de salutatioē angelica deuote
per me dicta q̄ super milia auri ⁊ argenti. **D** mi de⁹ quā
ta bona neglexi. q̄ male accidit mihi qz hec non prouidi
qñ bene prouidere potui. quot horas nūq̄ redituras p^{re}
didi. q̄ modica facta ⁊ negocia inutilia tractans tā mul
ta ⁊ preciosa bona neglexi. **D** mi deus nūc finem verbis
meis impono. vlti⁹ plangere non valeo. **E**cce veit ho
ra que me aufert de terra. **D**eū me nūc video. nūc expe
rior qz amplius viuere non valeo. ⁊ qz mors est in p^{re}pin
quo. **E**n man⁹ inualide incipiunt rigescere. facies palle
cere. visus obūbrari. ⁊ oculi profundari ac transuersari.
Ach me miserum pūcture mortis amarissime circūdāt
me. ⁊ cor debile suffocare nitūtur. **D** cordis āgustie ⁊ p^{re}
sure mortifere. **E**n pulsus incipit capizare. **A**nhelitus
deficere. et quasi ex p^{re}fundo se colligere. lucem hui⁹ mun
di amplius non video. **E**t ecce iam statū alterius mūdi
p^{re} oculis mentalib⁹ quasi p^{re}meditāto p^{re}spicere incipio

Domi deus q̄ miserabilis aspect⁹. en cruenta bestie. lar-
uales demonū facies. nigri ethiopes innumerabiles cir-
cūdant me insidiantes ⁊ expectantes miseram aiām me-
am in proximo exituram. si forte torquenda eis in sorte
tradatur. **E**n sudor mortis adest. ⁊ membra penetrans
⁊ victam esse naturam ⁊ iam succubuisse attestans. **D**-
terribilis aspect⁹ iusti iudicis mihi iam presentis. per ti-
morem subito veniētis p̄ exhibitionē. **H**inc valete socj
⁊ amici charissimī. q̄ hic iā exitur⁹ oculū mētis ad pur-
gatorij quo iā deducend⁹ sum cōuerto. inde nō exitur⁹
donec reddam novissimū quadrantē. **I**llic oculo cordis
intueor miseriam ⁊ dolorem. penā ⁊ afflictiones multi-
plicem. **D**eu me miserum inter alias debitas penas illo
loco exurgere video flammās igniū. ⁊ inuolucere ⁊ reipi-
gere quasdam aiās miserorū. que velut scintille flammī
uome in medio ignis candētis discurrūt. **S**icut cū ma-
gna villa tota ī icēdio poitur. ⁊ in igne ⁊ fumo scintille
pariter sursum ⁊ deorsuz ferūtur vllulātes: ⁊ pre doloē
cruciatuū clamantes singule ⁊ dicentes **M**iseremī mei
miseremini mei saltem vos amici mei. **E**lbi nunc ē ami-
corum meorum adiutorium. vbi promissiones bone cō-
sanguineorum. ⁊ aliorum per quorum inordinatum af-
fectum nosmetipsos negleximus. ⁊ nobisipsis hanc pe-
nam adauximus. **D**eu cur tot fecimus. laborauim⁹ eis
placere volentes ⁊ male remunerati sumus. ardemus ⁊
estuamus. nec ab illis adiutorium recipimus. **D**eu cur
de salute nostra non nobismetipsis prouidimus. **E**n mi-
ror afflictio purgatorij quod patimur supplicium supe-
rat quodcunq; huius temporalis mūdi. **E**n nice hore isti-
us quā patimur acerbitas penalitatis centum annos ī
se putatur habere seculi trāsēntis miseras. **S**ed super
omnia genera tormentorum ledit nimis. illius diuine
faciei absentia. **E**t hec omnia predicta in vltimo agone

constituit tibi pro memoriali relinquo. Et bis dictis agonizando expiro

Gregorius in omelia

Qui inq̄ sūt humane anime maiores inimici q̄ maligni spūs qui hāc exeuntē a corpe obsident. quā in carnis amore positam deceptorijs delcātionib⁹ fouent. quā vallo circūdant. qz ante mentis ei⁹ oculos reductis iniquitatib⁹ quas perpetravit. hanc ad societatem sue dānationis trahentes coartāt. vt ipsa iam extremitate vite deprehensa ⁊ a quib⁹ hostib⁹ circūclusa sit videat ⁊ indē eua dendi aditum inuenire nō possit. qz operari iā bona nō licet: que cū agere licuit contempsit. De quib⁹ adhuc ap te quod sequitur intelligi pōt Circūdabūt te ⁊ coāgustabunt te vndiqz Maligni quippe spūs vndiqz āgustāt animā. qñ ei non solū operis. s; etiā locutionis ⁊ insup cogitationis iniquitates replicāt vt que prius se p multa dilatauit in scelere. ad extremū de omnib⁹ āgustietur in retributione Si enim districte pensetur cuius sit pōderis improperium ex ore veritatis agnoscitur. cum negligenti ⁊ futura non pspicienti dicitur. Et quidē i hac die tua que ad pacē tibi nūc aūt abscondita sunt ab oculis tuis Nam cogitandum valde est qz terribilis erit hora nostre resolutionis. quis pauor mentis. quanta tūc oīm maloz memoria. que obliuio trāsacte felicitatis: q formido ⁊ consideratio iudicis Quid ergo nobis esse d presentib⁹ ad delcātionem debet qñ simul cūctis trāsētib⁹ non valet transire qd imminet qñ ⁊ hoc fundit⁹ finitur qd diligitur ⁊ illud incipitur vbi dolor nunq̄ finitur Lunc maligni spūs egrediente aīa sua opa reqrūt tūc mala que suaserunt replicāt. vt sociā ad tormentuz trahant. Hieronim⁹ in eplā ad demetriadem Respuantur honores. despiciantur diuitie Ipsa quoqz vita nostra martirij amore contemnatur. Et hec oīa ⁊ si p eternitatis premio nō darentur. essent tamen qñz per

tura **A**mittunt hec etiam illi qui sp̄ cupiunt possidere:
q̄ multos memoria nostra retinet in maximis honori-
bus ⁊ diuitijs constitutos repente de summo illo potē-
tie fastigio concidisse ⁊ eos qui tumore elati aliud quid-
dam q̄ homines se iam putabant exitu suo tandem do-
cuere nos quid fuerint. **Q**uid enim in hoc mūdo stabile
quid firmū est. quid porro nō breue ⁊ incertū. ⁊ casui n̄
seruiens. **Q**uale illud bonū est quod sp̄ timeas amittere
vel qđ auferendū abs te metuas vel a te relinquēdū sci-
as. **N**am et si nullo eripiatur casu vel morte certe pdē-
dum est **E**t si vita nr̄a tendatur p̄ mille ānos ⁊ ad extre-
mū illum diem toti⁹ etatis cotidiana deliciarū volupta-
te veniam⁹. quale hoc queso diu est qđ sine deletur **A**ge
iam transactū vite tue temp⁹ animo reuolue **N**ōne vi-
debitur tibi vmbra quedā fuisse qđ transijt ⁊ instar som-
nū tenuis incertū esse omne qđ videtur **H**oc idē ⁊ d̄cre-
pitus senex sentire pōt cui conuenit dicere cum p̄pheta
Dies mei sicut vmbra declinauerūt. ⁊ ego sicut fenum
arui

Ex dialogo gregorij.

Uir qđā in hoc mūdo valde diues fuit crisou⁹ nōie. sed
tm̄ vicij plen⁹ quātū reb⁹. superbia tumid⁹. sue carnis
voluptatib⁹ subdit⁹. in acquirendis reb⁹ auaricie facib⁹
accensus. **S**ed cū tot malis dñs finem ponere decreuif-
set. corporali hūc molestia percussit. **Q**ui ad extremū veni-
ens eadē hora qua iā erat de corpe exitur⁹ apertis ocul⁹
vidit tetros ⁊ nigerrimos spūs corā se assistere ⁊ vche-
mēter imminere vt ad inferni claustra se rapent **C**epit
tremiscere pallefcere ⁊ sudare. ⁊ magnis vocib⁹ iducias
petere. filiūq; suum nōie maximū quē ip̄e iā monachus
monachū vidi. nimij⁹ ⁊ turbatis vocib⁹ clamare dicens
Maxime curre. nunq; tibi mali aliqd feci. in fide tua me
suscipe **T**urbat⁹ mox maxim⁹ affuit lugēs ⁊ pstrepens
familia cōuenit. **E**os āt quos ille īsistētes sibi grauitē
tolerabat. ip̄i malignos spūs videre nō poterāt. s; eorū

presentiā in cōfusione in pallore ac tremore illi⁹ qui tra-
hebatur videbāt. **P**auore autē eorū terre ymaginis huc
illucq; vertebatur. in lectulo iacebat ī sinistro latere as-
pectum eorū ferre nō poterat. vertebatur ad parietem
ibi erant. **C**unq; constrict⁹ nimis etiā se relaxari desper-
rauit. cepit magnis vocib⁹ clamare. **I**nducias vsq; ma-
ne. inducias vsq; mane. **S**ed cū clamaret in ipsis noci-
bus de habitaculo sue carnis euulsus est. **D**e quo nimirū
cōstat qz p nobis ista non p se vidrat vt ei⁹ visio nobis
pficiat. quos adhuc diuina potētia lōganimitē expectat.
Nam ille tetros spūs ante mortē vidisse z inducias pe-
tisse. quid pfuit q̄ easdem inducias quas petiuit nō acce-
pit. **I**tem aliud idem

Est apud nos athanasius presbiter licaoni⁹ qui in die-
bus suis licroni⁹ rem terribilem narrat euenisse. **I**bi nā
q; vt ait quoddā monasterium z galaton dicitur. in quo
quidam monach⁹ magne estimationis habebatur. boīs
quippe morib⁹ videbatur. atq; in omni sua actione com-
positus. **S**ed sicut ex fine res patuit longe aliter q̄ ap-
parebat fuit. **N**am cū se cū fratrib⁹ ieiunare mōstraret.
occulte māducare cōsuevit. qd̄ ei⁹ viciū fratres omnino
nesciebāt. **S**ed corporis z mentis molestia ad vite extre-
ma perduct⁹ est. **Q**ui cū iā esset ad finē frēs ad se oēs q̄
monasterio inerāt cōgregari fecit. **A**t illi vt putabāt ta-
li viro moriēte magnū quid ac delcābile se ab eo audire
crediderūt. **Q**uib⁹ ille afflic⁹ z tremēs compulsus ē p-
dere. cui hosti tradit⁹ cogebatur exire. **N**am dixit. quātū
me ieiunare vobiscū putabatis. occulte comedebā. **E**t ec-
ce nūc ad deuorandū draconi sū dat⁹ q̄ cauda sua genua
mea pedesq; colliganit. caput vero snū intra meum os
mittens spm̄ meū ebibens abstrahit. **Q**uib⁹ dictis sta-
tim defunct⁹ est. atq; vt penitendo se liberare potuisset a
dracone quē viderat expectat⁹ non est. **Q**d nimirū cō-
stat qz ad solā vtilitatem audientium viderat. cum hos

tem cui tradit⁹ fuerat et innotuit et non euasit.

Ex vitis patrum

Abbas sylois sedens in cella se claudebat ostium suum. Dicebat autem de ipso quod in die dormitionis sue cum sederent circa eum patres resplenduit tanquam sol facies eius. Et dicit eis. Ecce abbas anthoni⁹ venit. et post pusillum rursus dicit eis. Ecce chor⁹ prophetarum. Et iterum apostolice facies eius resplenduit et dicit. Ecce chor⁹ apostolorum venit. Duplissime adhuc resplenduit facies eius. et ecce ipse cum aliquibus loquebatur. Deprecati sunt autem illum senes dicentes. Cum quo loqueris pater. Qui dixit eis. Ecce angeli venerunt accipere me. et rogo ut dimittat penitere modicum. Dicunt ei senes. non indiges penitentia pater. Dixit autem illis. vere nescio me vel initium penitentiae fecisse. et cognouerunt omnes quoniam perfectus est. Et rursus facta est facies eius sicut sol. et timuerunt omnes. Dixit autem eis. Videte ecce dominus venit dicens. Afferte mihi vas electionis heremi. et continuo reddidit spiritum. Et factum est fulgur et repletus est totus ille locus odore suauitatis.

Ex vita sancti iheronimi.

Adueniente die quo venerabilis eusebius migratur se scierat. tercio die perunte. languore febrium percussus valide super terram nudam magistri sancti iheronimi non in memor se nudum fecit deferri a fratribus admonens fratres singulos in proposito manere. Denique saccum quo gladius induebatur iheronim⁹ deferri fecit et super se poni. Ordinavitque se nudum instar gladius magistri extra ecclesiam in qua iacebat sancti iheronimi cadaver sepeliri. Post haec condicione accepta se domino et gladio iheronimo commendavit. et sic per triduum locutione. corporaliq⁹ visione priuatus. circumstantibus fratribus passionem domini et alia legentibus iacuit. Die autem mortis duabus se horis ante beatam aie exitum cepit venerabilis pater eusebius tam horribiles actus agere ut circumstantes monachi tanquam amictus iacerent in terra. nam quibus transuersis oculis iunctis manibus. facie horribili. diraque voce clamabat. non faciam. non faciam. metiris metiris. Post

hec faciē in terram quātū poterat firmās clamabat. Ad
iuuate me frēs ne pereā **M**onachi aut flētes et tremētes
interrogabāt eū **Q**uid habes pater **Q**uibus ille **N**ō vi-
detis demonū agmina qui me debellare cupiūt **A**t illi.
Quid te facturū volebāt cū dicebas. non faciā. nō faciā
Et ille. **C**onātur vt blasphem⁹ iueniar. et ideo sic clama-
bam **T**ūc illi. quare faciē tuā abscondcbas in terra **M**e
ait aspectū eorū viderez tā terribilē q̄ omēs pene nihil
sunt respēū illi⁹ **I**nter hec v̄ba act⁹ priores reiterans sic
ad extrema deuenit **F**ratres aut pavidī et stupentes sta-
bant velut mortui nescientes q̄ facerent. **A**d extremā
aut horam veniēti gloriosus eidē iheronim⁹ apparuit con-
fortans eū **A**d cui⁹ aduētū perterrita illa demonū tur-
ba euauit. **E**t viderūt iheronimū monachi quidā. alij
aut has voces ab eusebio audiebāt. **U**nde venis pater?
Quare tātū morat⁹ es? **C**ui vox illa audientib⁹ fratri-
bus. **E**xpecta fili ne formides. q̄ te nō deseram quē tan-
tū diligo **Q**ua voce audita. breui discursu tpe venerabi-
lis **E**usebius expirauit. **A**d cui⁹ corp⁹ fiebāt miracula p̄-
terite vite sanctitatē insinuātia **I**nt̄ que q̄dā monachus
sui monasterij p̄ lacrimis et vigilijs oculoz lūie priuat⁹
statim vt ei⁹ corp⁹ venerādū facie tetigit. oculoz lumen
recepit **Q**uidā demoniac⁹ etiā obui⁹ sepeliēdi corp⁹ libe-
rat⁹ est **U**llud ex distinctiōe nona

Legitur in libro de vij. donis q̄ narrauerit quidā frater
nomine gwalter⁹ magister in theologia. q̄ cum ecclesia
quedam consecrari deberet. et quidam nobilis comes ex
cōmunicatus ibidem sepultus eijciendus esset p̄pter cō-
secrationem. patefacto sepulchro. apparuit immanissim⁹
bufo super faciem ei⁹ totā eam opies et corrodens. et alij
vermes et serpentes. ad quorum aspectuz et horroz oēs
qui aderant fugerunt **F**ili⁹ autem dicti comitis iuueis
hec audiens accessit. **E**t visa sanie carnis paterne et v̄-
m̄m̄ mirabili diuersitate et horroz: dixit. **I**sti sunt

amici nostri quos nutriūt delicia nrē bos quiescere faci-
mus in mollib⁹ lectis z pictis thalamis . z augmētam⁹
diuersitate ferculorum **D**eli⁹ est ergo vt extinguantur
in vita p pñiam. molestentur per ieiuniū . vt interfecti
a nobis nō occurrant in morte. **E**t relicto principatu z
omni glā mūdi. fugit. cogitans se beatum si fieret paup
pro christo. **V**enit aut romam vbi in timore dei mirabi-
liter corp⁹ suum afflixit. carbonarij etiam inibi sortitus
officio dempto solo suo confessor omnib⁹ hoīb⁹ vsq; in fi-
nem vite sue permansit incognit⁹ **E**adē veniens qua-
dam die romā vt carbones venderet . ibidē infirmitate
graui percussus z vulnerat⁹ patiētissimē z mitissime susti-
nuit. deīde vocat⁹ a christo feliciter aduolauit. **Q**uo mi-
grante oēs vrbis cāpane vltro z per se diuina virtute
sonuerūt **Q**d cum tā papa iohannes q; vniuersus po-
pulus vehementissime mirarentur. confessor ipsi⁹ sacer-
dos quidā hō sancte vite totū vite sue ordinē z quis es-
set enarravit. **Q**d audientes sui nobiles z milites q; eū
ibidem quesierūt licet tūm non inuenissent corp⁹ tamē
defuncti eo terram suā cū gaudio deduxerūt

Aliud ex libro de illustrib⁹ viris

Conuersus quidam de fratrib⁹ clareuallis innocentis
vite z conuersationis honeste cū grauitate alicūdiu egro-
tasset. tandē ad extrema deuenit **I**ntrauit ad eū grā vi-
sitationis beat⁹ bernard⁹ z confortans eum ait **C**onfid⁹
fili qz migratur⁹ es iam de morte ad vitā. de labore tēpa-
li ad requiē sempiternā **I**lle vero cum ingēti fiducia res-
pondit. **Q**uidni pergā ad dñm z creatorem meū. vere
confido z quantū de nra dñi nostri ihū christi presumē
audeo. cert⁹ sum. qz cito visur⁹ sum bona dñi in terra vi-
uentiū **P**orro beat⁹ bernard⁹ vt erat medic⁹ sapiēs pas-
torq; sollicit⁹ timens hōi rusticano ne tam fida tñsio de
presumptiois mag⁹ temeritate q; cōsciē puritate pcede-
ret ait. **S**igua cor tuū frater signa cor tuum. quid ē qd

locutus es. unde tibi subreperere potuit tante presumpti
onis audacia. Enimvero tu non es ille pauperulus et mise
rabilis homo qui cum nil aut prope nihil haberes in se
culo necessitate forsitan magis quam timore dei cogente ad nos
confugisti. multis precibus tandem aditum impetrando.
Nos vero dei causa collegimus inopem. et pariter te feci
mus victu atque vestitu ceteris. quia conuicibus his qui no
biscum sunt sapientibus atque nobilibus viris et factus es qua
si vnus ex illis. Quid igitur tribuisti domino pro omni
bus istis. Et ecce non sufficit ingratitude tue gratis ac
cepisse te tot beneficia de manu domini. nisi et regnum ipsius he
reditario iure vendices tibi. Ad hec ille respondens bla
to vultu et tranquillo animo dixit. Bene pater **deus**
me bene utique perorasti. et vera sunt omnia que dixisti. **U**
tamen si iubes loquar ad te dominum et patrem meum. et
paucis aperiam. unde mihi pauperi et misero suggeri po
tuit tante non presumptionis: sed ut ego spero deuotio
nis occasio. si tamen vera est illa predicatio vestra quae
nobis sepius inculcastis quae scilicet regnum dei non carnis no
bilitate. non terrenis diuitiis possidetur. sed sola obedi
entiae virtute acquiritur. **H**anc inquam sententiam tanquam **u**
abbreniatum a domino sedula commemoratione apud me
continui. ponens illud quasi signaculum super cor meum
assidue meditando. et super brachium meum sollicitate opera
to. **Q**uerite si placet ab omnibus magistris meis. et soci
is quibus me obsequi et seruire iussistis si cuiquam illorum aliquando ino
bediens fui. si de fratribus nostris quempiam verbo aut signo vel
quolibet alio modo quantum in me fuit contristauit. **Q**uod si ope
ram dedi omnibus in christo obedire. omnibus seruire. cunctos per
dei gratiam diligere. quis prohibere me poterit ut de misericordia eius non
confidam. **B**ertrius itaque bernardus cum tale responsum ab homine rusti
cano accepisset. gaudens est gaudio magno et ait. **V**ere
bertrius es fili charissime quia caro et sanguis non reuelauit ti
bi sapientiam hanc. sed pater celestis ipse te docuit. ipse posu

it a lām tuam ad vitā. rectissimoq; tramite pduxit ad pa
triā. **I**n ergo secur⁹ egredere. qm̄ patefcā est tibi iāna vi
te **D**efūcto itaq; frē ⁊ exequijs celebratis: venerabilis
pater de conuersatiōe ⁊ cōsumatiōe eius sermonē in ca
pitulo luculentū sua illa deuotioe ⁊ faciēdia porauit. oēs
q; illi⁹ exēplo ad amorē obediētie mirabiliter accēdit vebe
menter nāq; affect⁹ fuit in rūsione illi⁹ ⁊ magis congra
tulabatur ei super obediētie virtute ⁊ sup ipsi⁹ anime pu
ritate q̄ si vidiss; eū signis ⁊ pdigijs choruscantem

¶ Sequitur secūdu nouissimoꝝ de extremo iudicio

Secundum nouissimoꝝ cuius frequēs medi
tatio nos a peccatis reuocat. est iudicium nou
issimū ⁊ finale **Q**uius eūm memoria nō so
lum cohibet a maximis peccatis. verū etia; a
culpīs ⁊ minimis peccatis **U**nde in vitaspatrum legit̄
q; cum quidam senex vidisset quēdam iuuenē dissolute
ridentem. dixit ei **C**oram celo ⁊ terra reddituri sum⁹ ra
tionem totius vite nostre: ⁊ tu rides **Q**uasi diceret **S**i
scires q̄ stricta rō fiet postmodum in iudicio de omib⁹
peccatis quātūcūq; leuib⁹ ⁊ paruis **E**tia; non rideres
sed poti⁹ plangeres ⁊ doleres. quia nūc temp⁹ est flendi.
locus ⁊ peccā luendi **P**ostea gaudebūt qui nūc sua cri
mina flebunt **U**nde gregorius in omelia **P**ntis tēpis
ita est agēda leticia. vt nunq; amaritudo sequentis iudi
cij recedat a meōrial **H**ic ē q; dñs dicit ecclās. xxxviij. **D**e
mōz esto iudicij mei. nā cū accepo tēp⁹ ego iusticias iudi
cabo. **S**ic p̄ pphetam loq̄tur in psalmis. ⁊ **J**obelis vltiō
Consurgāt ⁊ ascendant gentes in valle iosopbat. qz ibi
sedebō vt iudicē in circuitu oēs gētes **I**tē iheremie sc̄do
Adbuc iudicio p̄cedā vobiscū ait dñs. **D**e quo gñali iu
dicio scribit̄ osee iij. **A**udite v̄bū dñi filij isrl. qz iudiciū
dño cū habitatorib⁹ terre **H**oc at̄ iudiciū valde ē timen
dū **U**nde propheta dicit. **A**i iudicij enī tuis timui **I**tē

sapientie v. **V**idētes turbabuntur timore horribili. ge-
mentes pre agustia spūs. **C**erte dñe in hoc die turbabū-
tur gentes ⁊ timebūt qui habitāt terminos a signis tu-
is. nec immerito pauebūt. qz multa horribilia erunt sig-
na que videbūt. **N**am vt scribitur luce xxi. **C**ū viderit
filiū hōis venientē in nube cū prāte magna ⁊ maiestate
tūc erūt signa in sole luna et stellis. **E**t in terra pressura
gentiū pre confusione sonit⁹ maris ⁊ fluctuū. ita vt aref-
cent hoies pre timore ⁊ expectatione q̄ superueniet vni-
uerso orbi. **O** miser homo cogita illi⁹ iudicis dei sez ⁊ ho-
minis tam horribilem aduentū. nam ignis in d̄spē ei⁹
exardescet. ⁊ in circuitu ei⁹ tempestas erit valida. **I**gnis
in q̄ ante ipsum precedet ⁊ inflammabit in circuitu iūi-
cos eius. **U**nde ad hebreos decimo. **T**erribilis at̄ ē que-
dam expectatio iudicij ⁊ ignis emulatio. que cōsumptu-
ra est aduersarios. **E**t malachie iij. **E**cce dies veniet sic
censa quasi camin⁹. ⁊ erūt omēs superbi ⁊ oēs faciētes
impietatem stipula. **I**tez isaye xlvi. **E**cce dñs in igne ve-
niet. **U**nde iohelis ij. **A**n̄te faciem ei⁹ erit ignis vorans
⁊ post eū exurens flamma. **E**t ideo sicut scribitur mala-
chie iij. **Q**uis stabit ad videndū eum. **I**pse enim quasi ig-
uis conflans ⁊ quasi herba fullonū. ⁊ sedebit cōflans et
emūdans argentū. **Q**uis ergo sane mentis hūc iudicē
⁊ aduentū ei⁹ toto corde non timebit. **G**regori⁹ sup eze-
chielem. **Q**ue erit mens hōis eterni iudicis p̄ntiā non
formidantis. vbi simul peccata ante oculos redeūt. ⁊ o-
nia que cum delectatione acta sūt ad meōriā cū pauore
reducantur. **C**erte vt scribitur puer. xxviij. **U**iri mali
non cogitant iudiciū. qui at̄ requirūt deū aiāduertūt o-
nia. **V**er in prosa. **E**xpauesco quidem multū iudicis vē-
turi vultū. quem latebit nil occultum. nec reliquit quid
multum. **E**t quis nostrum nō timebit. quando iudex ap-
parebit. ignis ante quem ardebit. peccatores qui delebit.
Est autem hoc iudiciū specialiter metuendū p̄pter trias

Primum est multiplex accusatio ipsis peccatoribus valde grauer perhorrenda Secundum est strictissima vilificationis ratio de omnibus singulariter facienda Tertium est horribilis sententie expectatio. que a iusto iudice tunc crudeliter coram cunctis hominibus contra insensatos proferetur. Que omnia sunt peccatoribus plurimum metuenda. et per penam eorum memoria est peccatis retractiua.

Quod iudicium timendum est propter multiplicem accusationem.

Est igitur primum propter quod iudicium est valde et specialiter timendum. multiplex accusatio que in ipsis peccatoribus valde grauer est perhorrenda. vnde multa inueniuntur et numerantur in scriptura que in nouissimo die peccatores accusabunt. Primum est propria conscientia que peccatorem arguet non in occulto vt nunc. sed coram omnibus tunc aperte. Unde danielis vij. Iudicium sedit et libri aperti sunt. id est conscientie que omnibus reuelabuntur In his libris continetur sententia vite et mortis glorie seu confusionis salutis vel damnationis sempiternae Item apocalipsis .xx. Indurati sunt mortui ex his que scripta erant in libris id est in conscientijs eorum. Unde ad romanos secundo Testimonium illis reddente conscientia eorum Nam sicut testimonium bone conscientie hominis iusti est gloria. ita testimonium prae conscientie est accusatio damnatio seu pena Secundum quod accusat peccatorem sunt diaboli et spiritus maligni Ipsi ei sicut proditores suggerunt peccatum faciendum. ac de facto et commisso peccatorem accusabunt. sicut socii furis interdum accusat furem de eo quod fecit cum eo Item apocalipsis xij. Diabolus accusator fratrum nominatur. Unde augustinus Abstabunt omnes ante tribunal christi et presto erit diabolus et recitabit verba professionis nostrae: et obijcet nobis in faciem quid nobis. et in

quo peccauim⁹ ⁊ in quo loco ⁊ quid facere debeam⁹ **D**ic-
turus est enim ille aduersarius noster **E**quissime iudex
iudica istum esse meum ob culpam. qui tuus noluit esse
per gratiam. tuus est per naturam. meus per miseriam
tuus est per compassionem meus ob suasionem. tibi ino-
bediens. mihi consentiens. a te accepit immortalitatis
tunicam. a me accepit hanc pannosam tunicam qua in-
dutus est. tuam vestem dimisit. cum mea huc venit **E**q̄s-
sime iudex iudica ergo illum esse meum ⁊ mecum cōdē-
nandum. **H**ec aug⁹. **T**ercium quod peccatores accusa-
bit sunt angeli ⁊ spiritus beati **C**redibile est enim q̄ il-
le qui tradidit eis animas custodiendas. requireret ab eis
dem de huiusmodi custodia rationem. **E**t cum illi non
mentiantur nec culpam alienam sibi debent imputare.
oportebit eos dicere q̄ ipsi non sint in culpa. sed peccat-
tores qui noluerunt eis credere ⁊ obedire. sicut non est
culpa medici qui nihil omittit de pertinentib⁹ ad curam
infirmi si non sanat languidum sibi inobedientem **U**n-
de iheremie li. **C**urauim⁹ babilonem ⁊ nō est curata **E**st
verbum angelorum. quasi dicerent **N**ecimus qd̄ necessa-
rium erat fieri circa babilonem vt curaretur. sed culpa
sui fuit q̄ non est curata. **Q**uartum accusans peccatores
sunt creature. ⁊ si quesieris que. dico q̄ omnes ⁊ singule
Nam offenso creatore totus mūdus odio habebit offē-
sozem. **U**nde iob xx. **R**euelabūt celi iniquitatem impij
⁊ terra aduersus eum consurget **N**am domin⁹ aduoca-
bit celum de sursum ⁊ terram deorsum discernere popu-
lum **C**risos. super matheum **I**n illo die nihil est qd̄ res-
pondeamus vbi celum ⁊ terra. sol ⁊ luna. dies ⁊ nox et
totus mundus astabunt aduersum nos in testimonij
peccatorum nostrorū **E**t ideo dicit gregori⁹. **S**i queris
quis te accusabit. dico q̄ totus mūdus. ⁊ creature non
solum accusabūt peccatorem. verumetiam peccatorem
de ipsis vindicabūt **S**ap. v. **A**rmabit creaturam ad vl

tionem inimicorū ⁊ pugnabit cum eo orbis terrarū cō-
tra insensatos. i. peccatores **I**tem eiusdem xvi. Creatu-
ra tibi factori deseruiens excandescit in tormentum ad-
uersus iniustos. **Q**uintum accusans peccatorem sunt
miserabiles persone que iniuriam passe sunt. Nam illi
eos tūc accusabunt qui ipsis iniuriam fecerunt **T**ūc ei
verificabitur verbū pphete in psalmo sic dicentis **C**og-
noui quia faciet domin⁹ iudicium inopis ⁊ vindictam
pauperis. nam ipse qui intuetur abyssos, qui sedet sup
cherubin ⁊ seraphin. qui ambulat super pennas vento-
rum. terribilis in cōsilijs super filios hominū. tūc iudi-
cabit cās pauperū quando stabūt in magna cōstātia ad-
uersus eos qui se angustiauerūt. **T**ūc vindicabit om-
nia pater orphanorum ⁊ iudex viduarum. **P**atientia
vero pauperum non peribit in finem. **A**ccusabūt etiaz
subditi suos impios ⁊ negligentes prelatos **B**ernard⁹
super cañ. **D** terribilis deus super filios hoīm. frustra
incipient dicere tūc miseri montibus. cadite sup nos. ⁊
collibus cooperite nos. **V**enient ante tribunal christi
⁊ audietur populorū grauis querela. accusatio dira quo-
rū vixere stipēdij. nec diluere peccā quib⁹ facti sunt du-
ces ceci. ⁊ mediatores fraudulentī **S**extū accusās peccō-
rem est peccm̄. **I**here. ij. **A**rguet te malicia tua ⁊ auersio
tua increpabit te. **U**nde peccata erunt ligata ad colluz
peccatoris **D**zee xiiij. **C**olligata est iniquitas effraim.
absconditū est peccm̄ eius **T**ren. primo **q**uolute sūt ⁊ ipo-
site collo meo. s. iniquitates mee. **E**t ideo sicut furtū liga-
tum ad colluz furis accusat eū. sic ⁊ tūc peccā accusabūt
miserū peccōrem. **P**rouer. v. **I**niquitates sue capiet im-
piū ⁊ funib⁹ peccatorū suorū quisq; constringitur. **H**inc
est q̄ per pphetam dicitur. **F**unes peccōrū circūplexi sunt
me quib⁹ inquā funib⁹ mali per diabolū trahentur ad in-
fernū. tūc ei cadēt in retiaculo ei⁹ peccōres ⁊ captio quā
abscondit apprehendet eos. **L**egit̄ de ericio q̄ intrās ortū

onerat se pomis figens ea in aculeis **C**um autem ven-
rit ortulanus. tunc ericius volens fugere impeditur ab o-
nere. et sic cum pomis comprehenditur et arrestatur. Sic
etiam accidit peccatori diuersis peccatis onerato in die
iudicii comprehenditur et accusabitur ab eisdem. **P**salmi-
sta **C**ognoscetur dominus iudicia faciens in operibus ma-
nuum suarum comprehensus est peccator. **D**e quo crisostomus super
mattheum dicit. **I**pse cogitationes et specialiter opera sta-
bunt ante oculos nostras accusantes nos ante deum. dicente
apostolo **C**ogitationibus inuicem accusantibus. **B**ernardus
Tunc opera nostra simul loquentia dicent ad peccatorem.
Tu nos egisti. opera tua sumus. non te deseremus. reci-
erimus. tecum ad iudicium pergemus. **N**am ut dicitur **E**-
zechielis xvij. sicut iusticia iusti erit super eum. sic impi-
etas impij erit super eum. **H**ic est quod psalmista dicit **A**-
udite hec omnes gentes. auribus percipite qui habitatis orbem
Cur timebo in die mala. id est in die iudicii. que non solum
mala. immo pessima est cuiuslibet peccatori. **A**d quod res-
pondit sibi ipse dicens **I**gitur nunc timebo. quia iniquitas
calcanei mei circumdabit me. **S**eptimum et ultimum accu-
sans peccatorem sunt tormenta siue instrumenta passi-
onis ihesu christi. immo verius ipsemet christus. **U**nde
hieronimus **C**rucis christi contra te pugnabit. et christus
per vulnera sua contra te allegabit. cicatrices contra te
loquentur. et clam de te conquerentur. **H**inc augustinus
in tractatu de simbolo sic dicit. **F**ortassis dominus in cor-
pore suo cicatrices obseruabit. ut in iudicio peccatoribus
exprobraret. et conuincens eos dicat. **E**cce hominem quem
crucifixistis. ecce deum et hominem in quem vos infeli-
ces credere nolulistis. videte vulnera que infixistis. ag-
noscite latus quod pupugistis. quod propter vos apertum
est et intrare nolulistis. **T**unc etiam ipse christus accusans
peccatores dicet illud quod **M**atthei iij. habet scriptum **R**e-
uelabo pudenda tua. et ostendam gentibus nuditatem tuam et

regnis ignomiam tuam. **D**zee scdo. Reuelabo stulticiaz
eius in oculis mandatorum eius. et vir non eruet eum de
manu mea. **D** q̄ tristes et q̄ desolati erunt in hoc die mi
seri peccatores. **T**unc enim scribitur. Apocalipf .i. vide
bit eum oculus. et qui eum pupugerunt. et plangent su
per eum omnes tribus terre. **T**unc peccator videbit et iras
cetur. denticibus suis fremet et tabesceat.

Quid iudicium timendum est propter red
dendam rationem.

Haud quod iudicium reddit timorosum est strictissi
ma villicationis nostre ratio de omnibus singula
riter facienda. **L**uce xvi. Redde rationem villica
tionis tue. Jam enim non poteris amplius villicare. **C**ha
rissime si esses rationem redditurus mille florenorum coram domino
tempali iusto prudenti et severo. multum deberes sollicita
ri pro bona computatione facienda. **S**is ergo multo magis
sollicitas et vigilans pro reddenda ratione de commissis bonis
coram deo et angelis et omnibus sanctis. quibus tunc presen
tibus et astantibus te necesse oportebit computare. non solum
de maioribus: verum etiam de minimis usque ad ultimum
quadrantem. **A**ñ ysa iij. Dominus ad iudicium veniet cum seni
oribus populi sui et principibus eius. **E**t zacharie xiiij. **V**e
niet dominus deus meus omnesque sancti eius cum eo. videlicet ad
iudicium generale. quod erit in publico coram omnibus hominibus.
et non in occulto. et ideo tanto magis est timendus. **A**ñ
sophonie. iij. Mane iudicium suum dabit in lucem. et non
abscondetur. **E**rit ergo ratio multimoda de cunctis tunc
reddenda. **P**rimo videlicet de anima a deo nobis da
ta et commissa. **S**i enim rex filiam sibi dilectissimam quam
in regno disposuit facere reginam: alicui commisisset sub
ditorum suorum et ille eam male custodisset. quis dubi
tat quin rex exigeret rationem de custodia filie sue tali
ter neglecte. **Q**uid ergo faciet rex celorum de illo cui filiam
suam. id est animam specialiter sibi dilectam tradidit in custodi

D iij

amquam intendit ad dignitatem regiam sublimare in
celis. si eam male custodiunt. nonne magnā exiger inde
rationem? **Id** dicitur deuteronomij iij. Custodi temet
ipsum et animam tuam sollicite. Nam sicut dicit augustinus
Maius est damnū in amissione vni⁹ anime q̄ mille cor
porum. Unde bern. in libro meditationū suarum. **Lo**
tus iste mūdus ad vnius anime precium estimari n̄ p̄t.
Et ideo dicit ibidem: Cur carnem tuā preciosis rebus
impinguas et adornas. quam post paucos dies vermes
comesturi sunt in sepulchro. Et animam tuā bonis op̄i
bus non decoras. que deo et angelis ei⁹ in iudicio est p̄n
tanda. **C**ur ergo animā vilipendis. et ei carnem antepo
nis. **D**ominā ancillari et ancillā dñari: magna abusio ē
Idem in libro de contemptu mūdi. **H**odie filij hominum
curam anime negligunt. curam autem carnis oī deside
rio perficiūt. neq̄ enim peccare metuūt sed puniri. **T**u
ergo charissime noli min⁹ dignū plus diligere magis dig
no. noli corp⁹ diligere et animā negligere. noli ancillam
extollere et dominā permittere ancillari. Unde crisost⁹.
in libro de repatione lapsi. **S**i animā negligamus nec cor
pus saluare poterimus. **N**ō enim anima p̄ corpe s; cor
pus p̄ anima factū est. **Q**ui ergo qd̄ primū est negligit.
et secūdū qd̄ infer⁹ est extollit et custodit. utrūq̄ corrū
pit. **Q**ui vero ordinem seruat et qd̄ primū est colit et cus
todit. et secūdū neglexerit per primi salutez saluabitur
et secūdum. **S**i ergo volueris animam tuā saluare. et bo
nam inde domino rōnez reddere. ipsam instrue sciētys
et virtutibus diuinis. Unde dicit plato in thimotheo.
Ad hoc anima est adiūcta corpori vt fenoretur scienti
as et virtutes. si cum magno fenore venerit. benigne re
cipietur a suo creatore. si autez relegabitur ad inferna.
Secundo reddenda erit ratio de corpore nostro. **I**psū
si quidem est castrū a deo nobis traditum et commissuz
Bernard⁹ Bonū castrum custodit qui corp⁹ suum custo

dic **E**xiget ergo rō de custodia hui⁹ castri. videlicet **N**
inimici dñi. i. carnis voluptates ⁊ vicia aliquñ sūt recep-
ti. ⁊ familiares eiusdem ⁊ amici. id est virtutes ⁊ bona
opera abinde turpiter sunt effugati. **S**i diabolus ibi fu-
erit receptus. ⁊ christus verus domin⁹ cōfuso modo sic
exclusus. **Q**uod si fecerim⁹ magna erit suspitio de nota p-
ditionis nrē ⁊ infidelitatis. ⁊ stabim⁹ ad reddendam ex
inde rationem. **I**tem corp⁹ nostrum est iumētū a dō no-
bis concessum. vt ipso vtamur pro aīe nostre cōmodo ⁊
utilitate. de quo debem⁹ reddere rōnem quo ad tria. **E**n-
de ecclās. xxxiiij. **C**ibaria ⁊ ga ⁊ onus azino. pais discipli-
na seruo. **T**am azin⁹ q̄ seruus designat nostrū corpus.
cui debetur panis ad sustentationem nature. ⁊ ga disci-
pline ad repressionem lasciuie. ⁊ on⁹ boni operis ad pfee-
tum pñie. **E**xiget igitur domin⁹ primo de hoc suo iumē-
to si illud pabulū discrete ministrauerim⁹ nō nimis lau-
te ipm corpus nutriendo. **N**am qui seruū suū delicate
nutrit. postea illū sentiet contumacez. vt habetur puer-
bioꝝ xxxix. **E**tiam nō nimis modicū d̄ necessarijs ipi cor-
pori tribuendo. qd̄ si fecerim⁹ reputabimur pprioz cor-
porū pemptores. **C**ontra qd̄ loquit sic bern. in eplā ad
frēs de mōte dei. **S**unt ⁊ alia corp⁹m exercitia. in quib⁹
necesse est laborare. sicut vigilie. ieiunia ⁊ huiusmodi: q̄
spūalia non impediūt sed adiuuāt. si cū rōne ⁊ discreti-
one fiant. que si ex indiscretionis vicio sic agāt vt vel
deficiente spū vel lāguēte corpe spūalia impediāt. qui
sic est corpi suo abstulit boni operis effectū. spūi affcūm
proximo exemplū. ⁊ honorem deo. sacrilegus est ⁊ horū
oīm in deū reus. **E**t ergo grego. xxx. moralū sic ait. per
abstinētiam carnis vicia extingueda sunt. nō caro. s; ne-
cesse est vt artē cōtinētie quisq; teneat. qui nō carnē sed
vicia occidat. **S**epe enim dum in illa hostem inseqmur.
etiam ciuem quē diligim⁹ crucidam⁹. **S**ecūdo exiget si ⁊
ga discipline illud correxerim⁹ a rebellionē ⁊ lasciuys d̄

lud cohibendo. Unde bernardus sup can Jugo discipline
insolentia morum est domanda Item dicit idem in epla
q̄ compositum reddit oem corporis statum necno z me
tis habitum disciplina. cervicem submittit. z ponit sup
cilia. componit vultum ligat oculos. cachinnos phibet
moderat linguam. frenat gulam. sedat iram z format in
cessum Tercio eriget dominus si ipsum corpus laborare
fecerimus in operibus penitentie z virtutum. An au
gustinus in libro de baptis. parvulorum Propterea d pa
diso emissus est adam z contra edo habitavit. vt signifi
caret q̄ in laborib⁹ qui sunt delicijs contrarij crudienda
est caro peccati Unde corp⁹ nostrum reputandum e a
nimal laboriosum ad opera penitentie facienda nobis a
deo commodatum Noli ergo illud tenere ociosum cuz
ignoras q̄ diu penes te manebit ne imperfecto opere pe
nitentie ab illo qui concesserat forsitan improiise repe
tatur. Et ergo dicit crisos. Si mutuo acceperis equum
aut bouem instater operaris. z dicis forte. cras a me tol
letur. quare. hoc etiā no facis equo corpi scilicet tuo Sic
ergo iumentum tuū a christo tibi concessum discretu nu
trias vt sustentetur natura z domentur vicia Sic xga
discipline corrigas vt maneat in obediētia z fulgeat cas
timonia. sic ad laborem instruas vt profugentur ocia z
faciat digna penitētie opera. tūc finaliter possis domio
bonam z valentem ex inde reddere rationez Tercio
reddenda est ratio de proximis. z priō pater de filio. hoc
habetur primo Re. iij. vbi legitur q̄ heli punitus est p
filijs suis eo q̄ nouerat illos indigne agere z non corri
puit eos delinquentes Et ergo dicitur puer. xxix Eru
di filium tuum Unde quidam Si tibi sit nat⁹ peccans
tem corrige natum Ne ve suū luere possis de iure reas
atum Item prelati de suis subditis Ezechiel. xxxiij. fi
li hominis speculatozem dedi te domui israhel Audiēs
ergo ex ore meo sermonem anūciabis eis ex me Si me

me dicente ad impium **I**mpie. morte morieris. et locutus
non fueris ut se custodiat impius a via sua et ipse in ini-
quitate sua moritur. sanguinem eius de manu tua requi-
ram. **I**tem eiusdem. xxxiii. **E**cce ego ipse super pastores
et requiram gregem meum de manu eorum. **I**tem dominus
sive princeps terrenus rationem etiam reddet de suo in-
feriori atque subiecto. **H**oc patet numeri xxv. ubi legitur
quod principes a domino iuste sunt suspendendi in patibulis
propter peccatum populi. quia fornicatus fuit populus
cum filiabus moab. que vocabant eos ad sacrificia sua.
et cetera. ut ibidem legitur. **T**ales ergo sunt principes et pre-
lati de quibus scribitur iheremie xxv. **V**llulate pastores
et clamate. aspergite vos cinere optimates gregis. quia
completi sunt dies vestri ut interficiamini et cadetis qua-
si vasa preciosa. **V**ideant ergo prelati ecclesie et princi-
pes uniuersae terre. qui alijs presunt et imparant. quali-
ter commissum sibi gregem verbo pariter et exemplo in-
struunt. regunt. defendunt. **P**relati namque debent po-
pulum docere et a lupinis hereticorum insultibus vulpi-
nisque fraudibus sagaciter defensare. **P**rincipes vero ter-
re debent peccantes corrigere. sibi subditis iusticiam et
iudicium facere. pupillos et viduas. miserabilesque perso-
nas diligenter protegere. nec quemquam iniustis actionibus
seu molestijs aggrauare. **S**ciant enim fore scriptum sa-
pientie vi. quod iudicium durissimum in his qui presunt fiet.
exiguo enim conceditur misericordia. potentes autem
tormenta patientur. **A**d vos omnes ergo prelatos ecclesie
et principes uniuersae terre sunt hi sermones mei ut disci-
catis sapientiam et non excedatis. ac subditos sic instru-
ite diligite et defensate. ut durissimum hoc iudicium. ubi
fortioribus fortior et maioribus maior instat cruciatio. se-
care in die nouissimo valeatis expectare. **Q**uarto red-
denda erit ratio de omnibus operibus et commissis. **U**bi arba-
nensis in simbolo sic dicit. quod ad aduentum christi omnes

homines resurgere habent cum corporibus suis. et redi-
dituri sunt de factis propriis rationem. Et hoc est quod aposto-
lus innuit in ad corinthios v. Ubi dicit. Omnes nos
manifestari oportet ante tribunal christi. ut recipiat unus
quisque propter corpus prout gessit. siue bonum siue malum. **U**n-
de ecclesiasticus ultimo. **C**uncta que sunt adducet dominus in iudicium
et non solum magna et graua peccata: sed etiam que in oculis
nostris videntur modica et quasi nulla. **U**n-
de paruum quod videtur passus hominis. sed de eo erit ratio reddenda. **J**ob xiiij
Obseruasti omnes semitas meas. et vestigia pedum meorum
considerasti. **E**t subdit capitulo sequenti. **T**u quidem
gressus meos dinumerasti. **I**tem xxxiiij. **O**culi eius super
vias hominum. et omnes gressus eius considerat scilicet ad
retribuendum quod in illis perpetravit. **E**xemplum de an-
gelo uenerante passus heremite. **D**e quo legitur in uitas
patrum. **V**inus est verbum ociosum. **E**t tamen sic scribit
mathei xij. **D**e omni verbo ocioso quod locuti fuerint homi-
nes reddent de eo rationem in die iudicii. **U**nde sapiens
primo. **Q**ui loquitur iniqua non poterit latere. nec pre-
teriet illum correctionis iudicium. **M**inimum videtur cogi-
tatio vana. et tamen dicitur sapientie primo. **I**n cogita-
tionibus impij interrogatio erit. **E**t eiusdem vi. **I**psae co-
gitationes nostras scrutabitur. **U**nde ysaie ultimo. **E**go
autem opera eorum ueniam et congregem cum gentibus. **V**i-
delicet ad iudicandum prout gentes iudicabo. **D**e quo ha-
betur iohannis iij. **I**n diebus illis congregabo omnes gentes.
et reducam eas in ualle iosaphat. et disceptabo cum eis ibi
super populo meo et hereditate mea israel. **O**mnia ergo
opera cogitationes et uerba strictissima iudicabuntur.
Nam et dicit gregorius super illud mathei xxiiij. **O**mnes
capilli uestri numerati sunt. **S**ic deus omnes uias nostras
considerat et gressus dinumerat ut nec minime co-
gitationes aut uerba minutissima que apud uos ualue

runt in ei⁹ iudicio maneat indiscussa. Tunc enim vnt
uersa opera nra tanq̄ in frontibus nostris essent scrip
ta erunt omnibus manifesta. Nam vt scribitur ecclesi
astici xi. In fine hominis denudatio illius operu. Qui
to erit reddenda ratio non solum de malis commissis :
sed etiam de bonis pretermisiss. Unde mathei xxv. tunc
dicet rex his qui a sinistris eius erunt. Discedite a me ma
ledicti in ignem eternum. qui prepatatus est diabolo et
angelis eius. Esuriui ⁊ non dedistis mihi manducare.
⁊ cetera que sequuntur. Et fuit vna de causis quare di
ues epulo non inuenit aque refrigerationem. quia pau
per lazarus de micis eius mense nihil potuit obtinere.
Item non solum de commissis ⁊ omissis reddetur ra
tio. sed etiam de tempore perduto in quo mala facta sūt.
⁊ bona pulchra neglecta. Unde ecclāstici xvij. Nume
rum dierum ⁊ tempus dedit illis domin⁹: vt ipsis salu
briter ad eius honorem ⁊ propriam salutē vtētur. Qd
multi tamen vilipeudūt ⁊ temp⁹ inutiliter consumūt.
De q̄bus bern. ad scolares conqueritur sic dicēs. Nihil
preciosius tempore. sed heu hodie nihil vili⁹ reputatur.
Transierunt dies salutis. ⁊ nemo recogitat. nemo sibi
perire diem: ⁊ nunq̄ redituram causatur. Sed sicut nō
peribit capillus de capite. ita nec momentum de tempo
re videlicet de quo ratio non exigetur. **H** quantum hoc
timebat bñs anselmus in meditationib⁹ suis ita dicēs
O lignū aridū eternis ignib⁹ dignū. qd enī rñdebis i il
la die cum exigetur a te vsqz ad ictum oculi omne tēp⁹
viuendi tibi impensum qualiter fuerit a te expēsū. et
ideo dicit sapiens ecclesiā. quarto. **F**ili conserua temp⁹:
Sexto ⁊ vltimo reddenda erit ratio d⁹ omnibus donis
a domino deo perceptis. Ipse enim dominus nihil dat
de quo non velit habere rationem. Unde potius vide
tur commodare q̄ simpliciter dare. Ipse enī req̄ret ratio

nam de omni dato. siue sit spūale vt sunt bona anie na-
turalia acquisita et infusa. siue corporalia vt sunt forti-
tudo agilitas ⁊ pulchritudo Siue temporalia vt sūt di-
uicie potestates ⁊ honores De his omnib⁹ patet exēpla-
riter ⁊ parabolice mathxi xx. de quinq; talentis Et luce
xix. de nobili qui tradidit seruis suis diuitias De quib⁹
omnib⁹ oportuit ratio reddi ⁊ cōputatio fieri specialis.
Et ergo sicut scribitur iob xix. Scito esse iudicium sciz
breuiter faciendum. in quo de omnib⁹ ⁊ singulis superi-
us iam positis ratio strictissima exigetur. Quare dice-
bat iob xxxi. Quid faciam cum surrexerit ad iudicandū
domin⁹. ⁊ cum quesierit quid respondebo illi. Dñs velo-
citer veniet querens ⁊ interrogans de omnibus operi-
bus nostris Nam iuxta est dies perditionis ⁊ adesse fes-
tinant tempora. scilz quando iudicabit domin⁹ populus
suum Quia vt dicitur Abdie primo Juxta est dies do-
mini super omnes gentes Ipse namq; dicit in apocalip-
si tercio. Ecce venio cito. Et ergo dicitur in euangelio
marci xiiij Vigilate nescitis enim quando domin⁹ veni-
et an media nocte an gallicantu. an mane. ne cum vene-
rit repente inueniat vos dormientes Quod autem vo-
bis dico omnib⁹ dico Vigilate. vigilate Nam si non vi-
gilaueris veniā ad te tanq; fur. ⁊ nescies qua hora veni-
am ad te Item apocalipf ultimo Ecce venio cito ⁊ mer-
ces mea mecum est reddere vnicuiq; scdm opera sua. et
ergo charissime cū de tot ⁊ tātis oportebit te iam cito ⁊
quasi improuise ⁊ subito rōnem reddere semp vigila. di-
ligenter te examina. ⁊ sciām quoq; tuā fundit⁹ expurga
Et cum dñs ad iudicandū venerit possis eidē conueni-
enter respondere Et in oculis eius grām ac veniā peccō-
rum misericorditer inuenire Et hoc ē qđ suadetur tibi
Ecclesiā. xvij. ibi dicitur Ante iudicium temetipsuz in-
terroga ⁊ in cōspēu dei inuenies ꝓpitationem
Quod iudiciū timēdū sit ꝓpter sūe ꝓlationē

Timū quod finale iudiciū reddit formidabile et
pauescendum est horribilis sententię expectatio,
que a iudice tūc crudeliter est ferenda. **H**ec autem sentē
tia est terribilis specialiter propter tria. **P**rimū ē incer
titudo sententię siue dubitatio. **N**ulli enim constat an
pro se vel contra se feratur. **N**am vt dicitur ecclāst. ix.
Sunt iusti atq; sapientes. ⁊ opera eorum in manu dei
sunt. ⁊ tamen nescit homo vtrum odio an amore dign⁹
sit. sed omnia in futuro seruantur incerta. **U**nde legit
in vitaspatrum. q; cum abbas agaton moritur⁹ per tres
dies staret immobilis apertis oculis. ⁊ fratres eum pul
sarent dicentes **A**bbā vbi es? **R**espondit in conspectu
omnium iudicis assiste. **E**t dixerūt fratres **T**u times.
Dixit **I**ntima virtute qua potui mandata dei custodi
ui. sed homo sum ⁊ nescio vtrum opera mea accepta sint
coram deo. q; aliter sunt dei iudicia ⁊ aliter hominū. **E**t
ideo nec confido. nisi venero ante deum. **D**icit enim gre
gorius **S**epe iusticiam meam ad examē diuine iusticie
inducta iniusticia est. ⁊ plerumq; sordet in conspectu iu
dicis. qd in intentione fulget operantis. **I**n puerbioꝝ
xiiij. **E**st via que videtur hominibus recta ⁊ nouissima
eius ducūt ad interitū. **E**t quia iste sanctus pater aga
ton hec cordialiter aduertebat. idō q;uis in mādatiis di
custodiendis diligentissim⁹ fuit. futurū tamen iudiciū
valde timuit ⁊ expauit. **I**tem legitur adhuc in vitaspa
patrum q; quidam senex dixit. **T**res res timeo. vnā vi
delicet qn̄ anima mea egressura est de corpe. **A**lia quan
do occursura est ipsi deo. **T**ercia vero qn̄ finalem sn̄iaz
in die nouissio expectauerit auditura. ecce qualiter mul
ti sanctorum patrum hoc iudiciū timuerūt. ppter incer
titudinem sentētie tunc ferende. **E**t vero merito valde
est timendum. **U**nde marxi viij. ⁊ sunt verba saluatoris
Multi dicent mihi domine domine. nōne in nomic tuo
p̄xtauimus ⁊ demonia eiecim⁹? ⁊ virtutes multas fe

cinus **E**t tunc confitebor illis dicens. **D**iscedite a me quoniam nunquam noui vos. **S**i prophete et fugantes demones et miracula in dei nomine facientes tunc repellentur: quis tam sancte hic posset uiuere. quod in hoc iudicio non habeat tremere et pauere. **N**ullus uerissime cum non sit mundus a sorde super terram. etiam nec infans unquam dicitur hinc est quod scribitur ysaie .lxiiiij. **F**acti sumus omnes nos ut immundus quasi pannus menstruate uniuerse iusticie nostre. **I**gitur de omnibus operibus nostris in hoc iudicio producendis quantumcumque etiam videantur bona sine iusta. debemus merito formidare. **U**nde iob ix. **T**erebar omnia opera mea **S**ic beatus paulus uas electionis: quousque de nullo peccato sibi conscius fuerit **D**icit enim actu xxiiij. **E**go omnia bona conscientia conuersatus sum apud deum usque in hodiernum diem **T**amen sicut scribitur ecclesiasticus v. **D**e propiciatu peccatorum noli esse sine metu **U**nde prime ad corinthios iij. quasi pauendo dicit. **N**ihil mihi conscius sum sed in hoc iustificatus non sum **H**inc gregorius ait **I**usti autem uiri omne quod agunt metuunt dum caute considerant ante quantum iudicem stabunt. **O**mnes enim stabimus ante tribunal christi. ut scribit apostolus ad romanos xiiij. **E**t ergo ego miserimus quid dicam vel quid faciam. dum nihil boni proferam ante tantum iudicem. **S**ecundum est illius sententie dura et lamentabilis. ymmo intolerabilis prolatio. cum iste dicitur. **U**nde mathei xxv. **C**um uenerit filius hominis in maiestate sua et omnes angeli cum eo. tunc sedebit super sedem maiestatis sue **E**t congregabuntur ante eum omnes gentes. et separabit eos ab inuicem sicut pastor segregat oues ab hedis. **E**t statuet quidem oues a dextris. hedos autem a sinistris **T**unc dicit rex hisque a dextris eius erunt. **V**enite benedicti patris mei possidete paratum uobis regnum a constitutione mundi **E**su

riu ⁊ dedistis mihi manducare. sitiui ⁊ dedistis mihi bi
bere. ⁊ ceteta que sequuntur **T**unc dicet ⁊ his qui a si
nistris eius erunt. **D**iscedite a me maledicti in ignem e
ternum qui paratus est diabolo ⁊ angelis eius. **U**nde
quidam **J**udicis in lite breuis est vox ite venite. **D**ice
tur reprobis ite. venite bonis **O** gratiosissimum ⁊ dul
ce christi alloquium. cum dixerit. **V**enite **O** durum et
amarum ymmo intolerabile verbum cuz pronunciaue
rit **D**iscedite a me maledicti in igne eternu. siue ite **V**e
re vere. **A**spera vox ite. vox est benedicta venite **U**nde
beatus bernardus ait **Q**uod graue ⁊ intume a sinistris erit
ite: cum a dextris vox venite dicet rex largitor vite **I**s
te est gladius ab vtraqz parte acutus exiens de ore filij
hominis. **U**t habetur apocalipsis primo. ⁊ etiam decio
nono **C**erte tunc percutiet terram virga oris sui ⁊ spiri
tu labiorum suorum interficiet impium. **U**t habetur y
saie vndecimo **Q**uod terribile est illam vocem. tunc audi
re **U**nde augustinus super iohannem **Q**ui ceciderunt ad
vocem vniam morituri christi. quid facient sub voce iu
dicaturi. **I**pse siquidem rugiet tanquam leo. **A**mos tercio.
Leo rugiet quis non timebit. **I**tem ysaie v. **R**ugiet ei
ut leonis **I**tem iheremie xxv. **D**ominus de excelso ru
giet ⁊ de habitaculo suo dabit vocem suam. peruenitqz
sonus eius ad extremum terre. quia iudicium domino
cum gentibus. **C**erte tunc vox domini confringentis ce
dros. nam tunc dominus confringet cedros libani **H**oc e
superbos ⁊ eleuatos eius speciales inimicos **Q**ui mox
ut honorificati fuerint ⁊ tanquam cedri exaltati quemad
modum fumus deficient. cum in hoc iudicio humiliati
fuerint a domino. ⁊ quasi penitus ad nihilum redacti.
Hec etiam vox domini erit sicut tonitruum verberans ter
ram. **I**deo iob xxvi. tremens dicebat. **Q**uis poterit ton
itruum magnitudinis eius intueri **U**n psalmista **I**nto

nuit de celo dominus et altissimus dedit vocem suam. **I**tem
iob xxxvij **T**onabit dominus voce sua mirabiliter qui fa-
cit magna et mirabilia **H**inc anselmus in meditationibus
suis dicit **Q**uid dormitas anima tepida et euomi digna
Qui non expergiscitur. qui non tremat ad tantum to-
nitruum. non dormit sed mortuus est. **I**tem verbum do-
mini erit ad modum choruscantis **U**nde zacharie nono.
Exibit ut fulgur iaculum eius et dominus in tuba canet
Certe sicut dicitur ysaie xxvij. **I**n die illa clangeretur tu-
ba magna **H**inc dicit **C**risostomus super illud **M**athei xiiij
Virtutes celorum mouebuntur **V**ere vox magna vox
tube terribilis cui omnia obediunt elementa **Q**ue petras
scindit. inferos aperit. portas ereas fragit. vincula mor-
tuoꝝ dirumpit. et de profundis abissi liberatas animas cor-
poribus suis reddit. et ad iudicium ire compellit **H**ec om-
nia citius consumentur in opere. tanquam sagitta transit in
aere **D**icente apostolo. i. ad corinthios xv. **I**n momento
in ictu oculi in nouissima tuba **D**e hac etiam tuba dicit
hieronimus. super matheum. **Q**uotiens diem illum consi-
dero. toto corde contremisco. **S**ive etiam comedo siue
bibo siue aliquid aliud facio. semper videtur illa horribi-
lis tuba sonare in auribus meis. **S**urgite vos mortui ve-
nite ad iudicium **H**unc diem frequenter debet cogitare
quilibet tribulatus seu onere penitentie aggrauatus. et
magnum inde suscipiet in anima subleuamen **U**nde gre-
gorius in omelia **D**iem illum fratres charissimi ante ocu-
los vestros ponite: et quicquid modo graue cernitur in
eius comparatione leuiatur. **D**ebemus etiam hanc diem
expauescere et timere. nam hec est dies ire. dies magna.
et amara valde. **U**nde sophonie primo. **G**loria diei domini
amara. tribulabitur ibi fortis dies ire dies illa. dies tri-
bulationis et augustie. dies calamitatis et miserie. dies te-
nebrarum et caliginis. dies nebule et turbinis: dies tube
et clangoris **I**tem ysa. iij. **S**ol conuertetur in tenebras

et luna in sanguinem. antequam veniat dies domini magnus et
horribilis. **Q**uantum metuebat beatus bernardus hunc diem
quando dixit Cum recordor mortiturus. terret terror me
venturus. quem expecto non securus. terret dies me ter
roris dies ire et furoris. dies luctus et meroris. dies ul
trix peccatoris. **D**e hoc etiam die ait sic idem in sermo
ne. Audi stabunt ante tribunal christi. ut audiant vocem
iudicij. qui obturaverunt aurem suam ad vocem consilij
Quid enim loquitur deus. **A**gite inquit penitentiam.
Multi tamen dissimulant multi continent aures suas:
et dicunt. **D**urus est hic sermo. non sic impij non sic. **T**unc
intonet durus sermo verbum asperum cum pronunciatum
fuerit. **I**te maledicti in ignem eternum. **Q**uid ergo dicent
in die illa terribili miseri peccatores perpetue condena
ri. cum viderint sanctos ad regnum vocari. atque semetip
sos ad mortis supplicia eternaliter destinari. **C**erte li
cut dicitur sapientie. **v.** **S**ementes pre angustia spiritus
dicent intra se penitentiam agentes. **H**i sunt quos alii
quando habuimus in derisum et in similitudinem im
perij. **N**os insensati vitam illorum estimauimus insa
niam. et finem illorum sine honore. **Q**uomodo ergo con
putati sunt inter filios dei et inter sanctos soris illorum
est. **N**os errauimus a via veritatis et lumen iusticie non
illuxit nobis. et sol intelligentie non est ortus nobis. **L**as
sati sumus in via iniquitatis et perditionis. et ambulauimus
vias difficiles. viam autem domini ignorauimus. **Q**uid
nobis profuit superbia. aut quid diuiciarum iactantia
tulit nobis. **T**ransierunt omnia illa tanquam nauis que per
transit fluctuantem aquam. cuius cum preterit non est
vestigium inuenire. **C**erte hec confessio et penitentia tunc
erit nimis tarda. **P**enitebunt quidem ad penam. sed non
conuertentur ad veniam. **N**am tunc non erit amplius
locus misericordie et venie. sed equitatis et iusticie. cum

pronunciatur a tremendo iudice **Ite** et venite. **Q**uā-
tum hec sententia est ab omnibus metuenda. **U**nde legi-
tur q̄ quidam sanctus cum spūs fornicatiōis ipsū gra-
uiter temptaret exorauit dominū vt temptator ei visi-
biliter appareret. quod et factum est. **T**unc sanctus ille
ait **Q**uid tibi prodest q̄ me sic temptas. est enī summa
fatuitas. **N**osti namq; q̄ cum aliquem in peccatum p̄-
cipitas. peccatum tuum aggrauas. et ex consequenti sic
penam tuam augmentas. **R**espondēs demō ait. **S**cio
inquit verum esse quod loqueris. scio enim q̄ quāto plu-
res peccare fecero tanto diem iudicij amplius retardas-
bo. **I**llam autem diem super omnia reformido. in qua du-
ram illam sententiam me auditurum expecto. **I**te ma-
ledicti in ignem eternum qui paratus est diabolo et an-
gelis eius. **E**t vt fulminationem illius sententie saltez
ad tempus valeam retardare. ideo nitor homines tam
grauiter temptare. **D**eus eterne quantum tunc deō
nes et miseri peccatores timebunt et a voce tonitruī tui
formidabunt. **E**t ergo si volueris hanc vocem nō time-
re. et in illa die magna et horribili securus esse. semia nūc
opera pietatis. iusticie et misericordie. **Q**is felix fuerit et
multum beatus. qui nūc intelligit super egenum et pau-
perem. in illa die liberabit eum dominus. **U**nde puerbi-
orum xi. Benefacit anime sue vir misericors. facit etiā
dignos fructus. **N**am qui nūc semināt in lachrimis et
doloze tunc venientes venient: portantes manipulos
suos cum magna exultatione. **S**ed multi nunc semināt
spinas et zizania. putantes se tunc triticum messuros.
non sic impij nō sic. **Q**ue enī seminauerit hō. hec et metet.
dicit aplūs ad galatas vi. **E**t ergo dicit dñs **D**zee dciō
Arastis impietatem. iniquitatem messuistis. **U**nde qui
seminauerit pctm et acc^o nequicie metet iehennalem pe-
nam. **Q**ui vero virtutes et opa pñie. colliget glām sempit

nam. nā qui bona egerūt ibūt in vitā eternā. q̄ vero ma
la in ignem eternū. **O**pera ei illoꝝ sequūtur illos Apo
calip̄ xiij. nam opa tūc saluabūt. ⁊ opa condemnabūt.
Hunc est qđ dicitur iohannis v. **V**eniet hora in qua om
nes qui in monumentis sunt: audient vocem domini. ⁊
p̄cedent qui bona fecerunt in resurrectionem vite. q̄ ve
ro mala in resurrectionem iudicij. **U**nde apocalip̄ .ij.
dicit iudex affuturus. **E**go sum scrutans renes ⁊ corda
⁊ dabo unicuiq; scđm opera sua. **N**am vt dicit abdie p̄
mo **S**icut fecisti fiet tibi. **E**t ergo scribitur **I**here. quin
quagesimo. **E**t sunt verba iudicis ad angelos malos de
peccatore condemnato sic dicentis **R**eddite ei scđm op̄
suum. iuxta omnia que fecit facite illi. **E**t ergo si voluer
is ante christum autumnū bonū habere ⁊ multis fru
ctibus abundare. semina nūc largiter in hoc vere hui⁹
presentis vite. nam qui parce seminat parce ⁊ metet **E**t
qui seminat in benedictionibus. de benedictionib⁹ ⁊ me
tet. **U**t habetur scđo ad chorintheos decimo **S**ic etiaz
qui seminat in maledictionibus ⁊ peccacis: de eisdeꝝ me
tet **N**am vt dicitur p̄verbio communi **Q**uod sibi quis
quis serit presentē tempore vite **H**oc sibi messis erit cū
dicitur ite venite. **T**ercium vero p̄pter quod sententia
iudicis est terribilis ⁊ desolata est omni dolore plena dā
natorum a deo ⁊ angelis. ⁊ ab omnibus sanctis separa
tio eterna. cum pars sinistra a demonibus rapietur **I**n
instanti enim ⁊ sine mora illa horribili sententia ab ore
christi promulgata erunt parati demones crudelissimi.
rapientes animas miserorū. ducentes eas velociter ad
supplicium sempiternum. **H**oc etiam patet figuratiue.
Hester vij. de ministris assueri regis. qui erant audissi
mi ad suspendendū aman **U**nde dicitur ibidem. necnō
verbum de ore regis exibat ⁊ operuerūt faciem ei⁹ mi
nistri regis **S**ic diaboli statim in illo die erunt parati

simi ad recipiendum statim animas peccatorum. Et hoc est quod
dicitur in lamentationibus Jerem. i. capi: Omnes persecu-
tores eius apprehenderunt eam. Unde chrisostomus in li-
bro de reparatione lapsi Cogita se uos illos et horrentes
penarum ministros: qui peccatores precipitant ad sup-
plicia sempiterna. Item hugo de sancto victore Tor-
tores horribiles qui nunquam miserentur erunt parati ut dar-
ta sententia: te damnatum rapiant ad tormenta sempi-
terna. Tunc miserando miser lamentando dicet Susce-
perunt me sicut leo paratus ad predam. et sicut catulus
leonis habitans in abditis. O dolor ineffabilis. o pena in-
dicibilis talis amarissime persecutionis. Unde bernar-
dus in meditationibus suis sic ait. Quis putas meror e-
rit. quis luctus. que tristitia. quando separabuntur ma-
li a consortio iustorum et a visione dei. et traditi in potes-
tatem demonum: abunt cum illis in ignem eternum. Ibi
quod erunt sine fine in luctu et gemitu. Procul elongati a
beata patria paradisi. et in iehenna nunquam lucem habitu-
ri in iuxta quantitatem culpe penam sustinentes. tunc illi
miseri peccatores de omni redemptione desperantes us-
que in eternum non videbunt lumem. nam interibunt in infe-
riora terre. tradentur in manus gladii partes vulpium erunt
hoc est ipsorum demonum qui sunt fraudulentissimi et nequissimi
ad nocendum omnibus. De hac separationis pena sic dicit
chrisostomus in libro de reparatione lapsi. nonnulli imperi-
torum putant sibi satis esse et optabile videri si tantummo-
do careant iehenna. Ego autem multo grauioribus quam iehenna
esse dico esse cruciatus. remoueri et abijci ab illa gloria.
nec puto acerba esse iehenne supplicia. Ut sunt illa:
De quibus audi quid dicit beatus petrus. Torquetur
is qui arceatur a conspectu christi hoc crede mihi penis omnibus
grauius. Et hoc solum est quod superat et iehennam. Unde idem
super illud mathei xvi. Excidet et in ignem mittetur. Intol-

terribilis res est iehenna et supplicium horribile. Tamen
si mille quis iehennas ponat. nil tale est durum quale ab
honore illius glorie. **N**am scdm augustinum **R**eprobi mallent omne tormentum sus
tinere quam videre faciem iudicis irati. **U**nde iobelis scdo
A facie eius contremuit terra. moti sunt celi et stelle re
traxerunt splendorem suum. a facie eius trepidabunt po
puli **C**erte domine tunc peccatores infirmabuntur et pe
ribunt a facie tua. **E**t hoc pro dolore nimio. cum eam vi
derint auersam. et quo ad ipsos terribiliter commotam
et crudelissime dicentem illud iheremie xviii. **D**orsum et
non faciem ostendam eis in die perditionis eorum **Q**u
lis separatio **Q**uam grauis et amara tunc diuisio cuiuslibet
peccatoris a facie domini taliter indignantis. et horribi
ter dicentis. **A**men dico vobis nescio vos: **U**nde quodam
Carorum tristis discessus tristior istis. **C**orporis et ani
me tristissimus a deitate **C**harissimi propter hec omnia su
pradicta et quasi infinita alia que breuitatis causa omit
tuntur. expergiscimini et leuate capita vestra. ac omni ti
more et tremore dicite illum precauete **N**am sicut dicitur
sophonie primo. **I**uxta est dies domini magnus iuxta et ve
lox nimis **E**t ergo dicitur ysaie xiiij. **V**igilate. quia prope est
dies domini. vigilate itaque quia nescitis diem neque ho
ram. ita ut scribitur mathei xxv. **U**nde prime ad thessa
lonicenses ultimo **F**rares ista diligenter scitis quia dies domi
ni sicut fur ita in nocte veniet **C**um enim dixerit pax et
securitas tunc repentinus eis superueniet iteritus. et sicut
dolor in utero habentis et non effugient **V**os autem fra
tres iam non estis in tenebris. ut vos dies illa tanquam fur
comprehendat. **V**os enim filii lucis estis et filii dei. **I**gi
tur non dormiamus sicut ceteri. sed vigilemus et sobrii
simus **H**ec ubi supra **I**tez luce xxi. **A**ttendite vobis ne
forte grauentur corda vestra in crapula et ebrietate. et
curis huius vite. et veniat super vos repentina dies illa

tanq̄ laqueus enim superueniet in omnes qui sedēt su-
per faciem vniuerse terre. **V**igilate itaq; fr̄s omni tē-
pore orantes vt digni habeamini omnia ista fugere que
ventura sunt. ⁊ stare ante filium hominis. **N**ec omnia
ibidem. **N**am in veritate ibi erit timor ⁊ tremor ⁊ into-
lerabilis dolor. **U**nde iobelis sc̄do. **M**agnus est dies do-
mini ⁊ terribilis valde. quis sustinebit eum. **E**t ysaie. ij.
Et introibunt in speluncas petrarum a facie formidi-
nis domini ⁊ voragine terre. ⁊ a gloria maiestatis eius
cum surrexerit percutere terram. **T**unc enim in fremi-
tu conculcabit terram ⁊ in furore obstupesciet gentes.
Sicut scribitur **A**bacuc tercio. **E**t ideo dicitur ysa. de-
cimo. **Q**uid facietis in die visitationis ⁊ calamitatis d̄
longe venientis. ad cuius fugietis auxiliu. **C**erte pec-
catori tunc nullū erit refugiū. nullum solamē seu adiu-
torium. **U**nde anselmus in libro de similitudinibus **A**
dextris erunt peccata accusantia. a sinistris infinita de-
monia. **S**ubtus horridum calos inferni. desup presen-
tia iudicis irati. **F**oris mundus ardens. intus conscien-
tia viens. vix iustus saluabitur. **P**eccator autē sic dep̄-
hensus quo fugiet. latere tunc erit impossibile. ⁊ appare-
re intolerabile. **I**tem est dicta sententia eo magis formi-
dabilis ⁊ timenda. quia non solum corpus dijudicat. s; ⁊
etiam ipsam animā condemnat. **U**nde legitur in exem-
plo. **D**uo fratres quorum vnus erat fatuus ⁊ alter sapi-
ens. ibant pariter eadem via. **C**um autem venissent ad
buium vbi erant due vie. vna delectabilis ⁊ pulchra. re-
liqua vero inabilis ⁊ aspera. **F**atuu videns viam delec-
tabilem. dixit sapienti. **E**amus per hanc viam. **S**apies
respondit. **F**rater ⁊ si via ista delectabilis est. tamen ad
malum hospiciū in fine deducit. **U**nde consulo per a-
liam viam transeamus. nam quamuis ipsa sit aspera et

inabilis .tamen ducit finaliter ad hospicium laudabile
et pulchrum nis. magne honestatis ⁊ quietis **R**espon
dit fatuus frater **D**agis volo oculis meis credere q̄ tibi
de his que tu non vides. **E**t sic se posuit ille fatuus in
via delectabili ⁊ amena. **Q**uod sapiens videns nolens
eum relinquere ipsum sequebatur **P**ergentes autem pa
riter inciderunt statim in latrones. qui eos ab inuicem
separantes posuerunt in carceribus diuersis: **F**actum
est autem vt rex illius terre preciperet quadam die om
nes icarceratos ad se adduci. vt ipsos iudicaret ad mor
tem **V**enientes autem isti duo fratres inter ceteros cū
se mutuo viderent. sapiens sic dixit regi **D**omine mi
rex ⁊ iudex: valde conqueror vobis de isto fratre meo.
Nam cum essemus pariter in via. ⁊ ipse sit fatuus. ego
vero sapiens sum reputatus. **I**psē enim michi nolebat
credere vt iuissemus per quandam bonam viam quam
sibi demonstraui. sed fecit me secum ire per quandam vi
am malam. vbi cecidimus inter latrones. vnde reus est
mortis mee. **A**d hec fatuus dixit **D**omine mi rex. **E**go
aduersus fratrem meum maiorem habeo causam conq̄
rendi **N**am cum ipse sapiens sit non debuisset tam faci
liter me secutus fuisse per viam quam sciuit fore malā.
Quod si non fecisset. redyssem utiq̄ ⁊ secutus eum fu
issem. et presens periculum nullatenus iucutrisset. **V**n
de vere reus est mortis mee. **H**is verbis ex vtraq̄ par
te auditis. rex talem protulit sententiam dicens **T**u fa
tue noluisti sapienti credere. ⁊ tu sapiens secutus es fa
tuū. igitur vos ambo debetis morte condemnari **S**ic
ergo erit fratres charissimi in die iudicij. et in consum
matione seculi cum exhibunt anime de latibulis suis. et
corpora de sepulchris suis. ad recipiendum iudicium de
commisissis omnibus operibus suis ⁊ omissis **N**am cor

pus fatuum quia noluit sequi consilium anime sapientis. et spiritus sapiens. quia secutus est corpus fatuum. Igitur et demerentur ambo in iudicio extremo. Et hac de causa sententia iudicis dicitur gladius ex utraque parte acutus. ut habetur apocalypsi primo. **N**am percutiet tam quo ad corpus quam quo ad animam miserum peccatorem. Unde de matthei x. **I**llum timete qui potest corpus et animam perdere in iehennam. **I**tem dictam sententiam reddit multum formidabilem et timendam qualitas ipsius iudicis. **E**st enim ferenda a iudice circumspecto immo prudentissimo qui non poterit falli. **N**am omnia sibi cognita sunt et nota. **I**pse enim nouit abscondita cordis scrutans corda et renes deus. **U**nde ad hebreos iij. **O**mnia nuda et aperta sunt oculis eius. **D**eus enim intuetur cor ut habetur primi regum xvi. **U**nde ecclesiasticus. vicesimo tercio. **O**culi domini multo plus lucidiores sunt sole: circumspicientes omnes vias hominum. et profundum abissi et hominum corda intuentes in absconditas partes. **E**t ergo ut dicit boecius. **M**agna nobis indicta est bene faciendi necessitas. cum agamus omnia ante oculos iudicis cernentis. **I**tem iherosolimitano. xxxij. **O**culi tui aperti sunt super omnes vias filiorum adam. et reddas unicuique secundum vias suas et secundum fructum adinventionum eius. **I**ste est iudex valde metuendus cui perspicabile omne solidum et apertum omne secretum. cui obscura clarent. muta respondet. mens sine voce loquitur et silentium confitetur. **H**ec etiam sententia ferenda est a iudice nouissimo. qui non poterit flecti. nam iudicabit orbem terrarum in iusticia dei populos in equitate. nullius etiam veretur potentia. nec alicui accipit personam. nec aliquo munere tunc placatur. **U**nde deuteronomio. decimo. **D**eus magnus potens et terribilis qui personam non accipit nec munera. **C**erte tunc plus valebit pura conscientia quam mansuetudo plena. **T**unc diuiciis nihil proderit diuitiarum copia. sed solum pietas.

iusticie p̄sunt opa. **Unde ezechie. vii.** Argētum eoz fo-
ras eijciet: et aurum eoz in sterquiliniū erit. Argētum
et aurum nō valebit liberare in die furoris dñi. **Tūc ap-**
parebit dol⁹ seculi falsitas mūdi: ac vilitas ⁊ idignitas
omnium diuitiaz. **Q̄** dulce. q̄ iocūdum erit tūc odif-
se mundū ⁊ q̄ triste: q̄ amarū habuisse mundū carum.
Hec sentētia ferēda est a iudice q̄ precibus nō corrūp̄it
neq; mitigat. **Prover. vi.** Nō acquiescet cuiusq; p̄cib⁹.
Et ideo vt dicit Criso. Ibi angeli p̄ hominib⁹ nō interce-
dent. **Quia iust⁹ iudex tunc nō faciet misericordiam: sed**
reddet vnicuiq; scdm̄ merita vel demerita. equam ⁊ in-
flexibilem iusticiam. **Unde Ezechiel. vii.** Scdm̄ viam
eoz faciā eis. ⁊ p̄m opa eoz iudicabo eos: ⁊ scient qz ego
domin⁹. **Et ergo Job. ix.** expauescens dicebat. **Ulerebar**
omnia opa mea sciēs qz nō parcis delinquēti. **De his oī-**
bus ait **Bern̄. in psal.** Juste quidem iudicabit nec perso-
nā acceptabit p̄ce nec corrumpet: sic nec precib⁹ flectet.
Et igit̄ labora diligēt̄er illuc deferre iusticiam. vbi mi-
sericordiam nō poteris inuenire. **Nam vt scribit̄ Pro-**
uer. xi. **Nō p̄derūt diuitie in die ultionis: s; iusticia libe-**
rabit tūc a morte. **Carissime si scholares lcōnes suas ne-**
sciētes valde timēt de exam̄e magistri. qz forsitan acri-
ter corrigent̄. **Quātum habēt tūc timere miseri peccat-**
tores de extrema auditiōe summi magistri ⁊ iudicis: q̄
nō studuerūt in libro iusticie ⁊ veritatis. **Certe in hoc**
examine q̄ nunc malignantur exterminabunt. **Iniusti**
em̄ punient̄ ⁊ semē impioꝝ peribit. **Ecōtra vero tunc**
in memoria eterna erūt iusti. ⁊ ab auditione mala nō ti-
mebunt. **Et ideo dicit̄ Eccī. vii.** Ante iudiciū para tibi
iusticiam. **Hec sentētia etiam feret̄ a iudice crudeli ⁊ cō-**
moto qui nō poterit placari. **Nam domin⁹ qui nūc na-**
turaliter māsuētus est vt agn⁹. tūc apparebit quasi leo
rugiēs crudelis ⁊ cōmotus. **Uñ osee. xii.** ⁊ p̄nt̄ esse **Ab-**
domini de auaris. gulosis ⁊ sup̄bis in die iudicij sic dicē

ris **J**uxta desideria sua adimpleti sunt et saturati. et ele-
uauerunt cor suum et obliti sunt mei. **E**t ero eis quasi leona
et sicut pardus in via assiriorum. occurram eis quasi vrsa
raptis catulis: et dirumpam interiora iecuris eorum et con-
sumam eos quasi leo. **Q**uid enim crudelius istis bestijs pote-
rit inueniri. **I**tem dicit dominus ad impium condemnandum.
illud **E**zechie. vii. **F**inis venit super te et emittam furorem
meum in te. et iudicabo te iuxta vias tuas et ponam con-
tra te omnes abominaciones tuas. **E**t non parceret oculus
meus super te et abominaciones tue in medio tui erunt. **E**t
scitis quia ego dominus. venit tempus prope est dies occisio-
nis. nunc de vicino effundam iram meam super te. effun-
dam furorem meum in te. **C**erte domine sicut ignis combu-
rit siluam et sicut flamma comburens montes. **I**ta tunc per-
sequeris illos in tempestate tua et in ira tua turbabis eos.
Nunc enim exardescet sicut ignis ira tua. et in furore ob-
stupefacies gentes. **D**e quo dicit ysa. xxx. **E**cce nomen do-
mini de longinquo veniet ardens furor eius et grauis ad
portandum labia eius repleta sunt indignatione et lingua
eius quasi ignis deuorans et spiritus eius quasi torrens inundans
usque ad medium colli. ad perdedas gentes ad nihilum. **H**unc
furorem prouidit iob in spiritu cum dixit. **Q**uis mihi tribu-
at ut in inferno pregas me et abscindas me donec pertra-
seat furor tuus. **V**ere tanta erit tunc seueritas iudicis. quod
nec verbis poterit exprimi: nec mente cogitari. **O**mnia enim
iudicia ab initio mundi super humanum genus habita sunt
tanquam stille et scintille respectu furoris domini: quem in hoc
iudicio exercebit. **E**cce quod districtus veniet ad iudicium.
qui mitis resurrexit et ad celum ascendit. **E**ntin gregori in
omelia super illud iohan. xx. **T**homas vnus ex duodecim qui
dicit didimus sic ait. **F**res vitam vestram moresque componi-
te. et is qui mitis resurrexit a mortuis: quod strictus in iudi-
cio veniet preuidete. **C**erte in die tremendi examinis sui
cum angelis et archangelis. cum thronis et dominationibus. cum

principatib⁹ ⁊ potestatib⁹ apparebit. celis ⁊ terris ardē
ribus: cunctisq; elemētis in obsequiū sui terrore commo
tis. Hūc ergo tanti pauoris iudicem añ oculos vestros
ponite. hūc venturū tūmetē vt hūc venturū nō timidi s; **S**
securi videatis. **T**imēdus est ergo motus. ne tūc timeat
Terror ei⁹ ad vsum bone actiōis nos exerceat. met⁹ illi
us vitam nrām a prauitatib⁹ compescat. **C**erte si aliq; **S**
vestrū cum suo aduersario cām dicitur⁹ in iudicio die cra
stina esset exhibend⁹ coram fortasse noctem insomnē du
cēt qd sibi dici possit. quid obiectiōib⁹ responderet secū
sollicita ⁊ estimanti mēte vsaret. vt iudicem inueniret
asperum vehementer metueret et noxius apparēt for
midaret. **E**t q; ego aut qd ego **V**imirū non lōge futu
rus post hōiem vermis: post vermē puluis. **S**i ergo tā
ta cura p̄mescit iudicium pulueris q̄ intentiōe cogitā
dum est. q̄ formidine p̄uidendū est iudiciū tāte maiestat
is. **H**ec omnia idem vbi supra **S**ūt ⁊ qdā alia p̄dictam
sentētiā grauātia **P**rimū videlz q; ibi nō est p̄tās res
sistēdi. **S**apientie. xi. **V**irtuti brachij tui q; resistet. **E**t
ysa. xiiij. **Q**uis resistet iudicio tuo **V**ere null⁹ potest re
sistere: s; oēs generalit̄ oportet cōparētac sniam summi
iudicis siue velit siue nolint corā angel⁹ exspectare **I**pse
em̄ loquit̄ p̄ ysaiam. xlvij. ad pctōrem condemnādum in
hęc v̄ba **R**euelabit̄ ignomiā tua. ⁊ videbit̄ obprobriū tu
um. **A**ktionem capiam ⁊ nō resistet mihi hō **E**l̄n iob ix
De⁹ cui⁹ ire resistē nemo p̄t. **N**ā si fortitudo q̄rit̄ robu
stus ē **E**l̄n hester. xiiij. **D**ñe de⁹ rex oipotēs in dcōne tua
cuncta sunt posita ⁊ nō est q̄ possit resistē volūtati tue
Tu em̄ fecisti celū ⁊ terrā. ⁊ qcqd celi ambitu continēt
dñs oim tu es: nec est q̄ resistat maieitati tue. **I**ste ē ma
gn⁹ dñs. ⁊ fortis ⁊ potēs: c⁹ magnitudis ⁊ potētie nō est
nūer⁹ neq; finis **N**ullū etiā q̄ntūcūq; magnū ip̄e t̄cbit
Sap. vi. nō v̄bit̄ dñs magnitudinē c⁹ q; qm̄ pusillū ⁊
magnū ip̄e fecit **D**ēs em̄ subiecti ei⁹ sūt pedib⁹ e⁹ ⁊ t̄cbit̄

ipsum in die illa vehementer. Nam sicut dicit Ezechi. viij.
In die iudicii et furoris domini rex lugebit: et princeps in-
duet merore. Item Apoca. vi. Reges terre et principes
et tribuni et iudices divites et fortes et omnis servus et li-
ber abscondet se in speluncis et in petris motuum. Et di-
cet montibus. Cadite super nos et abscondite nos a facie se-
dentis super thronum. et ab ira agni: quoniam venit dies magnus
ire. Et ibidem xvij. Flebunt et plangent reges terre qui in
babilone fornicati sunt. et in deliciis vixerunt cum viderint
fumum incendii eius longe stantes propter timorem tor-
mentoꝝ. Certe tunc erit tribulatio magna qualis non fu-
it ab initio mundi. usque modo. Ut dicit math. xiiij. Secun-
dum est quod dictam sententiam aggravat quod non est ibi lo-
cus peccatoribus se abscondendi seu occultandi. Nam ut di-
cit beatus anselmus. Latere tunc erit impossibile. et apparere
intolerabile. Unde iob. xxxiiij. Non sunt tenebre. et non est
umbra mortis ibi ut abscondant qui operantur iniquitas
tem. Item bernardus in sermone. Audi stabunt ante tri-
bunal christi. ut audiant vocem iudicii qui obturaverunt
aures suas ad vocem consilii. Ut superius allegatum est.
Carissime hunc diem time. hunc dominum et iudicem omnia iudi-
catuꝝ cordialiter expauesce. ut eo diligentius possis peccata
deitare. Nam ut dicit ecclesi. i. Timor domini expellit peccatum
Et alibi. In timore domini omnis homo declinat a malo.
Tertium est quod dictam sententiam aggravat. quod non est
ibi locus ad alium appellandi nec spacium appellandi. Unde
psal. Quo ibo a spiritu tuo: et quo a facie tua fugiam. Si a-
scendero in celum tu illic es: si descendero ad infernum ades.
Unde dicit dominus de peccatore Amos. ix. fugiet et non sal-
vabitur ex eis: qui fugerit si descenderit usque ad infernum
inde manus mea educet eos. Et si ascenderit usque ad celum
inde traham eos. et absconditi fuerint in vertice carmeli
inde scrutans auferam eos. Et si celauerint se ab oculis
meis in fundo maris. ibi mandabo serpenti et mordebit eos

Et si abierint in captiuitatem coram inimicis suis ibi
mandabo gladio ⁊ occidet eos. ⁊ ponam oculos meos su
per eos in bono ⁊ in malo. Et ergo iob. x. dñs omnia iu
dicaturus sic dicit. **N**ō est qui de manu mea possit eruere
Certa sunt plane video vbiq; nos inueniet man⁹ omni
potētis. **U**n̄ aut or de curru anime. **Q**uid facies diues
nusquam tutus bene viues. **Q**uo te cōuerres quo cur
sum perdit vertes. **Q**uo vertes cursum non tutus es
hic neq; sursum. **S**i miser ascēdis celos vel ad infera tē
dis. **I**mperat in celis ferus est vel ad ifera telis. **S**i ma
re queratur rex iste mari dominat. **N**usquam tut⁹ eris
sed vbiq; reperit⁹ habetis. **E**lere vere ita nullibi patebit
fuga vel in morte nec in vita. **O** q; bene aduertebat hoc
beat⁹ eleasarus qui sic inquitens dicebat. **M**an⁹ omnipo
tentis neq; viu⁹ neq; defunctus effugiam vt habetur. ij.
machabeoz. vi. **E**t dictis igitur patet multipliciē q; fi
nale iudicium erit omnib⁹ metuendum. ⁊ hoc ppter ac
cusationem plurimoz ibi sustinēdam. **E**t ppter ratios
nem vniuersoz generaliter reddēdam. **E**t ppter diffini
tiuā sentētiā tūc a iusto iudice horribiliter pferēdam.
Hui⁹ ergo memoria preseruat non īmerito quemlibet a
peccatio

Sequitur exēpla de secūdo nouissimoz

De extremo iudicio.

Regit̄ i libro de ortu carthasiēsiū q; quidā doctor p̄cipu
us. ⁊ vita vt videbatur ⁊ fama doctrina ⁊ sapientia in
ter omnes doctores parisiēses excellēter honorat⁹ ⁊ mi
rabilit̄ graciosus graui et vltima infirmitate p̄uentus
nō diu decumbēs diem clausit extremū. **C**ūq; tota die il
la qua defunct⁹ est more parisiēsi in aula fune in feretro
decumbēte fuissent cātata officia defunctorz. in crastino
mane cōgregata ibidem vniuersitate parisiēsi tam scho
larium q; doctoz vt tam honorabili viro sollemnis ⁊ ve
nerabilis p̄teret̄ funeralis officij sepultura **C**um igit̄ res

f ij

neredi viri feretrum in quo fun⁹ iacebat eleuare vellēt
ad ecciam deferēdum subito cūctis stupentib⁹ qui mor
tu⁹ videbat⁹ z erat eleuato capite resedit in feretro ac oī
bus audientib⁹ alta z terribili voce clamauit **Iusto dei**
iudicio accusat⁹ sum Et hoc dicto caput deposuit z decu
buit mortu⁹ sicut prius **Qua** voce cuncti attoniti z ter
riti deliberauerunt ipsum illo die nullo modo fore sepo
liendū s; vsq; ad crastinū reseruādum **Dane** ergo seqn
ti cum multitudo magna cōueniss; dictumq; fun⁹ sicut
prius vellēt ad ecciam deportare. defunct⁹ sicut pri⁹ ele
uato capite dolorosa z terribili voce insonuit **Iusto dei**
iudicio iudicat⁹ sum. **Quam** vocem multitudo audiens
et intelligēs stupuit plusq; prius. **Et** alterut; interro
gantes quid sibi vellent tam insoliti z inexperti defun
cti clamores. adhuc determinauerunt ipsum nisi in alio
crastino nullaten⁹ tumulādū **Tercia** vero die cum p
ter ista pdigia fere tota ciuitas cōueniss; z fun⁹ cunctis
preparatis ad tumulū vellēt deportare defunct⁹ sicut pri
us iam tercio altissima z mestissima voce psonuit **Ius**
sto dei iudicio p̄dennat⁹ sum **Qua** horribili sentētia au
dica q̄si omnes immēso fuerūt timore z tremore pulsi
certi facti de cōdemnatiōe tāti viri qui int̄ alios videbat⁹
honestate vite claritate fame dignitatis excellētia z ml
tiplici scia z sapia p̄fulgere. **Ea** tempestate erat ibi ma
gister bruno doctor famosus. natione teutonic⁹ de colo
nia nō obscuris parētib⁹ natus. ecclesie etiam remēsis ca
nonic⁹ z ibidem scholarium magister qui supradictis vo
cib⁹ salubriter territ⁹ atq; cōpunct⁹ allocut⁹ est quosdaz
socios suos ibi p̄ntes. infrascriptis vel similib⁹ verbis
dicēs. **Eia** carissimi qd faciem⁹ **Omnes** simul perimus
non lauabimur nisi qui fugerit. **Si** i viridi hoc sit i ari
do quid fiet. **Si** homo tāte dignitatis tante litterature
tāte scie. qui videbat⁹ tam honeste vite qui erat tam cele
bris fame sic indubitāter est damnat⁹ quid nos miseri

hominūculi faciem? Si lugubri voce vnt? hominūculis
tam horribili ac stupendo timore ac tremore concussi ac
stupefacti sum? quid faciem? cum rugitus leonis cū ex-
tremi iudicij tuba in aures nostras prebuerit cum om-
nes audierimus **Surgite mortui venite ad iudicium.**
Quomodo in tam horribili iudicio vbi colonne celi cō-
tre miscent. z angeli terre buntur z territi cogentur ap-
parere Vbi tūc latebim? Impossibile erit latere intolle-
rabile apparē. Fugiam? igitur a facie gladij preoccupes-
mus faciem dñi in cōfessione Venite adorem? z pceda-
mus ante dñm plorem? coram dño qui fecit nos Post
q̄ igit̄ vocem ei? audiui? non obdurem? corda nostra
sed exeam? de medio babilonis egrediamur pentapolim
igne z sulphure iam succēsam. z exemplo beati pauli be-
renite z beati anthony arsenij euagrii z alioꝝ sanctorū
cum beato iohāne baptista antra deserti queram? in mō-
tibus nos saluos faciam? vt eterni iudicis iram z sentē-
tiam damnatiōis eterne euadam? z peruenire possim?
ad portum z trāquillitatem salutis eterne. His z simili-
bus vbiis z sentētijs seipsum z quosdā socios alloquēs
et exhortās Deliberauerūt ipse z sex alij viri probi secū
abrenūciare mūdo z omnib? pompis eius z ad pfectam
penitētiam peragēdam heremi deserta cōpetentia que-
rē: z ibidem relictis omnib? delicijs diuitijs z honorib?
hui? mundi accipe singuli cruces suas z nudum christū
nudi per artam viam sequi z latam ac spaciosam dese-
rere que amatores z sectatores mundi perducit ad sup-
plicia damnatorum. Et quia audierāt famam sanctita-
tis sancti Hugonis episcopi gracionopolitani qui pri?
aliquo tempore eiusdez magistri brunonis in scholis so-
cins credidiē extitisse spūs sancto inspirāte simul ad san-
ctum episcopum memoratum accedere decreuerunt et
eiusdem cōcilium z auxilium requirere vt in eius dioce-
si quam audierāt multis desertis montib? abundare lo-

cum congruū obtinerent in quo suū sanctum ac salu-
bre ppositum posset effectum mancipare. **S**eptem igitur
sancti viri infrascripti prefata de causa ad p̄dictum
sanctum episcopū duce sancto spū peruenerunt. **E**t ut
utrarum omnino verbis scriptis in legenda vite sancti hu-
gonis episcopi memorati per summū pontificē innocē-
tium qui eū canonizauit approbata et cōfirmata adest
magister bruno vir religiosus sciētiaq; famosissim⁹ ho-
nestatis et grauitatis ac totius maturitatis quasi quod-
dam simulachrum. **H**abebat autem socios magistꝝ lau-
duinum qui post eum extitit prior carthusie: et duos ste-
phanos hū sancti rufi canonici fuerūt sed desiderio vi-
te solitarie eis sese cōiunxerūt hugonem quoq; quē cog-
nominabāt capellānum eo q̄ sol⁹ ex ipsis sacerdotis offi-
cio fungeret duos quoq; laicos quos appellam⁹ cōuer-
sos andream et garinum. **Q**uerebāt autem locum here-
mitice vite cōgruū necdumq; repperāt. **H**ac igitur spe
simul et suauī sancte cōuersationis odore trahente vene-
runt. **Q**uos episcopus non solum gratanter sed et reue-
renter suscepit et tractauit et voti compotes fecit. **I**pso
namq; consulente iuuante et cōmunicante carthusie so-
litudinē intrauerūt atq; exstruxerūt anno domini mil-
lesimo octuagesimo quarto. episcopat⁹ vero dicti sancti
hugonis quarto viderat autem p̄fatus sanctus episco-
pus circa idem tempus per somnum in eadem solitudi-
ne deum sue dignationi habitaculum cōstruentem sep-
tē etiā stellas itineris sibi ducariū prestātes erāt vero hi
septē. **Q**uapropt̄ nō istoz tm̄ s; et q̄ successerūt eis cōsi-
lia libēter amplex⁹ est et vsq; ad mortē carthusie habita-
tores cōsilijs semp et beneficijs fouit. licet vero et primū
tū diuini amoris totus arderet incendijs nō aliter tñ
ad discipline celestis exercicia eorū exēplis ac familiari-
tate inferbuit q̄ si flāmanti quis faci plures alias circū
ponat ardētes. **E**rat autem et cum eis non ut dñs aut

episcop^o sed vt seru^o z frater humilim^o z ad cunctorum
quatum in ipso erat obsequia patissim^o. adeo vt vir ve-
nerabilis wilhelm^o tunc prior sancti laurētij postea sci
thofridi abbas magistro brunoni etiam ipse religiosa
deuotioe nō mediocriter alligat^o beati hugonis cōcuber-
nalis bini quippe tūc p̄ singulas habitabāt cellas apud
magistr^o brunonem nō leuiter cōqueret^o q̄ pene omnia
ad humilitatem spectātia intra cellulā sibi patri parer
officia z epūs nō saltem secum vt soci^o sed poti^o cōuersa-
ret^o vt famul^o. **I**ntantū autem heremū deuot^o incolebat
et sedul^o vt eum magister bruno nōnunq̄ exire compel-
leret dicēs. **I**te ad oues vestras eisq̄ qd̄ debet^o exsoluite

Aliud

Refert doctor iacob^o carthusiēsis in libro de pctis mē-
talib^o criminalib^o. **D**uo frēs religiosi hōneste cōuersati-
onis se mutuo cordialiter dilexerūt int̄ quos vn^o mor-
tu^o alteri apparuit in orōne p̄cumbēti. **Q**uem viu^o vi-
dēs in vili habitu z vultu mesto inq̄siuit cur sic appare-
ret. **R**ndit defunct^o tribus vicib^o dicens. **N**emo credit.
nemo credit. nemo credit. **Q**uesiuit viu^o quid esset qd̄
nemo credit. **R**espōdit defunctus q̄s districte iudicat de-
us z q̄s seuerē punit. **H**is dictis disparuit z viuētez fra-
trem magno timore cōcussum dereliquit

Aliud

Quidam rex fuit magn^o z gloriosus z factū est proce-
dēte illo in curru deaurato cum regali obsequio obui-
asse illi duos viros attritis z sordidis indutos vestib^o
attenuatas macie z pallidas facies habētes. vt ergo rex
vidit illos desiliēs cōfestim de curru z in terram proci-
dēs adorauit z surgēs amplex^o est eos affectuose oscu-
lās. **M**agnates vero illi^o ac p̄ceres de hoc indignati sūt
arbitrātes eum fecisse indigna regali gloria nō tamen
ausi in faciem illum rephēdere germano fratri ei^o sug-
gesserūt vt ei loqueret^o ne tāte excellētie diademati tan

tam inferat cōtumeliam. **Q**ui cum fratri ista diceret et
ei⁹ humiliatiōez rep̄henderet ei rex respōsum dedit qđ
tamē ille nō intellexit. **C**onsuetudo autem erat illi regi
quādo sentētiā mortis cōtra aliquem dictabat p̄conē
suū ante ianuā illi⁹ cum tuba huic officio deputata mī-
tere. **C**ui⁹ voce omnes cognoscebant mortis reum esse.
Despere igit̄ veniēte misit rex bucinam mortis tubici-
nare añ ianuam fratris sui. **Q**uam cum audiss̄ ille de
salute desperās tota nocte sua disposuit ac summo dilu-
culo nigris et lugubrib⁹ indutus vestib⁹ cum vxore et fi-
lijs pergit ad fores palacij flens et lugēs. **Q**uem rex ad
se ingredi fecit et videns eum lugētē ait. **O** stulte et in-
sapiens si tu sic timuisti p̄conē germani fratris tui ad-
uersus quem te nihil deliquisse cognoscis. quō mibi rep̄-
hensionem intulisti qz in humilitate salutavi et osculat⁹
sum p̄cones dei mei sonorabili⁹ tuba mortem mibi signi-
ficātes et terribilē dñi occursum cui multa et magna me
ipsum peccasse cōsciū sum. **E**cce deniqz tuam arguens
insipiētiam isto vsus sum mō. **N**ūc vero et illoz qui te
miserūt ad mei rep̄hensionem stulticiam arguē curabo
et ita frēm instructum remisit domū precepit autē fieri
de lignis quattuor arcellas et duas quidē vndiqz auro
cooptas ossaqz mortuoz putētia mittens in eis aureis
obserauit seris. **A**lias vero duas pice et bitumine lini-
ens repleuit lapidib⁹ preciosis et inestimabilib⁹ margari-
tis et omniū vnguentoz odoribus funiculisqz ciliciis
astrinxit: deinde accersiri fecit rep̄hensores suos magna-
tes scz illos et p̄ceres et posuit añ eos quattuor ipsas arcel-
las vt estimarēt quāto quidē iste quāto vero illo precio
sint cōdigne. **I**lli nō deauratas magni p̄cij iudicauerūt.
Expedi em̄ inquit regalia diademata poni. **Q**ue nō
illinite pice et bitumine erāt vili quodam et exili precio
diguas dixerūt. **R**ex autem dixit ad illos. **S**ciebam et
ego talia vos dicturos exteriorib⁹ enim oculis exteriori

ra cernitis. et tamē non ita oporteret facere. s; internis
oculis intrinsec⁹ reposita expedire siue honorem siue cō
tumeliam. Et mox p̄cepit vt aperirent arcelle deaurate
ex quib⁹ reueratis dir⁹ fetor exalauit et fetidissim⁹ visus
est aspect⁹. **A**it ergo rex **I**ste typ⁹ est eoz qui splendidis
quidem et gloriofis induuntur vestibus et potentia elati
sunt s; intrinsecus mortuis malignisq; operib⁹ referri
sunt. Deinde picatas bituminatasq; precipiēs dissolui
et aperiri et cunctos qui aderāt letificauit eozū que int⁹
erāt splendore et odore. **T**ūc ait ad illos **S**citis quibus
similia sunt ista **H**umilib⁹ illis qui vilib⁹ operti erāt ve
stimētis quoz vos exteriorem attēdentes habitum cō
tumeliam putatis meam añ faciem eoz in terra adora
tionem **E**go vero intellectualib⁹ oculis reuerētiam illo
rum et decorem cōsiderās animaz glorificat⁹ quidem eo
rum tactu omni corona et regali vniuersa purpura p̄ci
osiores istos existimaui **I**llos igit cōfundens docuit ne
erraret in his que foris apparerēt s; interna attēderēt

Item aliud ex libro apum

Magister symon de tornaco parisius in theologia re
gebat. Et erat excellens doctor ille suo tempore sed con
tra decēriam talis officij incontinens et superbus **P**ic
cum super omnes doctores ciuitatis auditores haberet
et in schola coram omnibus de humilitate altissime do
ctrine christi questionem disputatione prehibita termi
naret in fine tandem in reprobum sensum in execran
da contra christum blasphemie verba prorupit. **T**res
sunt inquit qui mundum sectis suis et dogmatibus sub
iugarunt. moyses christus et machometus **M**oyse pri
mo iudaicum populum infatuauit. **S**ecundo christus
a suo nomine christianos. **T**ercio gentilem populum
machometus. **M**ec mora euersis oculis scilicet pro ba
mana voce horribilem. mugitum emisit et epilentis

statim elisus in terram die tercio eiusdem morbi mor-
tem accepit plaga ergo insanabili percussit cum omni-
potens et omni scientia usque ad prima litterarum elementa pri-
uauit. sed grauiori in anima cum hac plaga percussus est.
Lum usque in diem mortis sue quasi mutus compatens est
iumentis insipientibus et in luxurie feditate permansit. Et vi-
de summe admirationis miraculum. **A**leydem fornicari-
am concubinam suam nominare poterat et sciebat. **B**oeci-
um vero de trinitate qui iuxta eum ad spectaculum po-
nebat quem olim cordetenus scierat post inditam plagam
nec nominare nouerat nec valebat. **N**on transgrediaris ergo
terminos constitutos et piuum modum semper habitas in
scripturis

Aliud ex libro apum

Iuuenis quidam in theutonie partibus ex sanguine princi-
pum plenissime generosus sed moribus et vita degener epi-
scopatui male functus accepit. **Q**ui rapinis et luxurijs ve-
recunde primo sed inuerecundissime postmodum operam de-
dit. **C**astigauit autem eum dominus flagello multiplici sed
cum abuteretur eo in superbiam dedit eum dominus in mortem
reprobam. **Q**ua in hora venerabilis conradus deo dignus
hildemensis episcopus ad matutinas interpeste noctis silen-
tio surrexerat illisque dictis resederat ad studium factu-
rus in die sermonem. **N**ec mora raptus in spiritu videtur se vi-
sus est episcopum quendam velata facie sed infatigabiliter
ad tribunal iudicis rapi. **D**ox assunt truci vultu satel-
lites accusant episcopum. **U**nus in rapina alius in cede hominum atque
alii in luxurijs lubricitatem. **T**unc iudex assessoribus suis
ait. **A**ccusate discutite librate iudicium ferte sententiam
nec mora assessores parati iudici ferunt in comune senten-
tiam iudex approbat latam. **A**ccedunt ministri supra fu-
lginem nigriores et ablata mitra de capite anulum ca-
sulam dalmaticam ac reliqua episcopalia indumenta de-
tracta ad pedes iudicis deponunt. nudumque relictum cum
clamore rapiunt eiulantem et a facie iudicis trahunt ad

tartara nihil secum preter peccata portare. **Do**ctores affe-
sores iudicis surgunt et cum cantu sonoro subiungunt.
Dum tempus habemus bonum ad omnes operemur. **H**is
visis in spiritu dicitur hildemensis episcopus in se reuersus co-
gitare cepit quisnam fuerit ille miserabilis presul. **T**um
ecce quidam ad ostium pulsans intromissus est cum la-
chrymis clamans talem episcopum in proxima villa ve-
nisse de vespere et sub eadem noctis hora vespertina mor-
te subtractum. **Q**uo audito, sanctus presul miserimo il-
lo defuncto condoluit et licet inaniter quantum ad subue-
tionem pro pietate tamen lachrymas amarissimas fudit.

De cesario

Anne annos paucos rome quidam cardinalis defunctus
est nomine iordanus, qui quondam de ordine cisterciensi
assumptus sed vita ordini in eo minime recordabatur. **E**rat
enim auarus valde sicut a quodam abbate audiui. **H**abebat
autem notarium quendam nomine pandolphum. **H**ic cum
pro quodam negotio nescio quo misisset interim exspira-
uit. **E**adem hora cum ille expleto negotio rediret ma-
ne ante lucem cateruam miserabilem in agro contemplantus
est. **S**edebant homines in iumentis in ore caudas habentes ver-
sis torsis ad capita illorum. **Q**uos iordanus cardinalis cucu-
lla induit nudis pedibus sequebatur duobus demonibus se-
ducibus. **I**n quorum aspectu dum notarius nimis horreret
clamauit cardinali. **P**andolphus pandolphus. **S**ubsistente
clerico et dicente. **Q**uis es aut quid clamas? **R**espondit ille.
Ego sum iordanus dominus tuus et mortuus sum. **D**icente illo
quo ducimini, ille respondit. **A**n te tribunal christi. **E**t ille.
Noscis quid de vobis sit futurum? **N**on noui inquit deus scit sed
cum illic venero beatus petrus de cardinalatu meo pro me red-
ditus est rationem sanctus vero benedictus de cuculla quod si
illam inde obtinere poterit saluator sin autem damnator.
Sicque oculis eius subtractus est.

Sunt ibi tortores serpentibus horridiores, deformes ni-

gri sed non ad vbera pigri. nunq̄ lassantur sed semp ad
becrenouantur

Abriostimus q̄ amax erit in iudicio separi a visione
dei **S**i mille mihi iehennas pponas non tantum repu
to sicut ab illius gloriose iocunditatis societate expellet
erosum fieri creatori

Item ad demetriadem ponam? ante oculos

Auctoritates scōz de iudicio extremo

Gregori? **P**ensate frēs carissimi añ cōspectum tāti iu
dicis quis i illo die terror erit quāto iam in pena reme
dium nō erit. **Q**ue illa confusio cum reatu suo exigēto
cōtinget in cōuentu omnium hominū angelorūq̄ eru
bescere. **Q**uis eum pauor quem ⁊ trāquillum mens cor
pore nō valet etiā iratum videre. quem bene sophoni
as describit dicēs. dies ire dies illa dies tribulationis et
angustie dies calamitatis ⁊ miserie dies tenebrarum et
caliginis. dies nebule ⁊ turbinis. dies tute ⁊ clangoris

Pensate fratres extremi diem iudicij sup corda repro
borum qua asperitate ppheta vidit amarescere quē tot
appellationib? non valet explicare

Item **Q**ue mens erit hominis eterni iudicis presenti
am non formidās. ibi em̄ tunc simul omnia peccata añ
oculos redeūt. ibi cuncta que cum delectatiōe acta sunt
cum pudore ad memoriam reuocant̄

Bernard? **E**le mihi misero cum venerit dies illa iudi
cij ⁊ aperti fuerint libri in quibus omnes reat? mei ⁊ co
gitationes dño pñte recitabūtur

Hieronym? **S**ive comedam siue bibam siue aliud quid
faciam semper insonare videtur aurib? meis illa terribi
lis tuba. surgite mortui venite ad iudicium. qz quoties
diem illum cogito toto corpe cōtremisco.

Abriostim? **D**icet autem christus damnatis **E**go pp
rer vos homo factus sum. propter vos alligatus ⁊ illu
sus sum ⁊ cesus sum ⁊ crucifixus sum **E**bi tantarum i

iuriarum mearum fructus. **E**cce precium sanguinis mei quem dedi pro redemptioe animarum vestrarum ubi est seruitus vestra quam pro precio sanguinis mei dedistis. Ego super gloriam meam vos habui cum essem deus apparendes homo. et viliozem me omnibus rebus vestris fecistis. Nam rem vilissimam terre amplius dilexistis quam iusticiam meam et fidem.

Grego. Quod quibus anguste erunt undique viae reprobis. Superius erit iudex iratus. Inferius horrendum chaos. A dextris peccata accusantia. A sinistris infinita demonia ad infernum trahentia. Intus conscientia urens. extra mundus ardens. Miser peccator quo ibit et sic deprehensus quo fugiet. latere enim erit impossibile apparere intollerabile.

Augustinus. Dabant reprobi omne tormentum sustinere inferni quam faciem irati iudicis cernere. Et dicent montibus et petris cadite super nos et abscondite a facie sedentis super thronum et ab ira agni.

In diebus illis querent homines mortem et non inuenient eam et desiderabunt mori et fugiet mors ab eis.

Bernardus. Quid tam paucendum quid tam plenum vehemens sollicitudinis excogitari potest quam iudicandis astare illi tam terrifico tribunali sub tam districto iudice expectare sententiam.

Ancelmus. Quod lignum aridum et eternis ignibus dignum quid respondebis in illa die cum exiger a te usque ad ictum oculi omne tempus viuendi tibi impensum qualiter fuerit a te expensum. Ne quot peccata prouent tibi ex improuiso quasi ex insidijs que non vides et fortassis terribiliora his que vides. tunc quippe condemnabitur quid fuerit in te inuentum. operis vel oculi vel sermonis usque ad minimam cogitationem. etiam quod vixisti si non fuerit ad dei voluntatem directum. Pensa cuius sit formidinis et horroris tuum atque omnium contempsisse creatorem offendisse dominum maiestatis.

Ambrosi⁹ **D** anima nunq̄ excidat a memoria tua **Et**
maledicti in ignem eternum. **V**enite benedicti percipi
te regnum **Q**uid potest lamentabili⁹ **z** terribili⁹ cogi
tari q̄ ite maledicti in ignem eternū. **E**t quia potest de
lectabili⁹ cogitari q̄ venite benedicti percipite regnum
voces quaz nihil terribilius vna **z** nihil iocundi⁹ a
ra inueniri potest

Bernard⁹ in meditationib⁹ suis **Q**uis putas tūc meror
erit. q̄s luct⁹. que tristitia cū sepabunt impij a consortio
iustoz et a visione dei **z** traditi in potestatem demonū
ibūt cum ipsis in ignem eternū. ibiq̄ semp erūt sine fis
ne in luctu **z** gemitu. paul quippe a btā paradisi patria ex
ulati cruciabunt ī gehēna ppetua nunq̄ lucē visuri. nū
q̄ refrigeriū adepturi **S**z p milia milia ānoz in inferno
cruciādi nec inde vnq̄ liberādi. vbi nec q̄ torquet aliqui
fatigant. nec q̄ torquent aliqui moriunt. **N**ihil ibi aliud
audiet nisi flet⁹ **z** plange⁹ gemit⁹ **z** vlulat⁹ meroēs **z** stri
dores tentiū **N**ihilq̄ ibi videbit nisi vermes **z** laruales
facies. tortozes atq̄ teterrima mōstra demonioz **A**rde
būt q̄ miseri ī igne etno ī eternū **z** vlt⁹ a **I**n carne cru
ciabunt p ignē **I**n spū p pscie vme **I**bi erit dolor intolle
rabil. fetoz incōpabil. timor horribil. mors corpis **z** aie
sine spe venie **z** mie. **S**ic tñ morient vt sp viuant **z** sic
viuet vt sp moriant **I**ta aia pctōris ī inferno cruciabit
sine fine p pctis **z** aia iusti p bonis meritis ī paradiso col
locabit **N**ūc aut atq̄ e duob⁹ eligam⁹ aut sp cruciari
cū ipijs. aut ppetualit letari cū scis. bonū siqdē. **z** malū
mors **z** vita añ nos sunt posita vt ad q̄ voluerim⁹ ma
nū extēda⁹ **S**i tormēta nos nō terrēt saltē p̄mia iuitēt

Riniūt exēpla de extremo iudicio

Secundo nouissimoz.

Sequitur Tercū nouissimoz.

Incipit Tercium nouissimorum de inferno

Tercium nouissimorum cuius salubris recordatio a peccatis prohibet est infernus seu iehenna. Unde narrat athanasius de sancto anthonio heremita. Quod cum diabolus eum temptaret de aliquo peccato ipse penas eterni incendii peccato debitas memorans eidem apponebat. Et sic tandem vicit diabolum et liberauit a temptationibus permanens immunis a peccato. Circa quam materiam inter cetera sunt tria specialiter consideranda. Primum est diuersimoda nominatio penaliu locorum. Secundum est multimoda afflictio sodalium infernorum. Tercium est varia conditio infernaliu tormentorum quorum memoria valde preseruat hominem ne cadat in peccata.

Quod multimoda est nominatio infernaliu locorum

De superius positis primum principaliter declarandum est diuersimoda nominatio penaliu locorum. Ergitur sciendum est quod infernus est locus igneus ab infero sic dictus. Nam anime reus ibi inferuntur ad eternaliter puniendum. Unde iob. vii. Qui descenderit ad infernum non ascendet. nec reuertetur ultra in domum suam. Et sic infernus appellatur iehenna ignis. Unde gregorius in quarto dialogorum. Unde quidem iehenne ignis credendus est sed non vno modo omnes cruciat peccatores. Unusquisque enim in quantum exigit culpa tamen illic recipiet de pena. Item ysaia. li. primo de summo bono. Ignis iehenne et lucebit miseris ad augmentum pene ut videant unde dolerant: et non lucebit ad consolationem ne videant unde gaudeant. Item ibidem. In iehenna duplex est damnatorum pena quorum et mentem affligit tristitia: et corpus comburit flamma. Ignis iste iehennalis ineffabiliter cruciat peccatores. De quo sic dicitur in psalmo. Cadent super eos carbonem. in ignem deiciet eos in miseris non subsistet. Item dominus in ira sua conturbabit eos et deuorabit eos ignis. Quapropter scripsit

bit ysa. ix. **I**gni erit cib⁹. **I**te hier. xv. **D**icit dñs ad dāna
tos. **I**gnis succēsus ī furore meo sup vos ardebit. **I**ste
ignis talit⁹ inflāmat⁹ est ⁊ ab ira iudicis succēsus q̄ no
uo incēdio nō indigebit amodo. ⁊ vsq̄ ī sempitēnū. **H**inc
est q̄ dicit iob. xx. **D**euorabit eos ignis q̄ non succēdet. **D**
q̄ dure vindicabit se tūc dñs de miseris pctōrib⁹ cōdē
natis. **U**n ecci. vii. **V**indicta carnis ipi. ignis ⁊ vniū
Differt aut ille ignis infernalis ab isto igne materiali.
precipue in trib⁹. **P**rimo ī acerbitate. **E**st em̄ acerbior
quasi in infinitū. **U**n dicit scūs sebastian⁹ cui angel⁹ ad
aurem stabat. q̄ iste ignis sensibilis ita se habet ad ignē
iehēnalē. sicut ignis in pariete depict⁹ ad istū sensibilem
Secūdo in duratione. **N**ā iste ignis p̄t extingui. ille ve
ro nō. **U**n ysa. ultimo. **I**gnis coz nō extinguet. **I**tem
math. iij. **P**aleas aut cōburet igni iextinguibili. **P**ale
as id est pctōres. **T**ercio in cōsumptiōe. **N**ā iste ignis
potest oīa consumē. **N**ā scdm̄ philosophū. **D**ia p̄sumit
materia ignis. **I**lle vero nō potest cōsumē: nec corpa nec
spūs quos vrit. **U**n de pctōre cōstituto ī inferno dicit
iob. xx. **Q**uet oīa q̄ fecit: tñ non cōsumet. **H**inc est q̄ dicit
chrisostom⁹ in libro de repatione lapsi. **I**gnis iste qui in
p̄nti vita ē p̄sumit cuncta q̄ recipit. **I**lle vero q̄ suscipit
pit semp cruciat: ⁊ pene sue sp̄ integros reseruat. p̄tea
et inextinguibil⁹ dicit. **N**ō solū q̄ ipse nō extinguet: sed
q̄ nec eos quos suscipit perimit ⁊ extinguit. **S**criptu
ra em̄ dicit. **Q**uia pctōres induet in corruptionē. s̄ nō ad
honorē vite. s̄ ad diuturnitatē supplicij p̄futurā. **H**ui⁹
autem pene vim ⁊ ignis illi⁹ potētiam. nulla vox expo
nē ⁊ null⁹ sermo poterit explicare. **I**bi qd̄ agem⁹. qd̄ rñ
debim⁹. **N**ihil erit ibi nisi stridor dentū nisi vlular⁹ ⁊ fle
tus ⁊ seua p̄nia cessantib⁹ vndiq̄ auxilijs ⁊ vndiq̄ inu
lescētib⁹ penis. **E**t ignis ille sicut nō h̄z naturā cōsumē
di. sic nec illuminādi: s̄ ē ignis obscur⁹ ⁊ flāma tenebro
sa. **T**ercio infern⁹ dicit loc⁹ inquietus. **U**n in rez natura

quidā loc⁹ semp est quiet⁹. vt superior ps mūdi. **Q**uidā
qñq; quiet⁹ ⁊ qñq; turbat⁹. vt ps ei⁹ media. Sic pbabi
le ē terciā ptē scz inferiorē semp esse turbatā: ⁊ ideo dici
tur tartar⁹. Nā scdm papiā Tartar⁹ dicit⁹ turbat⁹. Pro
uenit autem inq̄es siue turbatio ibi specialit̄ ex tribus.
Primo ex penaz varietate. sicut tēp⁹ dicit⁹ esse turbatū
qñ mixtū est cū pluuiā grādine niue ⁊ huiōi. q̄ dicuntur
esse in iferno. **Uñ ps.** Pluit sup pctōres laqueos ignis
sulphur ⁊ spūs pcellaz ps calicis eoz. **S**cōdā ex mīstro
rū vexatiōe. **Diere. xvi.** Seruietis dñs alienis q̄ nō da
būt vobis requiē die ac nocte. **T**ercio ex mutuo clamo
re. **Ysa. xlv.** Vos clamabitis pre dolore ⁊ pre cōtritione
spūs vlulabitis. **C**erte tūc cuilibet vlulati ⁊ sic clamati
rū debet dñs illud hiere. **xxx.** Quid clamas sup cōtritiōe
tua insanabilis ē dolor tu⁹ ppter multitudinē iniq̄tatis
tue: ppter dura pctā feci hęc tibi. **T**ercio dī infern⁹ loc⁹
intēperatissim⁹. **Uñ** dī auern⁹ quasi sine vere id est si
ne temperātia. Nā pene non sunt ibi in aliq̄ t̄pate: s; in
summo gradu ⁊ excessu maxio. **S**unt em̄ ibi tenebre vl
tra modū excessiue: ppter qd̄ math. xxij. dicunt⁹ tenebre
exteriores. **E**xinde p̄t; **Exodi. x.** de tenebris palpabilib⁹
que fuerūt in egipto quātomagis erunt ibi grauiōres.
Uñ iob. xx. Omnes tenebre abscondite sunt ī oculis ei⁹
Tūc pctōr dicit illud ps. **P**osuerūt me in lacu iferiori
in tenebrosis ⁊ ī vmbra mortis. **Ite Collocavit me ī ob
scur⁹ sicut mortuos seculi: ⁊ anxiat⁹ est sup me spūs me
us. Sicut ⁊ illud lamētariōis Hiemie. iij.** In tenebrosis
collocavit me q̄si mortuos sempitnos. **I**tem est ibi sum
m⁹ calor. p̄t quod dī Job. xxxij. **C**alor nim⁹. **E**t rō illi
us est. qz nō exaltat⁹: s; indusus est sicut calor in fornace
Uñ ps. **P**ones eos vt dibanū ignis ī t̄pē vult⁹ tui: do
min⁹ in ira sua pturbabit eos ⁊ deuorabit eos ignis. **I**bi
est summiū frig⁹: ppter qz iob. xxij. **A**que illi dicunt⁹ aq̄
viniū q̄ pre ceteris aquaz substācijs sunt frigidiores. et

huius signū et stridor denticū qui est signū magni frigoris
et algoris. **U**n fulgēt in eplā. Duo sunt principalia in
inferno tormēta scz frīgus intolerabile: et calor ignis inex-
tinguibilis. Et ideo scribit mathe. xxij. qd ibi erit fletus et
stridor denticū. **N**ec nāq; in liq̄factione oculoꝝ de calore
nascit. stridor nō denticū ex frigore causat. **U**n iob xxiiij
Ad nimium calorem trāseat ab aq̄s niuiū. **U**n in libello
metrico de vita et gestis alexandri. **A**trritus glacie niuiū
de frigore trāsit ad penas. **Q** supplicium miserabile semp
et nunq; moritur quem carcer torquet auerni. **Q**uarto
dicit infern⁹ locus desolatissim⁹. **H**inc est qd scdm papiā
acheron vocat. ab a qd ē sine et cheronia gaudiū quasi si-
ne gaudio. et hoc quo ad carceriam omnis boni. **U**n com-
mētator auerrois. ij. **P**oetrie. In inferno p̄tinuo ē tri-
sticia et meror sine cōsolatione. **N**ō enim habent damna-
ti retro aliquam cōsolationem a mūdo quia non valent
eis suffragia. nec desuper de celo nam ex hoc nō fluit su-
per eos aliqua misericordia. nec sperāt gratiam de futu-
ro. **S**ic enim nulla erit eis redēptiois venia et sic erūt
tristissimi in desolatiōe sempiterna. **E**t ergo sapientie.
iiij. dicitur qd vsq; ad supremū desolabūtur. **U**nde tres
noꝝum primo dicit anima damnata. **P**osuit me desola-
tam tota die merore cōfectam. **I**tem Ysa. xxxiiij. **P**eccator
desolabit in sela scloꝝ. **D**eui dolor o pena vach deso-
latio plena. **O**mnī tormēto sup hoc hō corde memēto.

Quod multimoda ē afflictio sodaliū infernoꝝ.
Ordie debito nūc sequit̄ exponēdum qd multimo-
da est afflictio sodaliū infernoꝝ. **T**ales em̄ sōdas
les scz diaboli sunt aspēū horribiles. effectu crudeles ac
torozes infatigabiles. **P**riō ergo dico qd diaboli siue de-
mones sunt aspectu multum horribiles. et p̄pterea for-
mis horribilib⁹ depingūtur in eclesijs. **U**nde legitur qd
quidā religiosus de nocte in dormitorio iacens cepit ter-
ribiliter clamare. **E**t cum venissent ad eum aliī fratres

videbāt eum fixis oculis ad parietem imobilitē respiciē-
tem: nec ad aliqd respondētem. s; mirabili horrore p̄cul-
sum ⁊ timore. **D**ane autem a priore interrogat⁹ quid ī
nocte habuiss; r̄ndit se diabolum vidisse. **R**equisit⁹ cui⁹
ess; forme: r̄ndit. **H**ac facilliter nō possum describere. **S**;
hoc inq̄d dico. **S**i ess; ex vna pte furn⁹ ardens: ⁊ figura
ei⁹ ex alia pte: magis eligerem intrare furnum q̄ videre
illam horribilissimā demonis figuram. **H**inc est q̄ b̄t̄s
bernardus sup ps. **Q**ui habitat sic dicit. **Q**uid putatis
fr̄s. si alicui vn⁹ ex tam multis principib⁹ tenebrarū in
medium nostrū irrueret in tota feritate sua ac tenebro-
si corpis enormitate apparē liceret quis illum possit v̄l
corpis sensu sustinē vel cordis. **E**t ideo sicut ī vitas pa-
trum legiē quidam senex dixit. **C**redo q̄ si aliq̄s vidēt
demonēs in ea forma qua damnati eos sunt visuri: nō
poss; viuere: s; statim moreret. **U**nde d̄t b̄at⁹ gregori⁹
de crisozio q̄ cum infirmaret. ⁊ vidēt multitudinem de-
monum sibi astātium. cepit altius clamare. inducias v̄l
q̄ mane. **E**t cum hec dicēs verteret se huc atq; illuc ne
vidēt eos. p̄ nimio timore vehēmētissime cōturbatus
statim moriebat. **C**ōturbati em̄ sunt qui videbāt eos:
et timuit omnis homo. **E**cce q̄ horribiles erūt in affli-
ctu qui taliter occidūt cum solo aspectu. **U**nde iob. xx.
Vadēt ⁊ veniēt sup eos horribiles. **E**t hoc est q̄ innuit
bernard⁹ vbi d̄t. **A**nima mea quis erit tibi pauor cum
dimissis omnib⁹. quorū tibi p̄ntia tam iocūda. tam gra-
tus aspect⁹. cohabitatio tam familiaris: sola pauens ig-
notam ingredieris regionem: cum tibi cateruatim de-
terrētia illa mōstra deterrima occurrēt. **Q**uanta erit
demonum horribilitas ī formis animalū crudelissimo-
rum apperētium. **U**n̄ sapie. xi. **P**ro eo q̄ errātes coles-
bant mutos serpentes ⁊ bestias supuacuas: misisti eis
multitudinē mutorū animalū in vindictā vt scirēt q̄ per
que peccat q̄s: per hec ⁊ torquet. **N**ō enim impossibilis

erat omnipotēs man⁹ tua que creauit orbem terrarum
ex materia inuisa imittere illis multitudinē visozant
audaces leones vel noui generis bestias ira plenas. aut
vaporem igneum spirātes. aut odorem fumi pferentes
aut horrēdas ab oculis scintillas emittētes quoz nō sō
lum lesura poterat illos exterminare: s; et aspect⁹ per ti
morem occidere. **Hic** ibidem **U**nde iob. xvi. **H**ostis me⁹
terribilib⁹ oculis me intuit⁹ est. **I**tem eiusdem ultimo.
Sternutatio ei⁹ splēdor ignis: et oculi ei⁹ vt palpebre di
luculi: de ore ei⁹ lampades pcedūt sicut tete ignis succē
se de narib⁹ eius pcedit fum⁹ sicut olle succēse atq; fer
uentis **U**n̄ poeta refert. **S**unt ibi serpentes flammas
ex ore vomētes. **D**e flatu quoz pereūt anime miserorū
Secūdo in effectu sunt crudeles **U**n̄ iob. xvi. **C**ollegit
furorem suum in me et cōminans mihi. infremuit con
tra me dentib⁹ suis. **U**nde psalmista. **A**peruerūt super
me os suum sicut leo rapiēs et rugiens **I**tem temptaue
runt me. subsannaerūt me subsannatōe frenduerunt
super me dentib⁹ suis. **U**n̄ ecclesiastici. xxi. **D**entes illi
us dentes leonis interficiētis animas hominum. **H**inc
dicit p̄i. petri. v. q̄ diabol⁹ tanq; leo rugiēs circuit q̄rēs
quem deuoret. **I**n die em̄ nouissimo inuitabūtur diabo
li ad deuorādum pctōres. **Y**sa. lvi. **O**mnes bestie agri et
vniuerse bestie silue venite ad deuorādum. **I**tem hierc.
xij. **V**enite cōgregamini oēs bestie terre pperate ad de
uorādum. **D**e isto refert exemplum beat⁹ grego. in libro
dialogoz. **U**nde dicit q̄ erat quidam doctus nomic. nō re
sed t̄m uomine monach⁹ cui nimium graue erat si quis
pro salute sua ei aliqd loqueret. **N**ō solum autem bona
nō faceret: s; etiam nō poterat audire. **H**ic cū extremū
agēt sp̄m cōuenerūt fr̄es vt egressum illi⁹ anime orā
dō ptegerēt. **T**ūc rep̄ere cepit eisdem fr̄ibus ibidem cri
stentib⁹ acclamare necnō magnis vocib⁹ orationes eoz
interrūpere ita dicēs **R**ecedite recedite: ego datus sum

draconi ad deuorandum: qui ppter vestram pñciam me
nō potest deuorare. **C**aput meum iam ore suo absorbu
it dare locū ne ampli⁹ me cruciet: s; faciat qđ futuz est
Si ad deuorandum ipsi dat⁹ sum qre ppter vos moras
patior. **T**ūc frēs ceperūt ei dicē. **Q**uid est qđ loqris?
Signum tibi sancte crucis imprime. **R**ndit ille cū ma
gnis clamorib⁹ dicens. **V**olo me signare: s; nō possum.
q; squamis hui⁹ draconis stimuloz ⁊ ptemoz. **C**ūq; fra
tres hęc audissent: pstrati in terram cum lachrymis ce
perūt p redēptione illi⁹ exorare. **E**t ecce cepit eger subī
to cum magnis vocib⁹ clamare dicēs. **G**rās ago deo ec
ce draco qui me ad deuorandum acceperat orationib⁹ ve
stris expulsus est ⁊ omnino recessit. **I**tem in q̄rto libro
dyalogoz. refert idem grego. aliud exemplum. **A**lit cū
q; in partib⁹ ytonie ī quodam monasterio tongalaton
nomine dicit accidisse q; quidam fuit monach⁹ sanctus
reputat⁹ in cōspectu hominū qualis nō fuerat inuētus
apud deum. **N**am cum frēs eum estimabant ieiunare:
latēter cōsueuerat comedē. **H**ic in agone cōstitut⁹ fecit
ad se frēs generalit̄ cōuocari: quib⁹ ipse dixit. **E**cce nūc
ad deuorandum traditus sum draconi: qui cauda sua ge
nua mea pedesq; meos fortit̄ colligauit. caput vero suū
in os meum mittēs spūm meum ebibens extraxit. qui
b⁹ dictis exspirauit. **E**t sicut videt̄ sunt vba cōdemnati
pctōris que scribunt̄ **I**eremie. li. **C**omedit me: absorbu
it me sicut draco. **I**ste est draco magn⁹ ⁊ rufus bñs septē
capita ⁊ decem cornua in capite suo de quo d̄r apocalip.
ij. **F**actum est preliū magnum in celo: michael ⁊ ange
li ei⁹ preliabant̄ cū dracone ⁊ draco pugnit ⁊ angeli ei⁹
et non pualuerūt: neq; loc⁹ eoz inuētus est ampli⁹ in ce
lo. **E**t proiect⁹ est draco ille magn⁹ serpens antiquus q;
vocatur diabol⁹ ⁊ sathanas: qui seducit vniversum or
bem. **E**t ergo dicitur ibidem. **V**le terre ⁊ mari: quia de
scendit ad vos dyabolus. **D**yalolus enim zelo nimio

Dominus inuidet qui conatur locum eius possidere in celo de quo ipse miserabiliter proiectus est in penis. Et quantum magis appropinquat dies ultima: tanto ardentius temptat et feruet inuidia. **D**e quanta erit demonum austeritas et malicia. De quibus Bernardus sic ait in psalmo. **D**umque ipsi torores tunc torquebunt peccatores et terribiles ultores vindicabunt malos mores. **H**orum autem crudelitas et malicia diuersimode confortat. **P**rimo: quia plures sunt et multi. **U**nde psalmus. **M**ultiplicati sunt qui tribulant me: multi insurgunt aduersum me. **H**inc est quod dicitur Job. xix. **O**bsederunt in giro tabernaculum meum. **U**nde legitur in uitas patrum quod quidam senex uidit demones circumstantes homines sicut apes. **E**t ergo dicitur in psalmo. **C**ircumdederunt me sicut apes: et exarserunt sicut ignis in spinis. **S**ecundo: quia fortes sunt et potentes. quia apostolus innuit ad ephesios. vi. ubi vocat eos principes et potestates et mundi rectores. **E**t quia tam potentes sunt et tam fortes ad nocendum. **I**deo dicitur in psalmo: **U**lim faciebant qui querebant animam meam. **E**t alibi. **I**rruerunt in me fortes. **D**e hac etiam potentia dicitur Job. xl. **N**on est potestas super terram qui comparet ei qui factus est ut nullum timeret. **D**omine sublimis uidet. et ipse est rex super omnes filios superbie. **H**uiusmodi autem potentiam et superbiam maxime exercebunt in punitione malorum ipsos crudelissime affligendo. **U**nde ecclesiasticus. xxxix. **S**unt spiritus qui ad vindictam creati sunt. et in furore suo confirmauerunt tormenta. et in tempore summationis effundent virtutem et furorem eius qui fecit illos. **N**am furor illis secundum similitudinem serpentis et sicut aspidis surde obturantibus aures suas. **I**tem ysaiah. liij. **E**go creauit fabrum sufflantem in ignem prunas et proferentem vas in opus suum. et ego creauit interfectorem ad disperdendum. **D**e hoc crudeli interfectore peccatorum condemnatus sic loquitur Job. xvi. **C**ircumdedit me lanceis suis vulnerauit lumbos meos et non pepercit. effudit in terra viscera mea concidit me vulnere super vulnere. irruit

in me quasi gigas. Tercio sunt demones in torquendo i
fatigabiles. Unde Daniel. iij. Non cessabat mistri regis
succedere fornacem. Unde quidam. Sunt ibi tortores ser
pentibus horridiores. Difformes nigri: sed non ad verbera
pigri. Nusquam lassant: sed semper ad hoc renouant. Ad
mala ferentes sunt ad penasque recentes. Semper tristati
semperque ferire parati. Semper inardescunt: nec cessant
nec requiescunt. Hinc est quod Deuteronomij. xxviii. cuiuslibet
peccatori dicit. Seruies inimico tuo quem imittet dominus tibi
in fame. siti. et nuditate et in omni penuria: et augetur
dominus plagas pessimas et perpetuas. O quanta erit tunc dam
natorum pena que sine intermissione semper erit continua sine
pace et requie in miseria et angustia. Unde de peccatoribus dicitur
Ezech. vii. Angustia superueniente requireret pacem et
non erit: conturbatio veniet super conturbationem. Item apo
calyp. xiiii. Non habet requiem die ac nocte qui adorauerunt
bestiam et imaginem eius. Tunc peccator bene potest dicere
hoc quod scribitur ysa. xxxviii. Non videbo dominum deum in ter
ra viventium nec aspiciam hominem ultra et habitatorum
quietis. Similiter et illud hierem. xlv. Ne mihi misero: quia
addidit dominus dolorem dolori meo et requiem non inue
ni. Certe tunc convertet dolor eius in caput eius et in verticem
illius iniquitas eius descendet.

Quoniam varia est conditio penarum infernorum.

Nunc restat membrum tertium de hac materia perti
nus declarandum: quod est varia conditio infernalium
tormentorum. Sunt enim plures conditiones specialiter facien
tes ad aggravationem pene infernalis. Prima est acer
bitas quod patet ex fletu et stridore dentium ex plactu et de
siderio mortis: ex manducatione linguarum et blasphemia cre
atoris et ex multis alijs his similibus: que omnia ibidem
sunt ventura. ut patet ex locis varijs scripturarum. Apo
ca. xvi. Comederunt linguas suas pro dolore et blasphemaverunt
deum celi pro doloribus et vulneribus suis. Hinc

h j

grego. dicit **Q**uod hic suspicari non potuit illic cruciatui de
dit inuenit. Item hiero. Tanta erit in inferno vis dolo
ris quod mens ad aliud dirigi non poterit: nisi ad quod vis do
loris impellit. Dicit enim tunc peccator illud **P**iere. viij.
Dolor meus super dolorem. Tanta enim erit acerbitas pena
rum quod peccatores vita quam omnes appetunt sperant et con
tempta: mortem quam omnes fugiunt ardenti desiderio
sepius affectabunt. **U**n apocalip. ix. In diebus illis querent
homines mortem et non inuenient eam: et desiderabunt mo
ri et fugiet mors ab eis. Acerbissimam vero pene inferna
lis testatur dominus **P**iere. ix. ubi dicit. Ego cibabo populum istum
absinthio: et potum dabo eis aquam fellis: per hoc amari
tudinem designans infernalium tormentorum. Consideratio
huiusmodi acerbissimae fecit quendam iuuenem delicate
nutritum intrare ordinem predicatorum. Quo ingresso
cum quidam sapiens a parentibus eius missus ut ei persua
deret egressum antequam profiteretur dicens **D**elicate nutritus
es: non poteris sustinere rigorem ordinis et asperitatem. **R**e
spondit iuuenis **M**agister propter hoc ordinem intraui: quia
sciui me delicatum: et nihil asperitatis posse sustinere: co
gitans quod acerbissima pena inferni mihi intolerabilis esset:
et ideo elegi potius hanc penam ordinis quam illam sustinere
nam sicut scriptum est **J**ob. vi. Qui timet primam irru
it super eum nix. **H**ec etiam consideratio mouit quendam pe
trum heremitam ad mirabilem penitentiam quam fecit
De quo narrat beatus gregorius in quarto libro dialogorum
Uit enim quod quidam petrus monachus ex regione hibernie
ortus priusquam heremum peteret molestia corporis inter
ueniente defunctus est. Sed protinus corpori restitutus inferni
supplicia atque innumera flammarum loca se vidisse atte
stabat. **Q**ui etiam quosdam huius seculi potentes in huius
flamma suspensos se vidisse narrauit. **Q**ui cum iam dedu
ctus esset ut in illis et ipse mergeretur: subito angelum choru
sci habitus apparuisse fatebatur: qui ipsum in ignem mitti prohiberet

buit. q̄ etiam dixit. **E**grede: et qualiē tibi post hoc uiuen-
dum sic cautissime accēde. post quam vocem excalescēt i-
b^o membris ab eterne mortis somno euigilās: cuncta q̄
circa eum gesta fuerāt omnib^o narrauit. tantisq; se post
modum **v**igilijs et ieiunijs cōstrinxit vt inferni eum vi-
disse tormēta: etiam si lingua tacēt: cōuersatio acclama-
ret. **S**ecunda conditio est tormētorum multiplicitas.
Est em̄ penarū numer^o quasi infinit^o. **U**n̄ dicit in psal.
Circūdederūt me mala quorū nō est numer^o. **E**t ergo di-
cit **D**eutro. xxxij. **C**ōgregabo sup eos mala: et sagittas
meas complebo in eis. **V**ere sicribit ysa. v. **S**agitte ei^o
acute: et omnes arc^o eius extenti. **M**ultas habet dñs sa-
gittas in pharetra sua: quas nōdum omnes extraxit: q̄
post finale iudicium pctōrib^o immittentur. **H**ec sagitte
sunt pene variet: quib^o multiplicat̄ tūc miseri torquebun-
tur. **U**n̄ dicit in psal. **S**agitte potētis acute cū carbonib^o
desolatorijs. **I**tem dicit dñs **D**eutro. xxxij. **I**nebrabo sa-
gittas meas sanguine. et gladi^o meus deuorabit carnes.
foris deuorabit eos gladi^o: intus pauor. cōsument̄ fame
et deuorabūt eos aues morsu amarissimo. dentes bestia-
rum imittam in eos cum furore trahētium lup terram
atq; serpentium. **D**e hac penarum multiplicitate sic dicit
gregori^o sup illud math. viij. eijcient̄ in tenebras exterio-
res. **I**n inferno erit frig^o insupabile. ignis iextinguibilis
vermis imortal^o. fetor intolerabil^o. tenebre palpabiles fla-
gella cedentiū horrida visio demonum. cōfusio pctōr^o et
desperatio oīm bonorū. **U**n̄ quidam. **I**nfernus est fouea
mortifera penis oīb^o et miserijs referta. **H**inc dicit in psal.
Pluit sup pctōres laqueos ignis sulphur et spūs pcel-
larū pars calicis eorū. **E**t notāter dicit pars qz nō solum i-
dictis s; nec etiā in mille consimilib^o possit pene integri-
tas pfecte explicari. **N**ā quicqd de penis hic dixerim^o ē
tanq; mīna ps vni^o festuce respēū magnitudis infinite.
Et at̄ hec penarū multiplicitas erp̄ssi^o declarat̄ **M**otādū

h ij

est q̄ damnati erūt pleni miseria & dolore. habebunt em̄
fletum in oculis. stridorē in dentib⁹. fetorem in nari-
bus. gemitum in vocib⁹. terrorem in aurib⁹. vincula in
manib⁹ & pedib⁹. ignisq; ardorem in membris omnibus
Ecce q̄ repleta est penis atq; plagis aīa pctōris in īfer-
num descēdentis. **E**t ergo de damnatis dicit **Eccī. xv.**
Tenebit eum tribulatio & angustia vallabit eum. **E**t
eiusdē. **xx.** Omnis dolor irruit sup eum **Item dī ysa. xiiij**
Omnis cor hominis tabescet & cōteret̄ tortionem & dolore
tenebūt. quasi parturicēs dolebūt vnusquisq; ad proximū
suū stupebit. facies combuste vultus eoz **Uñ Baruth**
vi. **N**igre sunt facies eoz a fumo. **N**ā omnes pctōres
redigent̄ in ollam. vt habet̄ **Yohā. ij.** **E**t dolores pcturicē-
tis veniēt̄ ei vt scribitur **Eze. xiiij.** **D** q̄ multa flagella
pctōris **T**ūc em̄ potest dicē cum ps̄. **C**ircūdederūt me
dolores mortis nō t̄p̄alis sed p̄petue. & pericula inferni
inuenerūt me **R**cē dicit circūdederūt q̄ abissus sicut
vestimētum amictus ei⁹. **N**am induit maledictionē si-
cut vestimētum & intrauit aqua in interiora ei⁹. & sicut
oleum in ossib⁹ eius fietq; ei sicut vestimētum quo ope-
rit̄: & sicut zona qua semp̄ precingit̄. **D** quale vestimētū
de filis penaz tam multipliciū sic fortiter cōtextum q̄
perpetuis temporib⁹ nunq; erit detexēdum seu etiā de-
ponēdum. **N**am funiculo eternitatis erit pctōr insepa-
bilē colligat⁹. **D** q̄ asperū & mordosum sentiet̄ illud tes-
tū. **I**psū nāq; est de quo scribit̄ **ysa. xiiij.** **O**pe-
rimētum tuū erūt vermes. **T**am multiplicis pene cō-
sideratio reuocauit ipsum dauid a morte pcti ad penitē-
tiam peragēdam **Uñ** dixit ad dñm **Q**uātas ostendisti
mibi tribulatiōes multas & malas: & cōuersus viuifica-
sti me. **H**ui⁹ etiam multiplicis pene cōsideratio mouit
quēdam hēmitam sicut legit̄ in vitas patz ad asperri-
mam penitētiam: quam in hēmo peragebat. a quo cum
querētur cur se ita iterficēt: r̄ndit **L**ot⁹ labor vite mee

nō est ydone⁹ comparari ad vnū diē tormētōz q̄ pctōrib⁹
in futuro sc̄lo p̄parant̄. Itē narrat̄ in gestis āgeloz: q̄
tpe p̄stārii minoris q̄dā miles defunct⁹ circa ānos dñi
dcccvi. q̄ postmodū vīte restitū⁹ penis territ⁹ q̄s viderat:
ad hēmū fugit. fecitq; cellulā iuxta quendā fluiū i
quo vestibus indut⁹ sepe balneabat̄ p̄mittēs vestimēta
sic ad carnē cōgelari. Postea vō balneū calidissimū in
trabat: et sic cōtinuo fecit quousq; moreret̄. Et cū super
isto a videntib⁹ argueret̄: talit̄ r̄ndebat. **S**i vidissetis q̄
ego vidi: eadē vel maiora mecū facētis. **N**ā scdm̄ gre.
sup iob. **S**up oīa puocat p̄pūctionē visio pene īfernal⁹
Tercia cōdicio penam ielxne aggrauās ē etuitas. **U**n̄
sapie. iij. **I**llos videlz pctōzes deridēbit: et erūt post hoc
decidētes sine honore int̄ mortuos in p̄petuū. Et mat.
xxv. **I**bit hi in suppliciuū eternū. Itē iudith xvi. **D**abit
dñs ignē et vermē in carnē eoz: et vian⁹ et viuāt: et sen
tiāt vsq; in sempiternū. **I**de dī ysa. vltio. **T**ermis eoz
nō extinguet̄. **E**nde dī dñs deutrono. xxxij. **I**gnis suc
cēsus est in furore mco: et ardebit vsq; ad īferni nouissi
ma hoc ē in p̄petuū sine fine. **I**tē ysa. xxxij. **O** q̄s de vo
bis poterit habitare cū igne deuorāte: aut q̄s habitabit
ex vobis cū ardorib⁹ sempiternis. **E**t eiusdē. xxxiiij. **E**t ter
rā in pice ardentē nocte ac die nō extinguet ī sempiternū
Ascēdet fum⁹ eius a generatiōe ī generatiōe: desolabit̄
in sc̄la seculoz. **U**n̄ apoca. xx. **D**iabol⁹ missus ē in stag
nū ignis et sulphuris: vbi et bestia et pseudo cruciabūtur
nocte ac die ī sc̄la sc̄loz. **E**t q̄ nō est iuētus in libro vite
script⁹ missus ē in stagnū ignis ibi erit vmbra mortis et
null⁹ ordo. s; sempitern⁹ horroz īhabitāt. **U**t habet̄ Job. x.
Un̄ grego. in moralib⁹ sic dī **H**orrēdo mō tūc erit mise
ris dolor cū fortitudine. flāma cū obscuritate. et mors si
ne morte. finis sine fine. defectus sine defectu. **Q**uia et
mors sp̄ viuūt. et finis sp̄ incipit. et defectus deficē nescit.
Un̄ poeta refert. **N**ō veit ad metas mortis miserabil⁹

etas. Nescit finiri semper videtur oritur. Semp verato sp
gemit? renouato. Hinc petr? blesensis in quadam episto
la sic ait. Ibi non est supplicioꝝ mod? nec intermissio si
ue finis. Nam ibi finis semp incipiet. mors non morit.
nec defect? deficiet. vt damnati hominis condicio semper
in doloris materiam z mortis eterne pabulum. misera
bilit? reciduet. Quare dicit? in psal. Sicut onces in iser
no positi sunt: mors depascet eos. Et si morte pascetur
impj? quid potabunt illi. si mors est past? qualis erit po
tus. Audi pphetam. Quia eoz vna fellis z botrus ama
rissim?. fel draconum. vinum eoz venenum aspidum
sanabile. Ita scribit? deutro. xxxij. Quale petoz nutri
mentu videlicet mortis ppetue tam crudele supplicium
viuet tunc morti qz vite sunt mortui. Hinc est qd bernar
dus dt libro quinto de consideratiōe ad eugenium papā.
Horreo vermē mordacem z mortem viuacem. horreo i
cidere in man? mortis viuetis z vite morientis. Unde
grego. Morte imortali morient? impj. De eterne gre
me posuisti cōtrarium tibi: z fact? sum mihi metipsi gra
uis. Cur nō tollis peccatum meum: vt hoc ppetuū pos
sum euadere tormētum. Quis qz felix z beat? qui peccatoꝝ
sordib? nequaqz fuerit infect?. qui post mūdi gaudia nō
abiit nec in vanitates z insanias falsas respexit. Nos
autem miseri errauim? a via veritatis. z iusticie lumen
nō illuxit nobis. lassati sum? in via iniquitatis z pditio
nis. z ambulauim? vias difficiles. vias graues z inuti
les: p viam autem dñi nolimus ambulare. Vere sicut
dicit? ysa. xlix. Inuacuū laborauimus sine causa. z vane
fortitudinem nostram cōsumpsim?. Quid em? nobis p
fuit supbia. quid diuitiarum pompa z iactātia. quid pre
ciosa corpis indumēta. quid cōmessatiōes z crapule. qd
risus z leticie. Quid hec oia nobis pfuerūt. in quib? va
ne z inutilit? immo poti? damnabilit? temp? nostꝝ expē
dim? Procholor sine fructu trāsierūt hec oia tanqz su

mus seu aura matura: trāsijt qđ tpeale fuit sz hēu remā
sit qđ in eternū cruciabit. **T**ūc dicet dñs de qlibet dam
nato illud iob. xx. **J**uxta multitudinē adinūtionū sua
rū sic z sustinebit. **E**t illud apoca: xvij. **Q**uātum glori
ficauit se z in delicijs fuit tantū dare illi tormētum z lu
ctum. quib⁹ eternalit sine fine torqueat. **Q**uāta ē hoīs
demētia p delicijs aut diuitijs seu p aliq re terrena hu
iusmodi ppetua corpis z aie subire tormēta. **U**n chriso
sto. in libro de repatione lapsi sic inqt. **D**ic quāta tpa lu
xurie q̄ deliciaz spacia compari vis penis sempiternis.
Centum si placet annos delicijs dem⁹ adde z alios cen
tum. adde z decies centū: que erit ex his ad eternitatem
cōpensatio. **N**ōne omne temp⁹ vite h⁹ quo delicijs frui
videmur z indulgē libidi. q̄si noctis vni⁹ somniū ad et
nitatis p̄pationez videt. est igit aliq̄s qui vt vna nocte
delectabile videat somniū eternas eligat subire penas.
et illud p his recipe: vel pillis istud pmutare. **Q**uid di
cemus ad repositas penas. qđ dicem⁹ ad hoc qđ deliciae ve
lut vmbra transeūt: pene vero etnaliē pmanēt. etiam si
equale temp⁹ z idē spacium delicijs essz positū z pene es
set aliq̄s ita stult⁹ z demēs vt eligēt p vna die deliciaz
vnū diem subire penaz. cū soleat dolor vni⁹ hore z qlibz
corpis cruciat⁹ in obliuionē mittē ante p̄teritū temp⁹
in voluptate trāsactū. **H**ec oīa chrisostom⁹ vbi sup. **P**
eternū nunq̄ finē habituz corpis z aie tam grāde sup
plicii. **M**ortis ppetue indicibile tormentum. **Q**uid
em referam de te nescio. **N**ō em poteris x̄bis exprimi.
nec itellectu cōcipi: nec corde p̄hēdi. **P**osito em qđ essz
vn⁹ lapis de arena coagulat⁹ z cōpactus tāte quātitatē
sicut ifra p̄cauitatē octaue spere possz p̄tici. z qđ p⁹ mil
lesies mille ānos p dīnā potētiā vna arenula tollēt. **E**t
deide p⁹ millesies mille ānos adhuc vna. z sic p̄seqnt̄ do
nec tot⁹ lapis ī nihilū redigeret nunqđ p̄sumpto lapide
eternitas p̄dicta erit reuoluta: sic qđ damnatoz anime

tūc a penis liberabunt. **R**ñ deo tibi z dico q̄ p̄petuitas
illa vix tūc erit ichoata. **M**ā finiti ad infinitū nulla ē p̄
batio. vt d̄r ph̄s. viij. ph̄sicoz. **S**i em̄ hoc cognoscerēt
et p̄scirēt pctōres cōdemnari q̄ dicto lapide p̄sumpto
ab illis itolerabilib⁹ quos sustinēt iferni cruciatib⁹ debe
rēt eripi z totalit̄ liberari. miserabilit̄ sup hoc ret̄ēptio
nis die deberēt sperare imo q̄dāmō sperāto cōgaudē. ex
q̄ scirēt finē suoz tormētōz p̄ inūerabiles. imo post in
cōprehēribiles z infinitos fore ānos q̄uis tardissime ad
uentu z. **I**lla em̄ est maxima oīm penaz desolatio z car
retia omnis spei nunq̄ a penis redimi siue liberari. **M**ā
sicut d̄r ysa. xxiij. **P**eccator desolabit̄ in sc̄la sc̄loz. **E**ñ
dicit̄ **T**renoz. iij. **P**erijt finis meus z spes mea a deo.
Item q̄rit pctōr hie. xv. **Q**uare fact⁹ est dolor me⁹ p̄pet
tu⁹ z plaga mea desperabil. **S**up quo puer. xi. sapiēs sic
rñdēt. **D**ortuo hoīe impio nulla erit spes ultra. **I**ntelli
gite hec qui obliuiscim̄ deū ne infern⁹ aliquñ vos rapiat
et nō sit q̄ eripiat. **E**cce iā plane video q̄ ī inferno nulla
est redēptio pctōris. **C**arissime itelligis tu x̄bum. sapis
cōsiliū de lapide superi⁹ tibi dictū. **D**ic mihi q̄d de illo
sentis. q̄d iudicas. q̄d diffinis. puto veraciter q̄ ratio nō
potest dissentire quinimo vt d̄r sit in rei veritate. **C**ogi
ta ergo varias terraz puincias z imaginare regiones
singulas. perpēde fluios z maria mūdum mēte circui
et totū perabula. **A**scēde vsq̄ ad celum z omnia sic trās
uola. **I**terum descēde in abissum. profunditatem consi
dera. **E**x quib⁹ omnibus que celi ambitu cōtinent̄ com
pone lapidem. z imaginare magnitudis eius quantita
tem. qua cordialiter itellecta. **D**ic mihi carissime quid
sentis tunc de lapide inmo potius quid sapis de perpe
tuis. quid de infinitis peccatorum penis et morte. **E**sti
mo q̄ taliter respondebis. **V**ere vere loqui nescio. **A**u
diui et conturbatus est venter meus. **A** voce con
tremuerunt labia mea. grandem rem itelligo: et

veritatem propositam video. **N**on ammirari non sufficit:
sed pauore nimio me tremit. Nam certissime ti-
mor et tremor venerunt super me multiplicis horro-
ris: et contexerunt me tenebre. **Q**uis enim non metuet. quis non ex-
palescet. quis anxietate cordis penitus non deficiet. qui me-
tens hunc lapidem diligenter ruminaret. infinitas peccatorum
penas memoriter reuoluendo. **P**one ergo eum velut signa-
culum super cor tuum. **G**alde enim utile est et proficuum tibi hu-
iusmodi lapidis nunquam obliuisci. quatenus si diuinus amor
te non corripit et reuocat a malicia huiusmodi speculum
pene interminabilis saltem te cohibeat aliquando a peccatis. **O**-
graue supplicium miserabile quam fugiendum. **D**istigis exi-
tium lachrymabile quam metuendum. **Q**uod stige torquetur
semper nunquam morietur. **S**emper plectetur et nunquam finis
habet. **E**x predictis clare patet quod penarum incrementum per
finita secula nunquam finietur. **H**uiusmodi consideratio eternitatis
pene infernalis conuertit fulconem marsiliensem qui cum
esset excellens ioculator et vanitatibus mundi deditus. vna
dierum cepit cogitare de eternitate infernalis pene. et di-
xit in corde suo. **S**i tibi proponeretur iacere in lecto molli
et bene strato. ita quod nulla necessitate cogente inde recedens
hoc non posses sustinere in eternum iacere in tali lecto delica-
to. quomodo ergo poteris sustinere sempiternam infernalem pe-
nam. si contingat te in perpetuum illam fore passurum. **H**ac ve-
ro consideratione perterritus reliquit omnia et factus est mo-
nachus. postea episcopus tholosanus et vir eximie sanctitatis.
Item consideratio perpetuitatis pene infernalis confortat ho-
minem et inducit ad pugnandum contra diabolum. **Q**uis enim
considerans quod si deuictus fuerit ab eodem ducetur ad tormen-
tum sempiternum non viriliter pugnet ne vincat. **U**bi nar-
rat egesippus de cladibus iudeorum quod cum quidam de sociis
alexandri qui parat magno exercitui videtur contra eum inu-
merabile exercitum ad bellandum preparatum et sui cibum sume-
ret et ad confortationem vinum ipse in quodam solatio quasi iocando

cm
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19

eis dixit. **Brandeam?** nūc o viri strēnui. nam apud in-
feros sum? cenaturi. **Quo** vbo sunt omnes animati ad
fugiēdum illam cenam q̄ tam virilit̄ puguauerūt. sic q̄
de cunctis hostib? suis honorifice triumpharūt. **Item** a
delectationib? mundi retrahit̄ z auellit̄. **Uñ** legit̄ in vi-
tas patz quēdam senem dixisse. **M**atrix cum vult pue-
rum ablactare. et a dulcedine lactis abducē ad māmillā
ponit sinapium vel quicquid aliud amarum. qđ puer la-
ctēs gustās z percipiēs statim retrahit̄ a dulcedie lactis
Et sic tu iūge amaritudinem ppetuā inferni. delectati-
onib? huius mūdi: z pculdubio retraheris ab eisdē **Uñ**
Job. v Nunqđ gustare potest quis qđ gustatum affert
mortem amarissimā hoc est penam sempiternam. **I**deo
dicit prosper in pñti vita. **Delicie** tpales dulces sunt. z
tribulatiōes amare. **Sed** quis nō libēter bibit tribulati-
onis poculum metuēs ignem ppetuū iehēne. **Aut** quis
nō contēnit dulcedinem seculi inbians bonis sempitēne
vite. **Uñ** legit̄ in legēda beati ioānis euāgeliste. q̄ qđaz
diuites ad p̄dicationem eius cōuersi omnia reliquerūt.
postea vidētes seruos suos in gloria mūdi constitutos
penituit eos sua bona reliquisse. qđ beat? ioānes p sp̄m
intelligēs. virgulas in aurum. z silices in gēmas orāto
cōmutauit: sicq; eis omnia restituit delicta **P**ostmodū
quidam iuuenis a beato iohanne resuscitat? narrauit eis
de gl̄a quam amiserūt z de penis infernalib? que eos ex-
spectauerūt. **Quib?** intellectis plurimū territi z aīo cō-
sternati omnia cōtemnētes ad pauprātem pristīnam re-
uersi sunt. ac mūdum cum suis delicijs penic? derelique-
rūt. **Item** accidiā pfugat z repellit. **Uñ** legit̄ in vitas
patz q̄ quidā frater dixit seni. **P**ater nimium accidior
sic cōtinuo sedēto in hac cella. **S**enex r̄ndit **M**ondū vi-
disti futura tormēta ppetuo duratura. **Nā** si illa in cor-
de tuo posuisses q̄ si cella tua vsq; ad collū est? vermi-
b? repleta sustinēs patientē z nō accidiarēs. **Et** ergo cū

oportet peccatorem. aut eternam aut purgatorij acerbissimam
sustinere penam. vel in presenti condignam agere penam quam non pre-
elegit hic sustinere penam et pati potius quam ibi: nisi omnino fue-
rit mente alienatus. **U**bi ysaia dicitur in sinodo. Ante de auro dolo-
res quoscumque tormetorum. quascumque seculi penas. quascun-
que dolorum acerbitates: compa hoc totum iehenne et leue erit
omne quod pateris. **I**tem ber. in epla Vigilias times et iei-
unia. manuumque labores. sed hec leuia sunt flamas perpetu-
as meditati. **R**ecordatio tenebrarum facit non horre solitu-
dinem. **S**i futuram de vobis cogitas discussionem. non displice-
bit silentium fletus ille et stridor dentium faciles tibi reddit et
culcitram et mattam. **I**tem aug. in sermone. Mens hu-
mana mundi huius illecebris et concupiscentijs deuicta fugit
laborem. expetit voluptatem. **E**t vix ad hec deducit ut se
a prioris vite consuetudine excludat. **S**ed cum incepit cogi-
tare iudicij necessitatem ac penarum eternalium crudelitatem
voluntarium bellum inducit passionibus motu vel spe penam vel
timore supplicij vim facit pristinis desiderijs. et violentem
ipsa se ipsam vincere contendit. **I**deo dicitur **A**bacuc. iij. Ingre-
diatur putredo in ossibus meis. ut subter me scateat tpe vi-
delicet presentis vite: et postea requiescam in die tribulationis
Ecce quam fructuosa salubris est meditatio pene infernalis
Quare scribitur in ps. **C**onuertantur peccatores in infernum. hoc
est per meditationes illuc se transferant viucentes: ne postmo-
dum illuc descendant perpetue morietes. **E**t ergo dicitur **D**aniel. iij. **B**eatus qui intuetur abyssos videlicet per continuam et iugem
memoriam eterne preteritionis tormeta infernalia cordialiter
intuendo. **H**ec ergo sufficienter per predicam quam multiplex est et va-
ria infernalis pena: et quam utilis et proficua est ipsius memoria. **E**t er-
go **E**rit homo vere qui cum bona possit hinc **S**poite subit pe-
nas infernalesque cathenas. **I**gnibus arsurus ex his nunc
rediturus

Finit Tercium nouissimorum
Sequuntur exempla de penis inferni

De horologio eterne sapie de penis inferni

Hactum est autem post hec et ecce discipulus cepit cogitare dies antiquos et annos eternos in mente habere. Quoniam cum profunde se colligeret et a sensibilibus potuit intellectum abstraxisset, apparuit in visione fidei oculis a longe quasi quaedam regio umbrata ignota et multum terribilis. Cum ergo tremefactus quid nam hoc esset inquireret, responsum est ei. Regio hec ut vides distincta, locus est penarum futurarum quem diuerse anime post egressum a corpore pro diuersitate culparum in penam sortiuntur, quedam ad ipsarum purgationem, quedam vero ad eternam damnationem et put si tibi ea tunc demonstrata fuerint. Hec autem et his similia tam horrenda et inania fuerint tormentorum genera ut nulla sufficiat hec lingua narrare, aut nullus sensus mortalium possit ea plene estimare. Cum autem ad se redisset, et quasi de alio mundo ut sibi videbatur et motua visionis presentia venisset nimio terrore et errore velut homo seminiuus aliquodiu iacens in seipso contrahuit. Quedam autem ex his solum fidei communibus oculis conspexit. Respexit igitur et ecce de predictis locis fetor intolerabilis exoriebatur: mallem resonantes audiebantur tenebre profundissime densabantur, et videbantur ibi facies demonum horribiles. Ibi erat planctus, et gemitus et alternantia mala impios sine pietate discerpebant, ab aquis nivium transibant ad calorem nimium. Considerabat inter hec equitatem et magnitudinem iudiciorum dei et inter cordis se presentis angustias, ac sudoris guttas, que ipsum ex horrore visionis penetrarent advertebat, quoniam per quam peccauerat quis, per hec et torquatur. Nam et illi qui in vita sua insensate et iniuste vixerant, per hec que coluerant tormenta recipiebant. Raptores namque et predares ac eorum complices, et hi qui pauperes et amicos dei dum adhuc viverent spoliauerunt vel pro exactiões indebite infligerunt, ad patibula quedam infernalium, supra humanam estimationem penalia, rapti violenter suspendebantur.

tur et ibidem torquabantur nec tamen moriebantur. sed modo in
dicibili cruciabantur. Nonnulli etiam qui sub habitu agni-
no mentem occultauerant leoninam qui velut canes ra-
bidi seruos dei per obprobria et maledica aut verba turbati-
ua molestauerant et confratres suos iniqua persecutione les-
serant ibidem a canibus infernalibus amarissimis morsibus
corrodebantur. Ibi superbi sepultura asini in inferno despecti-
ue sepeliebantur et tanquam cadavera putrida ignita proiecti
obprobrio sempiterno quod nunquam delebitur adiciebantur. Et
pro gloria temporalis et metis elatione quam ceteros inflati prei-
re ambiebant. tanta penarum mole ac pondere premebantur quan-
tum quis premi possit qui maximam turrinam supra se habet
Bibuli vero et crapulosi: et qui ventri suo seruiuerant. ve-
lut lupi famelici fame incredibili ac siti intolerabili af-
fligebantur. cupientes guttam minimam aque frigide perrefri-
gerio lingue sue flammaram incendium aduste recipe et ne-
mo illis dabat. Sed demones teterrimi cum situlis arden-
tibus iuxta eos stabant et potum quendam sulphureum plu-
bo liquefacto similem nimio calore estuatem per os eorum
in ventrem profusum fortiter infundebant. Luxuriosi quo-
que et qui in deliciis carnem suam enutriuerant et in obstina-
tione sua perdurauerant a serpentibus deuorabantur et a bufo-
nibus ignitis aculeis usque ad viscera torquabantur. Qui car-
nali ac terreno amori dediti fuerant utriusque sexus. terram
infernalem pro dolore mordebant quam eos demones numi-
um affligebant. nam spicula ignea habentes et estu vehemen-
tissimo eos insequentes vulneribus eos sciuissimis repleue-
runt. Sed et socios in culpa socios habuerunt in pena. Su-
pra modum autem cupidi et auari ac questuarii male tor-
quebantur nam in foueis metallis bullientibus plenis balne-
abantur et exilire cupientes absque misericordia reimpingebantur. Iudi-
cium durissimum his qui preceperant fiebat. fortioribus autem
fortior instabat cruciatio et potentes ibi tormenta patiebantur
tur potenter. Quis dicere queat quantum ibi iudices ipsi

rectores iniqui clerici turpis lucri cupidi monachi lasciu. laici violenti mulieres procaces saltatrices et ambiciose et diuersi quique falsi christiani penas varias habuere. **H**eu quae miserabiles rugitus et clamores dabant lamentabiles ita ut sola visionis huius afflictio omnem penam mundi quodammodo excedere videretur. **F**lam et multitudo visorum infernalium et audaces leones et noui generis animalia ira plena. ignoteque bestie vaporem igneum spirantes. odorem fumi proferentes et horredas scintillas ab oculis emittentes morfu amarissimo eos dilaniauerant. **T**andem multi ex his in puteum abyssi de quo fumus horribilis et fetor intolerabilis exibat proieciabantur. aspectus eorum velut ferrum candens in modum fauillarum exardebat et a demonibus reimpingebatur comanducantes linguas suas pro dolore et blasphemabant deum celi pro doloribus suis et vulneribus. et non egerunt penitentiam ex operibus suis. vinculis tenebrarum et longe noctis compediti. in obscuro ac tenebroso obliuionis velamento tenebantur. **S**onitus descendens conturbabat eos et persone tristes appaerentes ponorem eis incutiebat. nec syderum limpide flamme illuminare poterant noctem illam horredam vna enim carbena tenebrarum omnes colligati erant. **O**mnis orbis terrarum limpido illuminabatur lumine solis. illis autem supposita erat grauis nox imago tenebrarum. **I**psi autem tibi erant grauioribus tenebris fumus tormentorum ipsorum ascensus est in secula seculorum. **P**ost haec vox quedam desuper quasi tonitruum audiebat que insultando et quasi exprobrando dicebat. **U**bi nunc sunt hi qui ab initio a diebus antiquis mundo huic toto seruiunt desiderio. qui voluptuose viuentes variis desideriis se subdiderunt. **E**ya quid presunt illis nunc omnia que tanquam umbra velociter praeterierunt quae breuis delectatio tam longam restem post se trahit eterne miserie. **Q**ui stulti et vecordes ubi nunc haec illa que cum leticia tanta et cordis tripu

dio dicē solebatis venite ⁊ fruamur bonis q̄ sunt ⁊ vta
mur creatura tanq̄ i iuuetute celerit̄ **Q**uid iuuat nūc
dulcia vniuersa q̄b̄ tam celerit̄ p̄fruiti estis **S**i q̄dē nūc
a cōtrario plāgere vob̄ cōuenit ⁊ plāgēdo exclamare ac
dicē ve ve nob̄ iā nūc ⁊ in eternū qz nati sum⁹ nec vltra
mori valem⁹ **E**le qz male torq̄mur nec a tormētis vnq̄
liberabimur **Q**uis est q̄ ista recogitet supplicia ⁊ nra
ad cor ponat tormēta **H**ec em̄ talia sunt vt q̄cqd̄ in mū
do horrible excogitari poss̄z his p̄pari nō valēt. **Q** q̄ fe
lix i cōinq̄nat⁹ q̄ p̄ gaudia h̄ mūdi nō abūt q̄ nō respe
xit i vaitates ⁊ isanias flās. nos isensati vitā illoz esti
maba⁹ isaniā ⁊ finē illoz sine hōre. quō p̄putati sūt inē
filios dei ⁊ inē elcōs sors illoz ē. **E**rgo erraui⁹ a via ve
ritatis ⁊ iusticie lumē nō luxit nob̄ ⁊ sol intelligētie nō
est ort⁹ nobis lassati sum⁹ in via iniqtatis ⁊ p̄ditionis ⁊
ambulauim⁹ vias difficiles. viā autem dñi ign̄ nauim⁹
Quid nobis p̄fuit supbia aut qd̄ diuitiaz iactātia cōtu
lit nob̄. trāsierūt oīa illa tanq̄ vmbra trāsīt qd̄ tpale fu
it s̄z p̄hdolor nūc remāsīt qd̄ i eēnū manebit **Q** eēnū nū
q̄ finē habituz p̄petuū mort̄z suppliciū **Q** finis sine fi
ne mors ḡuior oī morte s̄z mori ⁊ tñ non mori posse **Q**
mi p̄z dūcē q̄ me i hūc mūdū genuisti **D** dulcē m̄r q̄ m̄r
nis vterib⁹ me lactasti **Q** vos oēs aīci mei ⁊ socij dūcī
valete nūc viscera mea qz hxc est hora illi⁹ sepatōis ama
rissīe q̄ amarioz ē oī morte vale tell⁹ valete socij q̄s tā be
nigno fauore colui en ducimur ad horrēdū infernale su
spēdiū ad suppliciū trahimur metuēdū. nūq̄ vos de ce
tero cū gaudio visuri **L**acime icessantē p̄fluite oclī plo
rate ⁊ oīa viscera mea vlulate sup̄ hac ifelicissīā sepatōe
q̄ ē a sūmo bono a facie illa glōsa ⁊ a p̄sortio āglico nec
nō illo felicissīo elcōz nūero ponēdiq̄ su⁹ ad illā miserā
et maledcām ac crudelē dānatoz turbā sine fine cruciā
dā **Q** manuū p̄plos⁹ soīt⁹ **Q** cordiū ml̄toz gemit⁹ itimi
o stridoz dētū ⁊ freit⁹ spiritūū imēl⁹ o plorat⁹ ⁊ vlulat⁹

multus. **Q**uoniam in eternum permanens clamor qui semper durabit et nunquam finem habebit qui semper renouabitur et nunquam exaudietur. oculus nostri miseri nunquam aliquid videbit nisi miseriam. Aures nihil aliud audiet nisi ve ve atque tristitiam. **O** pia corda istud interminabile et crudele ac eternum ve respicite lugete et flete. **Q**uoniam montes cadite super nos colles operite nos quod fastinetis quid expectatis abscondite nos a facie illa terribili furoris domini a vultu ire glorie dei heu cur non haec maxima mala futura nobis perveniamus cum robur affuit cum tempus atherat oportunitatem utinam de illo tempore toto inutiliter expenso superesset nobis una horula tamen pene in remedium concessa. **S**ed heu sententi ante divina iusticia preclusa est nobis salutis via negata misericordia spes omnis ablata. **D**olores et miserie et in eternum permanere angustie in terra hac oblivionis ubi nullus ordo sed sempiternus horroz inhabitat. **Q**uid plura nos miseri et miserabiles tamen affligimur et dolemus de illo ve eterno. ut qualiscumque terminus excogitatus dummodo finitus esset nobis solaciosus. **U**n posito per impossibile quod esset aliquis lapis molaris a deo magnus quod ubique circumferentiam celi contingeret et quod aliquam avicula mune quantitate post centum milia annorum veniens de lapide predicto solimodo tantum per rostrum suum aucleret quantum est pars decima milij. **E**t itez post centum milia annorum curricula sicut prius scilicet unam particulam de decem et sic per singulas partes. Itaque in decies centenis milibus annis non plus diminueret quantitas lapidis nisi quantum habet in magnitudine granum unius milij. **E**n propter dolorem nos miseri multum grati essemus quod post talem longam et plenam consumptionem totius lapidis. finem haberet sententia nostre eterne damnationis sed heu hec eadem consolatio miseris a divina iusticia penitus est negata. **H**ucusque miserorum verba damnatorum. **T**aliter igitur o fili ibi flagellabantur qui hic a flagellis filiorum excipiuntur

Discipulus **D**i iudex tremende ecce nūc anima mea
ex hac quoq; visione horribili territa prostrata est ⁊ ge-
nua dissoluta vt vix subsistere possim. **D**eus me⁹ ad-
iutor meus. **D**omi deus eterne auerte obsecro furorem
tuum a me. Absit a me hxc eterna damnationis senten-
tia formidolosa. Quod si aduersa me oportet sustinere
fiat voluntas tua hic. in me huius a ame licentiam ple-
nissimam habeto nec querulosum discipulum de cetero
in me habebis hoc solum facias vt me a te ī eternum se-
perari non permittas

Inferni penas videns petrus monachus grauif-
simam penitentiam peregit.

Petrus quidam monachus ex regione ortus hibernie
loco vaste solitudinis cui euassa nomen est inherebat
hic prius q̄ heremum peteret molestia corporis inter-
ueniente defunctus est. Sed protinus corpori restitu-
tus inferni se supplicia atq; innumera loca flammarū
vidisse testabatur. Qui etiam quosdam huius seculi po-
tententes in eisdem flammis suspensos se vidisse narra-
uit. Qui cum iam deductus esset vt in illo iam et ipse
mergeretur subito angelum chorisci habitus apparuit
se fatebatur. qui eum in ignem mergi prohiberet. Cui
etiam dixit. Egredere ⁊ qualiter tibi post hec viuendū
sit cautissime attende. Post quam vocem paulatim re-
calescentibus membris ab eterno mortis somno euigi-
lans cuncta que circa illum fuerant gesta narrauit. tū-
tisq; postmodum se vigilijs ieiunijsq; constrinxit. vt in-
ferni eum vidisse et pertinuisse tormenta. et si taceret
lingua conuersatio loqueretur.

Infernales penas diuersi diuersimode pro meri-
torū qualitate patiūtur

Dicebant de eodem abbate maiore machario. quia
dum ambularet aliquando in heremum inuenit caput
hominis in terra iacens. Quod cum moueret virga
palmea quam habebat in manu locutum est caput illud
ad eum. **C**ui dixit senex. Quis es tu? **R**espōdit caput
illud ad senem. Ego eram sacerdos gentilium qui ali-
quando commanebant in loco hoc. Tu vero es abbas
macharius qui habes spiritum sanctum dei. Quacūq;
ergo hora misertus fueris eorum qui sunt in tormentis
et oraueris pro eis tunc consolantur pusillum. **D**icit ei
senex. Et que est ista consolatio? **R**espōdit illud ca-
put. Quantum distat celum a terra tantum est ignis
sub pedibus nostris ⁊ super caput nostrum. **S**tantib⁹
autem nobis in medio ignis non est ut quis facie ad fa-
ciem videat proximum suum. **H**ic ergo senex cum fletu
Tellit illi diei in quo natus est homo si est hec consolatio
supplicij. **R**ursus dicit senex. Est peius tormētum ab-
his? **R**espōdit caput illud. Maior pena subit⁹ nos est.
Dicit ei senex. Et qui sunt in ipsa? **D**icit illi caput illud
Nos qui ignorauimus deum vel aliquid modicum mi-
sericordie habemus. qui vero cognouerunt deum et ne-
gauerunt eum nec fecerunt voluntatem eius: hi sunt
qui subtus nos sunt. **E**t post hec sumens ille senex ca-
put illud sepeliuit.

Infernales penas sentiens clericus mūdo relicto
monasterium intrauit.

In nannetis ciuitate tempore henrici quarti impes-
ratoris erant duo clerici nondum patientibus annis

presbyteri sancti litteris affatim instructi inter se mu-
tum amici. **H**i pactum inierunt inter se ut vter eorum
prior moreretur alij vigilantem vel dormienti appareret
infra triginta dies. **D**ata acceptaq; corporali fide non
multum post vnus obiit ⁊ tricesima die alteri vigilan-
ti astitit: nescio quid operis molliēti ⁊ vultu exanguo ⁊
pallido ad eum ait. **A**gnoscis ne me? **A**gnosco ille ait. ⁊
miroꝝ quid tam diu moratus fueris. **I**lle prius moram
excusans tandem ait **E**t aduentus meus si volueris ti-
bi fiet commodus mihi omnino infructuosus. **N**am
sempiternis damnat⁹ sum supplicij. **E**go ait alter in-
uabo te precibus. ieiunijs. et elemosinis multis. **A**t ille
respondit. **S**ine penitentia sunt iudicia dei in inferno
Dum rotat astra polus dum pulsat littoꝝa pontus pro
criminibus meis puniar. si totus mundus mihi reme-
dia exquireret eterna tamen ⁊ innumera penarum ge-
nera patiar. **E**t vt aliquam ex meis irreuocabilibus pe-
nis cognoscas. en vna. **P**rotēditq; manum sanioso vl-
cere stillantem. **V**idetur ne ait tibi leuis? **C**um ille le-
uem sibi referret videri ipse mortu⁹ curuatis in volam
digitis tres guttas defluentis tibi super eum iaculat⁹
est. quarum due tempora vna frontem cōtingentes cu-
tem sicut ignito iaculo penetrauerunt foramen naris
capax efficientes. illo magnā penam esse doloris protes-
tante clamore. **H**oc inquit mortuus erit tibi q̄diu vi-
ueris ⁊ penarum mearum graue documētum ⁊ nisi ne-
glexeris salutis tue singulare monumentum **V**ade er-
ge dum licz muta habitum simul ⁊ animum. ⁊ esto mo-
nachus redonis apud sanctum melanium. **C**umq; vi-
uus ad hoc respondere nollet: mortuus eum oculi vigo-
re perstringens. **S**i dubitas inquit cōuerri miser lege
litteras istas. **E**t hoc dicens manum protendit retris
notis inscriptam quibus sarbanas et omne satellicium

inferorum omni ecclesiastico cetui gratias de tartaro e-
mittebant. Quod cum ipsi in nullo suis voluptatibus
desissent. tantum numerum subditarum animarum pa-
terentur ad inferna descendere predicationis incuria
quantum nunquam viderant retroacta secula. His dictis
loquentis aspectus disparuit. Audiens hec omnia ven-
teus et dans pauperibus sanctum melanium adiit. et
monachus ibi factus optime conuersatus est

Infernalis ignis quam acerbus sit et de woltero
cui apparuit diabolus.

In villa que in territorio bunnensi est sita miles quidam
nobilis et deuotus walterus nomine habitans erat tam
domine nostre quam ordini satis obsequiosus. Hic cum tem-
pore quodam grauiter infirmaretur solusque iaceret. di-
abolus illi ad pedes lectuli visibiliter apparuit. Erat au-
tem sicut ipse nobis retulit facies eius ad instar simee
disposita cornua habens caprina. In cuius aspectu cum
terreretur postea confortatus ait. Quis vel quid es vn-
de venis vel quid queris? Respondit monstrum Dia-
bolus sum animam tuam tollere veni. dicente milite:
Recede leccator animam meam non tolles. christo me
commendo. subiunxit ille. waltere si mihi consenseris ho-
magiumque feceris non solum incolumitati te restituum.
quin etiam super omnem tuam progeniem te ditabo.
Respondit miles. Satis habeo de diuitijs tuis fallacijs
bus non curo. Unde ergo tibi thesauri. Infra terminos
inquit curie tue infiniti occultantur. Cum quo cum mi-
les iam loqui delectaretur ait. Dic mihi vbi est anima
domini mei wilhelmi comitis iuliacensis nuper defun-
cti. **T**unc respondit diabolus militi et dixit illi.

Nosti castra vicina wolckeburch et drachenvelt. **F**lo
ni inquit **E**t ille. per fidem meam tibi dico si ferrea essent
tam castra q̄ eoz mōtana. ⁊ in illo loco mitterētur vbi
anima wilhelmi est anteq̄ supciliū superi⁹ inferiori
iungi possz liquefierēt. **Q**uo dicto mox cachinnāto sub
iunxit. **A**rdoz iste balneum lacteum est ei In futuro q̄n
corpus suū anima resumer. tūc primū penam debitā re
cipiet. **R**equisit⁹ de anima henrici comitis seynēsis. r̄n
dit. **C**erte illam habem⁹. **D**e pena tamē illi⁹ nihil expres
sit. **A**diecit etiam iterrogare illum de patre suo **A**d q̄d
respōdit ille. **Q**uiginti ānis ⁊ vno illum habuim⁹. s̄z mo
nocula illa ⁊ calu⁹ ille atq̄ pediculosus qui in solario ia
cet nobis eum abstulerūt. **M**onoculam vocauit vxorē
ei⁹ iugiter lachrymāto oculum vnum pdiderat. **C**aluū
dixit filium eius thodericum monachum nostz qui ad
vidēdum germanum eodez tempore aduenerat. **I**nter
rogat⁹ vero de p̄dicta matrona. **R**espōdit. **N**unq̄ pos
testati nostre addita est eo q̄ mulier esset bona ac sancta
Frēm autem tuū lambertum sic sellauim⁹ vt nostz ius
euadē non possit. q̄ ante paucos ānos defunctus est vir
auar⁹ ⁊ pecuniosus. **D**icēte iterum milite. **D**ic mihi de
quo loco venisti nūc ad me. **R**espōdit demō. **E**go ⁊ so
cij mei eram⁹ in exequiis cuiusdam abbatisse nigri ordi
nis egressum aie eius prestolātes. **T**ūc miles quot era
tis ibi. **R**espōdit demō. **N**osti nemus in **C**ottinforst.
Optime inquit noui. **E**t ille **N**ō sunt tot folia in arbori
bus quot illic fuim⁹ cōgregati. nō est tam grādis silua ī
prouincia nostra **E**t q̄d obtinuistis ibi. **R**espōdit. **H**eu
nihil. femia fuit religiosa sed ⁊ michael archāgel⁹ supue
niens cum fuste ferreo sic nos cecidit ⁊ cedēdo fugauit.
vt dispergēmur quemadmodū puluis qui a turbine im
pellit. **R**equisit⁹ etiam si esset in obitu dñi gerardi abba
tis nostri tūc recēter mortui. **R**ndit. **N**ō est tantū ha
rene in littoze maris quot ibi fuim⁹ **S**ed modicū ibi ob

tinuim⁹ qz pediculosi illi more porcoꝝ in humo iacentes
grunniētes nō sinebāt p̄pius nos accedere. **H**abēt pretera
domum quādam susurrū capitulū notās in qua omnia
nobis quecūq; delinquūt subtrahūtur. **E**t dixit miles:
Quomodo stultissime ausus fuisti ad obitum viri tam
iusti venire. **A**usus inquit. **E**go presens fui vbi dei fili
us expiravit sedēs sup brachium crucis. **H**oc v̄bum a
demone platum et a laico recitatum maxime mihi fidē
fecit dictoꝝ eo q̄ i glosa legat sup thobiam. **D**icēte wal
tero. **Q**ue fuit porcio vestra in christi morte. **R**espon
dit. **N**ulla. **M**alo nostro illuc venim⁹ quia v̄tute moriē
tis turbati z exagitati detrusi sum⁹ in infernum. **D**ul
ta alia cum demone quotiens solus erat cōferebat. que
postq; cōualuit multis recitavit. **H**is nūc audire qua
lis predicti comitis wilhelmi finis fuerit et pena
Infirmatus in castro suo nitbiecke pro quadam cō
tumelia sibi illata venit coloniam. **Q**ui cum rediret in
via defectum cordis incurrit z aie. **N**h nunq; de cetero
videbo coloniam. **C**ui in terram deposito cum medicus
eius dicēt mortem esse inianuis subiecit. **C**onsulo tibi
vt uxorem tuam recipias. **R**espōdente illo. nō faciam.
supplicavit ei p̄ quodam milite quem diu incarceratione
rat. **N**equaq; inquit egrediet me viuēte. **T**ūc medic⁹.
Ergo ante diem crastinum egrediet. **Q**uod ita factuz
est. **C**um vero moritur⁹ esset in sinu cuiusdam matro
ne quam viro p̄prio tulerat iacebat. **C**ui cum illa dicēt
Domine quid faciam post mortem vestram. **I**uueni in
quit nubere debes militi. **H**ec ei v̄ba vltima fuere. **E**a
dē nocte sicut mihi retulit abbas quidam ordīs nostri
sanctimonialis quedam sancti mauricij colonie in loca
penaz transposita est. in quib⁹ puteum magni horroꝝ
igneo tectum operculo inē flammās vidit sulphureas.
De quo cum suū ductorem in̄rogasset. r̄ndit ille. **D**ue
tantum aie in illo sunt aīa videlz maxētij impatoris z

aia wilhelmi comitis iuliacensis. Hanc visum recitans
cum eadem die rumor insonuisset colonie de morte eius
dem comitis visionem fuisse veram intellexit. Propterea si
mitem culpam iustum fuit ut qui pares erant in culpa
conformes fierent in pena. utriusque vitam noui. Maxentij
ex lectione. wilhelmi ex multorum relatione. Uterque tyran
nus. uterque supra modum luxuriosus. Sicut legitur in
chronicis nulla fuit in urbe romana siue extra urbem ma
trona tam nobilis tam pudica. dummodo oculis maxentij
placere. quin de domo mariti sublatam corrumpere. Sim
ilia faciebat de virginibus et viduis. Gliderunt ista viri et
ingemuerunt. pariter et tacuerunt. Tanta erat illius crudel
litas ut cum nimio dolore cordis afficeretur tristitiam ta
men dissimularet. Tanta eius extitit tyrannis ut passim se
natores ciues milites occideret. de quibus aliqua habebat
suspicio. wilhelmus vero non dissimilia operabatur his. et si non
pari potestate non tamen impari voluntate. sicut audiui ita dedi
t' erat luxurie et incestui ut vix aliquem haberet misteria
lium cuius uxorem aut filiam non acceptaret violare. nullam huius
modi in matrem et filiam. in legitimam et absolutam. Quante
fuerit circa subiectos siue conprovinciales crudelitas omnis
nouit episcopus coloniensis. Maxentius uxorem propriam occidit. iste
inclusit. Ille persecutus est etiam multos pro fide occidendo.
Iste tempore scismatis imperij romani persecutus est sedi apostolice
obediens sacerdotes de suis sedibus eiciendo quosdam mutilan
do et bona ecclesiarum diripiendo. Hec acta sunt in temporibus Inno
centij pape. Infernales et horrendissimas penas quas
diues sustinuit et pro qualitate delationum qualitates peccatorum re
fert petrus cluniacensis quod monachus quodam cum in ex
cipet tremis vite sue esset aia sua ducta sit ante infernalem portam. quod
cum ibi tot diuersitates penarum aspiceret ultra quam dici potest tre
me cepit. Quod ne faceret angelus prohibuit. Ibi non aliquodiu mo
rate eo vidit demones quosdam precurreres et nimium cachin
nantes de perditione anime cuiusdam diuitis quam socium
sui secum in baratrum damnationis attraxerunt.

Veniētes autem ad principē demonioꝝ dixerūt se ani
mā amici sui cum gaudio magno attrahē. **Q**uibus con
gaudens si gaudium infelicitas dici potest ait. **A**ccipi
te et pompose sicut solit⁹ erat in cathedra sua sedē facite
induētes eum sicut solit⁹ erat veste honorifica. **E**t sedē
eum fecerūt sup sedem ita inextinguibilē ardētē. q̄ si
totum mare supfunderet nullaten⁹ extingueret. palliū
vero quo eum circūdederūt nō minoris flagratie erat.
Illo in sede miserabiliter collocato et infelicius vestito
princeps ad suos seruiētes ait. **I**te et sicut decēs est tali
amico nostro poculū nostre delectatiōis ppinate. **T**ūc
tanq̄ erenum liquorem candentem omni genere fetoris
mixtum ori ei⁹ apposuerūt. et apposit⁹ per omnia mem
bra ei⁹ in flāmas diffusus effundebat. quo potato iocu
latores demones qui ei iocularentē admisit. **Q**ui accipi
entes duo cornua ignib⁹ plena aurib⁹ eius apposuerūt;
et corniculari incipiētes scintillas p oculos ei⁹ et per na
res et p omnia foramiā ei⁹ emittebat. **D**einde i camerā
misit vbi cōtra delectatiōes carnales quas solebat cum
puellis dum adhuc viuēt exercē ifernales pateret ama
ritudies. que oīm serpētium generib⁹ erat repleta. et ita
nimio calore incēsa. q̄ candētis ferri satis euincēt ar dē
rem. a quib⁹ exceptus q̄ horribilitē amplectat⁹. quāq̄ de
corose osculat⁹. quamq̄ miserabilē sic contractat⁹ et per
omnia membra discerpt⁹ a nobis pius pater remoueat
q̄ nunq̄ experiamur. **E**t cōtra queq̄ oblectamēta car
nalia que prius habuerat viuēs singula tormēta infer
nalia inferebat. **H**oc viso anima monachi ad corpus re
dijt. et quod viderat ob vtilitatem audiētium plurimis
enarrauit

Erant in schola duo insolētissimi scholares adolefcētes
qui nō solum nō pati volebāt correctiōes magistri. vcz
etiam et ad insolētias et dissolutiōes alios studē volētes
sepissime compellebāt. et hoc quidem magister emēdare

non poterat nec audebat **C**ontigit ergo magistꝝ mori ⁊
tercio die aut quarto in media schola in effigie magistri
diabolum cum virga ferrea coram omnibꝝ apparere **N**ec
moza cum nigro vultu in adolefcētes dictos exurgens
et cum virga illis mortem intemptās repēte disparuit
Doxqꝝ illi pre pauore in furiam versi post dies aliquot
obierūt. **E**x hinc ergo scholares diuinū aduertāt iudici
um ⁊ magistris suis subdi discāt. nec vnqꝝ refugiāt cor
rigi ne eis contingat postmodum cum virga ferrea va
pulare.

Refert petrꝝ cluniacēsis qꝝ apud castꝝ lizumacū qđ in
picrauiēsi pago est situatum nupꝝ quidam ps byter erat
qui sacerdotalis ordiis supcelestem dignitatē miserrime
vite cōuersatione deturpās nō ad aiāꝝ quibꝝ preerat cu
ram sꝫ ad carnis voluptatem explēdam sacro mīsterio
vtebat. **T**erritꝝ tamen cōscientie malo sicut aliquando
et mali ad horam cōpungūtur familiaritatē quorūdam
bonoz viroz expetijt. ⁊ abbati boneuallis ⁊ frībꝝ eiusdē
monasterij se in amicitia specietenꝝ copulauit. **Q**ui lon
go tempore eum de vite emēdatione commouētes. ⁊ vt
cedulo renūciaret assidue exhortantes. nihil ab eo impe
trare pꝝter inanem spem potuerūt. **N**am libēter qꝝ dice
bāt audire se fingēs. ⁊ semp eos de cōuersiōe suspendēs
de societate sanctorz illorū gloriabāt. nec amonitiōe vel
exemplis eoz a malꝝ retrahēbat. **I**n his itaqꝝ pdite vite
sue actibꝝ perdurās. ⁊ obstinatiōe impia iram sibi in die
ire thesaurizās in morbū incidit. **Q**uo post aliqꝝ dies ī
grauescēte ad extrema puenit **A**dierat eū prior visita
tiōis grā iam dicti monasterij atqꝝ cū eo pꝝ aliqꝝntū diei
spacium ipso qꝝ rogāte pmāserat. **E**t nocte supueniēte
cū cunctis discedentibꝝ solus lecto eiꝝ assidēt. clamare
terribilitꝝ eger ille ad priorem cepit. **S**uccurre succurre
ait succurre. **E**cce duo sup oēm feritatē leones expan
di ī me ipetū faciūt. ⁊ hianti ore ac rictu feroci pꝝ frustra

me decerpūt. totūq; sumē voluit. **D**ep̄care cito dñm vt
ab his eripiar anteq; eoz morib; consumar. dicebat hoc
et tremebat et veit deuoaturus fugiēs timore defecto
eorpi vires addēte retrocedebat. **P**rior vocis ac gest; il
li; turbat; terrore nō sine multo et ipse tiorē erat. ad pre
ces tñ ipse necitate ipellēte cōuersus p̄ misero illo vt po
terat deū exorabat. **Q**uo orante mutata voce eger. **B**n̄
inqt; bñ recesserūt crudeles bestie. et p̄ orōes tuas iā nul
quā apparent. **E**t qz vsq; ad vltimū sp̄m sp̄ cōpos sui
exstitit. nec vt qdā morientū solēt vel i modico sensu i
minut; fuit cōuersus ad priorē loq; cū ipso de quibusdā
vt sanissim; cepit. **C**ūq; tā de his q; de alijs multa int̄ se
vba cōferrēt. hore fere vni; spacio elapso rursus iclama
re lōge terribilius q; pri; exorsus ē. **E**n inqt; en ignis de
celo vt torrēs inundās descēdit. et sup hūc lectū veniēs
iā iāq; me i fauillā vsq; cōburit. **F**estia. adiuua. ora. si for
te et ab hac morte eripi valeā. **E**t hec dicēs manib; et bra
chijs optoria subleuabat. et ea velut aliqd̄ iuuare possēt
inuisibilib; ignib; turbat; opponebat. **S**z nequaq; nō
em̄ corpalia tegm̄ia ab spiritalib; incēdijs tegē poterāt
quē celesti vindicte ipia opa exponebāt. **P**rior adaucto
tiorē denuo ad orationē cōuertit; et qntū in tali casu pos
sibile erat dñi misericordiam p̄ eo dep̄cabat. **I**llo vt sup̄ orōi
instāte post paululū patiēs gratulatiōis vocib; p̄ces e;
intrupit dicens. **I**ā ab igne tut; sum. nā dum sup me vt
dixi cū ipetu descēdēt int̄posit; est lintx; vsq; ad quē ig
nis puenit sz em̄ trāsire nō potuit. iā iam ab isto piculo
erept; oro ne a me discedas quousq; q; illoz finis fatu
r; sit agnoscas. **T**ūc prior q; tā tiorē quā hospitādi neci
tate recedē nolebat substitit. et ab orōne surgēs rursus
ei assedit. **C**ūq; cum tātis terrorib; anxiiū consolaret;. et
vterq; ad inuicē vt pri; colloqret;. subito egrot; ad inuisi
bilia erept; obmutuit. em̄ prior raptū ab humanis itelli
gēs rei exitū p̄stolabat. **T**um ecce p; multū noctis spa

cū hō ad se rediēt ⁊ miserabiliter ingemiscēs ait. ha. ha. ad
iudiciū eternū rapt⁹ sum. ⁊ hū miser etna morte dam-
nat⁹ sum **T**radit⁹ sum horēdis tortorib⁹. igne inextin-
guibili cū diabolo ⁊ angel⁹ ei⁹ ppetuo cruciād⁹ **E**cce ecce
ignita sartago plena buliēti adipe quā corā me tormen-
torū mīstri detulerūt. eāq; ad me frigēdum vndiq; succē-
derūt. **E**t cū sepe nominat⁹ prior orōni sicut iam bis fe-
cerat terciōq; incubuisset ille ait **C**essa cessa oro pro me
orare. ne p illo ultra fatigeris p quo nullaten⁹ exaudie-
ris **P**riore autē dicēte frater redi ad cor ⁊ misericordiā
dum adhuc viuis q deo reqre. ille adiecit **P**utas ait me
vt insanū loqui. **N**on ait insanio s; sana mēte ea q dixi
cōfirmo. **E**t cucullā prioris manu tenēs eū interrogauī.
Nōne hoc qd manu teneo cuculla tua ē quo rīdente ē
adiūxit. **S**icut hoc vestis cuculla ē ⁊ sicut hoc quod sub-
stratū est mihi palea ē sic ⁊ hoc qd corā cerno ignita sar-
tago est. **E**t dū hoc loqrēt gutta inuisibil⁹ ignis de illa qm
videbat sartagine exiliēs ī manu ei⁹ priorē vidēte cecidit
et mirabile dictu cutem ⁊ carnē vsq; ad intima ossis cō-
sumpsit. **T**ūc ille acri cum gemitu **E**n inq; indubia rei
probacio. **N**am sicut ista quā vides de sartagine plapsa
gutta carnis partē cōsumpsit sic cōfestim me ignea vo-
rago cōsumet. priorē ad ista stupēte itex dixit. **E**cce sar-
tagine ipsam mīstri ifernales ppius afferūt. ⁊ vt me in
illā iniciāt iam iāq; man⁹ adaptāt. **E**t post modicū **E**c-
ce lintxū in q iaceo vndiq; cōcurrētes accipiūt. ⁊ in ig-
neā sartagine etnāq; friturā piciūt. **H**oc velut vltimū
vale mox vt priori atq; his q ad hoc spectaculū horēdū
cōuenetāt dixit. subtracta voce ⁊ reflexa ceruice puniē-
dū spm pdenatis spiritib⁹ tradidit. **T**ātus vero terroz
oēs inuasit vt oēs aufugerēt. nec aliq in domo vbi mor-
tui cadauer remāserat remanē auerēt **F**acto mane mi-
sez cadauer sepulture traditū est **P**ost aliq; at dies cū
ad vniuersos circa positos hoc tā terribil⁹ fama pueisset rei

veritatem pbare volētes tumulū aperuerūt et fossam
illam quam ī manu adhuc viuētis p̄s byteri gutta p̄nū
cia damnatiōis fecerat ī mortui cadauē iuenerūt. **Q**ue
omnia sicut beat⁹ grego. ut nullo mō p̄pter se ifelix p̄sby
ter vidit cui nihil ipsa visio cōtulit. s; quāta cautela sa
cerdotale officiū āministrādum q̄ reuerēter diuina my
steria sint tractāda. superna super eum dispositio demō
strauit

Duo clerici vno corde intrabāt monasteriū. ⁊ tā exēpla
riter viuebāt ut oēs eos diligerēt. **P**ost duodecim ani
nos vn⁹ morit⁹ **C**ui minor ait **R**ecum p̄ deo parētes ⁊
patriā reliq̄. solare ergo meū exilium tuo reditu. ut sciā
quid meruim⁹ oīa relinquētes. **F**aciam inq̄t o dīm dīm
cordis mei deo p̄picio. **T**u autē dilige mortuū. qz viuus
te efficacit sicut matrē dilexi. **M**orit⁹ ergo q̄si dulcit⁹ tor
miēs **E**t ecce die septimo redit mortu⁹ iocūda ⁊ splēdē
te facie dicēs. **S**i frat̄ henrice sicut audiuim⁹ sic vidim⁹
in ciuitate dñi h̄rutū. **D**udū iā centuplū recepi ⁊ ecce
vitam eternā possideo. **P**referēbat autē in dextera eius
ecciam aureā miri artificij ⁊ decoris. sinistra h̄o cordis
locū tegebat. **I**lle vero viu⁹ supra q̄ dici p̄t exbilaratus
ait. **C**ur mi dulcis frat̄ gherarde ī manu tua ita reuerē
ter geras ecciam. q̄re etiam cor tuū ezles solita dilectiōe
educito. **I**ntrepid⁹ ait audi qz cōsolari te reuersus sum.
Nosti qz ecciam a meis mihi sumptuose p̄curatā cum
ei⁹ honore ⁊ cōmōdo amore p̄fōnis euāgelice ⁊ tiorē pe
riculi qd̄ est ī cura aiāz reliqui. **Q**uare sup oēs reges t̄
re ⁊ cūctas seculi diuitias cum beatis eternalit̄ exulto.
Tui autē amore cor meū celo qz ip̄m p̄cioso lapide tanti
splēdoris decorat⁹ ut visus tu⁹ mox ex illo secaret⁹ qd̄ cō
secut⁹ sum a dño meo iesu xp̄o. qz e⁹ passiōis ⁊ icarnatio
nis bñficiū q̄ridie deuot⁹ ruminari solebā. **S**i me diligis
inq̄t tolle cito manū libentē p̄ hoc vidento vnū oculū ex
pendā. qd̄ dixit ⁊ fecit. **C**ū at̄ nimis ardentē p̄ t̄ato gau

bio etiam altero priuari desiderabat ait illi beat⁹ Mea i
teruentione tricesima die mihi iungeris ⁊ gaudium no
strum nemo tollet a nobis. Interim dic fratrib⁹ qz ma
gna eos p̄mia manēt nemo te pescat. Frater vero sic dis
ponebat domui sue id est cōsciētie vt nihil libret nisi ci
bus aīe. flētibus autē pre amore frīb⁹ eius tricesima die
iocūde eisdē valedixit atq; migravit

De Quarto nouissimoꝝ qđ ē regnū celoꝝ

Quartum nouissimoꝝ qđ valde ⁊ p̄cipue de
bet homines a pctis retrahē est gloria celestis.
Si hō se refrenat ab homicidio vel consimili
ope crimioso ne p̄dat t̄palia quātomagis debet se coher
cē ab omni actu illicito ne amittat gaudia sempiterna.
An̄ Aug⁹. in li. cōfessionū Et gaudiū qđ nō datur im
pijs. s; cis qui te gratis colūt quoz gaudium tu ipse es
Et ergo scribit̄ primo ad corinthi. vi. Iniqui regnū dei
nō possidebūt imo cum maxia p̄fusione repellent̄ ab eo
dem. sicut goliardi ⁊ nebulones vilissimi indignanter re
pelli solent ab impatoris curia. Nec illic sedeāt cū regi
b⁹ ⁊ p̄cipib⁹ in tam excellēti ⁊ solempni mēsa Dicit em̄
cassiodor⁹ sup illud psal. Expelle eos qm̄ irritauerūt te
dñe. Sic discim⁹ q̄ tantum vnusquisq; repellit. quantū
eius pctā cumulant̄: quātitas em̄ delicti mensura est re
putij. Nunqđ ergo qlibet pctā vitabit ⁊ tanq; mortife
rū celerit⁹ abhorrebit qui p̄ hec celeste gaudiū se nouerit
amissurū. De hac autem incomphensibili gloria. ego pau
per ingenio quid loquēdo pferam. Si em̄ oculus nō vi
dit nec auris audiuit nec in cor homis ascendit que pre
parauit de⁹ diligentib⁹ se. Sicut scribit̄ primo ad corin.
ij. de illis que tūc referam. Certe quasi balbuciēdo sicut
cecus natus disputans de colorib⁹ non cōfideo de leni

su pprio. s; multiplici scripturarū testimonio paulisper
inde dicā Est igit notādum q; quānis in regno dei sunt
valde multa imo innumerabilia ei⁹ felicitatem tangen-
tia. ⁊ gloriam plenissime attestāria Ipsum tamē quo ad
pns specialitē a trib⁹ commēdatur Primo a summa pul-
chritudie siue claritate Secūdo a bonoz oim copiosita-
te. Tercio a maxima leticia iugiter durāte in eternita-
te. Nam ibi est immēsa pulchritudo siue claritas. bonoz
rum infinita copiositas. summūq; gaudium et stabilis
eternitas. De quib⁹ hic p ordinem breuē dicet

De pulchritudine regni celoz.

In primis igit regnum dei cōmendatur a summa
pulchritudie siue claritate Nam vt dicit sapiētie. vi.
Ipsū dicit regnum decoris. Hinc est quod psalmista
dicit. Domine dilexi decorem domus tue. Unde et hodie
xij. Beat⁹ ero si fuerint reliquie seminis mei ad viden-
dam claritatem hierusalem. Porro ei⁹ ex saphiro ⁊ sina-
ragdo edificabūtur ⁊ ex lapide precioso Omnis circuit⁹
muroz eius ex lapide candido ⁊ auro mūdo omnes pla-
tee eius sternerūt. Item apoca. xxi. Ipsa ciuitas aurum
mūdum simile vitro mūdo fundamēta muri ciuitatis
sunt lapide precioso ornata. ⁊ duodecim porte duodeci
margarite sunt p singulas. ⁊ singule porte erant ex sin-
gulis margaritis. Et platee ciuitatis aurum mūdum
tanq; vitrum perlucidū ⁊ templum nō vidi in ea. Do-
minus em̄ deus omnipotēs templum ei⁹ est ⁊ agn⁹. Et
ciuitas nō eget sole neq; luna vt luceāt in ea. nam clari-
tas dei illuminabit eam in lucerna eius est agnus ⁊ am-
bulabūt gentes in lumie eius. Item apoca. Nox ultra
nō erit ⁊ nō egebūt lumie lucerne neq; lumine solis qm̄
deus illuminabit illos ⁊ regnabūt in secula seculoz. Cū
quo videt cōcordare illud ysa. lx. Nō erit tibi ampli⁹ sol
ad lucēdum per diem: nec splendor lune illuminabit te:
sed erit tibi domin⁹ in lucem sempiternam. Ipse em̄ est

speculum sine macula et candor lucis eterne. sicut scribitur
sapiencie. vij. Item splendor glorie ut habet ad hebreos
os primo Nam splendor eius ut lux erit. Abacuc. iij. Ab
hoc splendore omnes sancti in regno celorum recipiunt lucez
et fulgorem sempiternum quo assidue felices letantur.
Unde iudicum. v. Qui diligunt te sicut sol in ortu suo
splendet ita rutilent. Et ergo dicitur sapiencie. iij. Fulgebunt
iusti et tanquam sancti illi in arundinero discurrent. Mathel
xij. Fulgebunt iusti sicut sol in regno patris eorum. Quod
gloriosum est hoc regnum et quod dilecta tabernacula tua
domine virtutum: quod magnus decor. quod ingens splendor in ci
uitate domini. quod mira claritas. et quod summa amenitas in ce
lesti patria. Unde augustinus in li. de libero arbi. sic inquit
Tanta est pulchritudo iusticie. tanta est iocunditas lucis
eterne: ut etiam si non liceret amplius in ea delectari quam
vnius diei hora propter hoc solum innumerabiles huius vite
dies pleni deliciis et affluentia bonorum temporalium recte et
merito despicerent. Non enim falso aut paruo affectu di
ctum est. Quam melior est dies vna in atribus tuis super mi
lia. Quare idem augustinus in li. de ciui. dei exclamans ita dicit
O celestis hierusalem domine illuminosa ad te suspirat pe
regrinatio mea et possidet me in te qui fecit et me et te.
Unde bernardus in omelia tertia super missus est. Quod
gloriosum est regnum illud in quo reges congregati conue
nunt in vnum ad laudandum seque et glorificandum eum qui
super omnes est rex regum et dominus dominantium. de cuius
splendidissima contemplatione fulgebunt iusti sicut sol in re
gno patris eorum. Hinc propheta dicit. Adimplebis me leticia
cum vultu tuo. Unde iob. xij. Elatebit faciem eius in iubi
latione. Hanc faciem omnes inspiciet qui domino fideliter serui
erunt in humilitate cordis. in laboribus plurimis ac operi
bus virtuosus. Unde apocalip. ultimo. Serui eius ser
uiunt illi et videbunt faciem eius. Et ideo dicitur Ysaie
xxxij. Regem in decore suo videbunt. Quod quod pius et quod

gratum: quod suave quod beatum erit tunc iesum vltre his qui
eum dilexere. **D**unc certe exclamato dices illud **Alba-**
cuc. iij. **E**go autem in domino gaudebo: et exultabo in deo
iesu meo. **Q**uatum gaudebunt quos gaudia summa
replebunt. Quos illustrabit. quos semper glorificabit.
Gloria sancta dei splendorque sue faciei.

**De copiositate omnium bonorum
regni celestis.**

Regnum celeste commendat secundo a bonorum omnium
copiositate. **U**n aug⁹ in libro de ciuitate dei dicit
Quod deus prepaui diligentibus se. spe non attingitur. cari-
tate non comprehenditur. desideria et vota transgreditur
Alquiri potest: estimari non potest. **S**icem bernard⁹ **M**er-
ces sanctorum tam magna quam non potest mensurari. tam
multa quam non potest numerari. tam copiosa quam non potest
estimari. **D**e his super abundantibus bonis et diuitiis ipsius
regni celestis ita scribitur deuter. viij. **D**ominus deus tuus in-
troducit te in terram bonam terram viuorum aquarumque
et fontium. in cuius campis et montibus erumpent fluui-
orum abissi. **T**erram frumenti ordei et vinearum in qua ficus
malagranata et oliueta nascuntur terram olei et mellis:
ubi absque vlla penuria comedes panem tuum: et rerum om-
nium abundantia perfrueris. **C**erte hec terra fertilis co-
piosissime fluens lacte ac dulcedine mellis. **H**ec est terra
ad quam explorandam missi sunt filii dan sicut scribitur
iudicum. xvij. **Q**ui redeuntes dixerunt. vidimus terram
valde opulentam et vberem: nolite negligere: nolite cessa-
re. eamque possideam: ea nullus erit labor. **T**radetque dominus
nobis locum in quo nullius rei est penuria. **N**am omne quod mole-
stat ibi deest. **A**ug⁹ **E**terna beatitudo consistit in duobus scilicet in
necessaria absentia omnis mali et necessaria presentia omnis boni. **S**i
enim queris quid ibi est. aliter non potest responderi nisi quicquid
boni est: et quicquid mali est nusquam est. **E**t ergo dicit
beatus gregorius. **N**ihil exterius quod ibi appetatur: et

nihil interi⁹ quod ibi fastidiat. **I**te scribit apoca. vltio
Non esuriēt neq; sitiēt ampli⁹ z nō cadet sup eos sol ne
q; vll⁹ estus quoniam agn⁹ dei qui in medio throni ē res
get eos: z reducet eos ad vite fontes aquarum. **E**t ibi
dem ostēdit mihi flumen aque vite, qui sitit veniat. qui
vult accipiat vite aquam gratis. **Q**ui autem biberit ex
bac aqua nō sitiēt iterum: s; fiet in eo fons aque salien
tis in vitam eternam. vt habet **J**ohā. iij. **Q**uā felix pa
tria. quam beata terra vbi de⁹ erit omnia in omnibus et
nullius rei est penuria seu aliquis defect⁹. **C**erte hec pa
tria loc⁹ est pascue celestis vbi nihil deerit: ī quo fideles
suos domin⁹ reficiet suauiter ac ppetue collocabit. **U**n
Ezechie. xxxiiij. dicit domin⁹. **I**nducam eas in terrā su
am z pascam eas in montib⁹ israhel. in riuis: z in cūctis
terre. in pascuis vberrimis pascam eas z in montib⁹ ex
cellis erūt pascue earum ibi requiescēt in herbis virenti
bus z in pascuis pinguib⁹ pascenē super montes israhel
Ipsi em̄ sancti pascenē in cognitiōe summe veritatis z
illa erūt pascua vberrima siue ingrediant⁹ ad cōtemplā
dum diuinitatem: siue egrediant⁹ ad considerādum hu
manitatem: vtrobq; inueniēt plenam societatem. **U**n
Johā. x. **I**ngredient⁹ z egrediētur z pascua inueniēt. **I**te
pascenē in delectatiōe z fruitione summe suauitatis: et
illa erūt pascua pingua. **U**n dicit in ps. **E**x adipe frus
menti satiat te. **A**dips hui⁹ frumēti est delectatio. z su
auitas que causatur ex amore dei. **H**oc ergo amore sicut
adipe z pinguedine repleat⁹ anima mea. pascenē etiam ī
eternitate ppetue securitatis: z illa pascua erūt virētia
nunq; em̄ arescēt sed semp virescēt z in pulchritudie p
petua durabūt. **E**cce qualis patria z q; bona terra: vbi
tam vberrima pingula z virētia erūt pascua beatorum
Hec est vere terra viuentium in qua credim⁹ tot z tāta
videre bona domini. **U**n dicit in ps. **R**eplebimur in bo
nis domus tue. z que sunt in illa bona quib⁹ sancti reple

bunf: nisi illa incomprehensibilis gloria beatorum. Nam ut
dicit bernardus in sermone de dedicatione. Ad imaginem
dei facta est anima rationali ceteris omnibus occupari potest
repleri non potest. Capacitatem enim dei quicquid deo minus
est non implebit. Hac ineffabili gloria non solum implebitur
mur: verum etiam usque ad summum inebriabimur. Unde hiero-
nimo xxxii. Inebriabo sacerdotum animas cum pinguedine
hoc faciet in cena magna fidelibus preparata. Tunc enim percipiet
se et faciet illos discumbere. et transiens ministrabit illis
ferculum sue glorie: et vinum mire suavitatis et leticie eis
exhibeto. Tunc dicit illud discumbentibus. Can. v. Comedit
te et bibite amici et inebriamini carissimi. Hinc scribit ysaie
xxxix. Inebriamini et non in vino. Et vnde tunc inebriabuntur
Certe a gaudio multiplici et gloria celesti. De eterne
gratie dulciter et plene tunc fideles tui inebriabuntur ab ubertate
donorum tue et torrente voluptatis tue. Quoniam apud te est
fons vite: fons indeficiens beatitudinis et glorie. utique hanc
donum decet sanctitudo in longitudine dierum. Ipsa enim
est domus domini diuicijs referta et ciuitas dei nostri om-
nibus bonis adimpleta. Quia propter scribit ysaie. xxxiiij.
Oculi tui videbunt hierusalem opulentam ciuitatem. Hu-
ius ciuitatis opulentia seu bonorum maxima abundantia non
solum patet ex predictis: sed etiam specialiter ex multitudine
eius pacis in qua delectabuntur mansueti qui hereditabunt
illam terram superius expressam. Ysaie. lv. In leticia egres-
diemini et in pace deducemini. Quanta ipsius hierusalem
abundantia pacis eius in perpetuum nunquam erit finis. sicut
scribit ysaie. ix. Item eiusdem. xxxiiij. Sedebit populus meus
in pulchritudine pacis in tabernaculis fiducia: in requie
epulento. Et ergo bene dicit thobie. xiiij. Hierusalem ciui-
tas dei beati omnes qui diligunt te: et gaudet super pacem
tuam. Nam sicut habet ezechie. xiiij. In te videt sancti
visiones pacis ibi pax super pacem: ibi pax summa que
exsuperat omnem sensum necnon antecedit humanum

intellectum. Qui rāte pacis voluerit esse particeps cū
sanctis in celis: discat nūc humiliter pati in terris. nā
vt scribitur in auroza ad tam preclaram requiem patiē
to peruenitur, nec nisi per penam sapiens hac luce pos
ticitur.

**De maxima et stabili leticia
regni celestis**

Distremo regnum dei commendatur a maxima
leticia iugiter durante in eternitate. Unde gregorius
in omelia. Que lingua dicere vel quis intellectus cape
re sufficit illa superne ciuitatis quanta sint gaudia an
gelorum choris interesse cum beatissimis spiritib⁹ glorie
conditoris assistere. presentem dei vultum cernere. in
circumscriptum lumen videre: nullo mortis metu affi
ci incorruptiōis ppetuitate letari. Certe hęc est ciuitas
dei nostri hierusalem. vrbs beata hierusalem que vt ci
uitas edificat. **Q** ciuitas ciuitatum in qua sunt tanta
gaudia et leticie beatorū. Ysa. ultimo. **A**etamī cum hieru
salem et exultate in ea omnes qui diligitis eam: gaudete
cum ea gaudio vniversi qui lugebatis super eam et fugi
ebatis: et repleamī ab vtere cōsolationis eius vt mulge
atis et delicijs affluatis ab omnimoda gloria ei⁹. **D**e im
mēsa hui⁹ ciuitatis gloria sic dicit aug⁹ i li. de ci. dei. **Q**uā
ta erit illa felicitas vbi nullū erit malum: nullū latebit
bonum vacabit dei laudib⁹ qui erit omnia in oībus Ysa.
lxiiij. **O**culus nō vidit de⁹ abs te q̄ prepaſti expectatib⁹
te: q̄ sanctis donatur⁹ es in maxima leticia ppetue possi
dēda **E**t eiusdē. xxxv. **V**eniēt in syon cum laude et leti
cia sempiterna sup capita eorū. **H**inc est q̄ ps. dicit. **F**lo
uit dñs dies imaculatoz et hereditas eorū in eternū erit
Vere sicut scribit thobie. xiiij. magn⁹ es dñe in eternū.
et in omnia secula regnum tuū. **A**ug⁹ in li. de ciui. dei.
Vacabimus et videbimus. amabimus et laudabimus
ecce quid erit in fine sine fine. **N**am quis noster alius

erit finis: nisi peruenire ad regnum cui nullus erit fi-
nis. **C**arissime regnum tuum domine regnum omnium
seculorum et dominatio tua in omni generatione et gene-
rationem. **E**t ideo scribit **J**ob. xiiij. **B**enedictus domi-
nus qui exaltavit hierusalem ut sit regnum eius in secu-
la seculorum super eam. **Q**uod gloriosum est hoc regnum in
quo cum christo gaudet omnes sancti. amictique stolis al-
bis sequuntur agnum quocumque ierit. **D**e quo regno di-
cit beatus **A**ugustinus in libro de conflictu vicioz et virtutu.
Recedat amor presentis seculi in quo nullus ita nascitur
ut non moriatur. et succedat amor futuri seculi in quo om-
nes viuificantur ut non moriantur deinceps. ubi nulla aduer-
sitas turbat. nulla necessitas angustat. nulla molestia in-
quietat: sed perhenis leticia ibi regnat. **H**inc est quod dicitur
in psalmis. **I**usti epulentur et exultent in conspectu dei et de-
lectentur in leticia. **I**tem ysa. xxxv. **G**audium et leticiam
obtinebunt: et fugiet dolor et gemitus. **I**n apoca. xxi. **A**b-
sterget deus omnem lachrymam ab oculis eorum: et mors
ultra non erit neque luctus neque clamor neque dolor erit ul-
tra quam prima abierunt. **I**tem ysa. xxxv. **A**uferet deus omnem
lachrymam ab omni facie: et opprobrium populi sui aufer-
ret de vniuersa terra. et dicet in die illa. **E**cce deus noster
expectauimus cum exaltabimus et letabimur in salutare eius.
Quanta leticia quando non solum in anima sed etiam in
corpore fuerit gloriandum. **Y**sa. lxi. **I**n terra sua duplicia
possidebunt. **E**t **P**rouer. ultimo **O**mnis domesticus eius
smucti sunt duplicibus id est duabus stolis quarum vniam
scilicet anime iam possidet. et reliquam scilicet corporis expectat
accepturi. **I**tem quando non solum erit eis gaudium de bo-
nis operibus propriis: sed etiam de meritis singulis omnium
beatorum. **I**n die dicit dominus **h**iere. xxxij. **H**abitare eos faci-
am confidenter: et erunt mihi in populum et ero eis in deum
et dabo eis cor vnum et animam vniam. non vnitatem substan-
tie: sed vinculo caritatis. **E**cce carissime si anima martyris

confessoris vel virginis et anima tua tunc erunt una. confes-
siones videtur quod illorum gaudium etiam erit et tuum. Simile
est de anima apostoli vel cuiuslibet alterius sancti. **Hinc**
grego. dicit **L**anta est vis caritatis. omnia sociat ut bo-
num quod quis in se non suscipit: in alio gaudeat accepisse.
Certe illud admirandum et multiplex gaudium in cor ho-
mis non ascendit. **E**t ergo quilibet totum ipsum gaudium
introibit: et sic gaudium suum plenum erit. **N**am inter et
extra. subter et supra imo circumquaque mirabiliter gaudebit:
inter de puritate conscientie. extra de corporis glorificatione.
subter de celo et aliarum creaturarum pulchritudine et inuo-
catione. supra de dei visione et circumcirca de angelorum et omnium
sanctorum iocunditate et delectabili associatione. **H**ere vere
vere nemo potest cogitare quantum erit exultare tunc in
celis habitare et cum angelis regnare. **E**t ergo bene di-
cit mathei. xxv. **I**ntra in gaudium domini tui. intra in
hospitium gaudium. nam non poterit intrare cor tuum de
immensitate gaudiorum celestium. **S**ic dicit beatus bernardus
in libro meditationum suarum. **I**bi totum leticia. totum ex-
ultatio possidet. hominesque angelis sociati sine ulla car-
nis infirmitate imperpetuum manebunt iocunditas infini-
ta. beatitudo sempiterna in qua qui semel suscipit semp-
teneat ibi requies a laboribus. pax ab hostibus. amenitas de
novitate. securitas de eternitate. dulcedo et suauitas de
dei visione. **E**t quis illic habitare vehementer non deside-
at et propter pacem et propter amenitatem: et propter eterni-
tatem: et propter dei visionem. **I**tem dicit alibi adhuc idem
bernardus. **L**anta est iocunditas et suauitas illius patrie ce-
lestis quod si non liceret ibi esse nisi per unum horum spacium om-
nes dies huius vite pleni deliciis merito contemnerentur.
Cui comparata omnis aliunde suauitas dolor est: omnis
iocunditas meror. omne dulce amarum. omne decorum fedum
et omne aliud quicquid delectare possit molestum cum dei
bonitas in infinitum excedat omnem aliam bonitatem

D bone deus quid mihi est in celo. et a te quid volui sup
terram cum hec omnia sunt desiderabilia sup aurum ⁊
lapidem preciosum multum: ⁊ dulciora sup mel ⁊ fauū
D quid dicem⁹ de hac patria. quid de hierusalem vrbē tā
beata. **P**er hui⁹ enim viros sicut scribit⁹ thobie. xiiij. In
cessanter iocūde ⁊ dulciter cantatur alla. **U**ñ ysaie. li.
Gaudium ⁊ leticia inueniet⁹ in ea. gratiarū actio ⁊ vox
laudis in templo ei⁹ omnes dicēt gloriā. **E**t vere me
rito vox exultatiōis ⁊ salutis resonet in tabernacul⁹ iu
storū. **N**am in ciuitate domini ibi sonāt iugiter organa
sanctorū qui tribulationum ⁊ penarū laborumq; ⁊ omni
um miseriarum penit⁹ iam oblici perfruūtur ⁊ iubilo
celesti. **D** q̄ letabūde. q̄ suauiter ⁊ preclare tūc canet⁹
D lasol: qui in gama vt fleuit ⁊ are. **D**e hac ciuitate loq
tur adhuc bernard⁹ in libro de meditationib⁹ **D** ciuitas
celestis: māsiō securā. patria totum cōtinēs qd̄ delectat
ibi incole quietis popul⁹ sine murmure. q̄ glorioza deā
sunt de te ciuitas dei sicut letārium omnium habitatio
est in te ibi. **P**ax. pietas. bonitas. lux. virt⁹. splendor. bo
nestas. **G**loria. laus. requies. amor ⁊ concordia dulcis.
Gaudium. leticia. dulcedo. vita perhēnis. **D**e hoc autem
perhēni vita certi erūt ⁊ securi q̄ nunq; imppetuū erit
amittēda. **Y**sa. xxxij. **S**ecuritas erit vsq; in sempiternū
Item ezechi. xxxiiij. **H**abitabūt cōfidenter absq; vllō ti
more. **E**t puer. i. **Q**ui me audierit absq; terroze. requie
scent ⁊ abundātia p̄fruet⁹ maloz timore sublato **U**ñ au
gustin⁹ **B**eatitudinem omnium bonoz celestium perfī
cit securitas eterna que si sola deesset omnia bona cele
stia quātumcūq; dulcia vanescerēt ⁊ vilescerēt ex timo
re amittēdi. **E**t ergo assecurāto dicit domin⁹ iohā. viij.
Gaudium vestrum nemo tollet a vobis **D** dom⁹ dei. ci
uitas regis magni q̄ innumerabilia. quā grādia ⁊ eter
nalia sunt cuncta tua gaudia. q̄ multe tue leticie: q̄ feli
ces tui incole. **E**tere vcre. **B**eati qui habitant in domo

tua domine: nam in secula seculorum laudabunt te. Quis enim ignorat compos mentis sue. quod ceteris in excelsis te laudat celicis omnis. Huius autem leticie seu celestis glorie perpetuitas indeficiens ex hoc perpetuitur quia oliue comparatur. Unde osee. xiiij. **E**rit quasi oliua gloria eius. Oliua enim indeficienter tam in hyeme quam in estate semper virescit. Et ideo indefectibilem eternam istius glorie permanentiam designat. que ex diuturnitate non deficit sed magis innovatur. De hac eterna gloria sic dicit chrisostomus in libro de reparatione lapsi. **Q**ue erit voluptas que leticia est cum christo cum anima ad propriam generositatem regressa cum fiducia iam ceperit dominum suum videre. Explicari non potest illius leticie magnitudo. Non enim solum pro his exultat quibus perfruitur tunc in presenti. Sed multo magis pro eo gaudet quod bonorum suorum scit nullum finem futurum. Et quis erit particeps tantae glorie sine fine permansure. Certe gloria haec est omnibus sanctis suis. Nam sancti exultabunt in gloria letabuntur in cubilibus suis. **U**n qui christi vestigia secuti fuerunt in terris cum ipso regnabunt in gloria et honore coronati eternaliter in celis. **Q**uod dilecte mihi quam ineffabiliter tunc gaudebis si ad illa gaudia in eterna gloria fueris translatus. **T**unc utique dices exclamando illud ysaie. lxi. **G**audens gaudebo in domino et exultabit anima mea in deo meo. quia induit me vestimentis salutis. **V**erissime sicut scribitur iob. xxij. **T**unc super omnipotentem deliciis affluens. et eleuabis ad deum faciem tuam. et in visis tuis lumen splendet. **D**e quo habetur ecclesiastici. xi. **D**ulce lumen et delectabile est videre solem id est christum. quem cognoscere et intueri excellit omne gaudium huius mundi. **N**ec mirum quia eius visio et noticia est sanctorum gloria et vita sempiterna. **U**nde iohannis. xvij. **H**ec est vita eterna ut cognoscant te solum verum deum et quem misisti iesum christum. **Q**ui ad cognitionem hanc peruenerit

ipsum deum facie ad faciem videbit. et cognoscat eum sicuti est secundum esse diuinum quod erit gaudium excellentissimum: fons et origo omnium gaudiorum. Hinc est quod bernardus dicit in sermone. Reuera illud est verum et summum gaudium quod non de creatura: sed de creatore concipitur quod utique fiet quando tibi faciem suam ostenderit. Et ergo propheta exoptando dicit. Faciem tuam domine requiram faciem inquam gratiosam omnibus gaudiis plenam. Deum mihi quia incolatus meus prolongatus est quod diu carebo tanto bono et usquequo sic subtrahor a deo saluatore meo. Fuerunt mihi lacryme mee panes die ac nocte dum dicit mihi cotidie ubi est deus tuus. Quando videbo et apparebo ante faciem dei mei que letificat me in gaudio cum vultu tuo. Vere hec visio qua de facie ad faciem videtur tertium celum est. Et si dici potest paradysus est centum milium paradysorum. Ubi ex fonte limpidissimo et ex aqua viua sic vita labitur beata. Hinc est quod scribitur ysa. lx. Tunc videbis super faciem dei et affluens deliciis et gaudiis sempiternis et mirabitur et dilatabitur cor tuum. Dominus bonus israel deus vobis que recto sunt corde que tot et tanta gaudia ipsis quasi gratis vult conferre. O amice predilecte. Illa lites audis et ad hec pia gaudia gaudes. Non tamen ignores per magnos ista labores. Sanctis acquiri nec fortuito reperiri. Unde gregorius in omelia Delectat mentem magnitudo premiorum sed non deterreat certamen laborum. Ad magna enim premia perueniri non potest nisi per magnos labores. Unde paulus egregius predicator dicit. Non coronabitur nisi qui legitime certauerit: unusquisque enim propriam mercedem accipiet secundum suum laborem. Sed plerique sunt qui nolentes bene vivere: tamen desiderant bene mori. Sciunt enim quod preciosa est in conspectu domini mors sanctorum eius. Etiamque cognoscunt quod cum dederit delectis suis somnum. ecce hereditas domini filij etc. Similiter et ipsi sciunt quod beati qui in domino moriuntur volunt esse participes cum eis quibus do-

minus dixit. **N**os estis qui permāsistis mecum in tēp
tationib⁹ ⁊ tribulationib⁹. **N**olunt regnare cū christo:
s; nolūt secum pati. **T**alis erat balaam ariolus qui cō
siderās castra filioꝝ israhel. ⁊ intelligēs eterne beatitu
diuis pmissionem eis a domino factam dicebat. **M**oria
tur anima mea morte iustoz ⁊ fiant nouissima mea ho
rum similia. **F**inem eoz appetēs gloriosum. sed labores
abhorrebat quib⁹ gloria mercha. **P** bone iesu volum⁹ ti
bi omnes conregnare: nolumus autem compati ⁊ tecū
laborare. **T**u elegisti paup̄tates ⁊ miserias. nos nō vo
luptates ⁊ delicias. **T**u qđ carni asperius: nos autem
quod cōmodosius. **E**n̄ teruad⁹. **M**ascit⁹ dei fili⁹ in cui⁹
arbitrio erat quodcūq; vellet eligē tempus elegit quod
carni est molestius. p̄sertim paruulo ⁊ pauperis m̄ris
filio. que vix p̄anos haberet ad inuoluēdum presepe ad
reclinādum ⁊ cum tanta esset necessitas nullam audio
fieri pellium mentionem. **C**hrist⁹ itaq; qui nō fallit ele
git quod carni molestius est. id igitur melius. id vtili⁹.
et id potius ē eligēdum. **E**t quisquis aliud suaserit vel
docuerit: ab eo tanq̄ a seductore est cauendum. **I**pse ere
nim fratres est promissus olim per ysaiam p̄phetam.
P paruulus sciens reprobare malum ⁊ eligere bonum.
Malum igitur voluptas corporis: bonus vero afflictio
eiusdem est. siquidem ⁊ hanc elegit: et illam reprobauit
puer sapiens verbum sanctum. **H**ec omnia bernardus.
O dilecte puer tu ab inicio elegisti afflictiones corpora
les ⁊ patiento voluisti intrare gloriam tibi propriam:
sed nos in delicijs viuendo volumus intrare gloriam
alienam. **O** q̄ stulti sumus ⁊ tardi corde ad credendū:
volumus hic gaudere cum seculo: et postea regnare cū
christo. **D**ominus nudus ingredit⁹: seruus supfluitate
vestium auri ⁊ gemmarū onustus introibit. **I**lle ieiun
nus: iste crapula ⁊ luxuria plenus. ille in cruce pro isto
moriens: iste pro illo in lecto delicate dormiens.

Quod dominus non fecit. faciet hoc seruus? certe non nec
etiam videtur consonum rationi. **A**udi quod loquitur poeta In
cruce sudavit dominus seruus ne quiescet. **T**olle tuam: tulit ipse
suam gustavit acetum. facit idem non maior erit reueren-
tia serui quam domini. **S**i vis esse suus secutor oportet tormen-
ta tormētis sequi non itur ad astra delicijs. **I**deo mortem
quam solue debet nature pro solue deo moriaris in illo. **N**on
pe moras. igitur impone silentia carni. **D**elicias suspende tu-
as et curras ad arma. prompta manus plagasque moras di-
lata voluptas. **M**am sicut dicit hieronymus in epistola ad iulianum.
Difficile imo impossibile est ut et presentibus quis fruatur bo-
nis et futuris ut hic ventrem et ibi mentem repleat. et de
delicijs ad delicias transeat et in utroque seculo primus sit et
in terra et in celo appareat gloriosus. **I**tem dicit idem in
alio loco. **I**mpossibile est delicijs affluere et christum sequi
natura denegat ut contraria misceantur. **N**on possumus deo
seruire et mamone: aut ego fallor aut ipsi in fine decipi-
entur qui mihi modo non credunt: credent cum diuitie sue tran-
sierant in egestatem. diues epulabatur quotidie splendide:
hic induitur purpura et bisso sed mortuus quod moysi noluit
credere. postea in tormētis positus sensit. **I**stud etiam in-
uenerunt videtur beatus bernardus in colloquio. **S**imonis petri et
iesu ubi taliter inquit. **A**bramam ait diuiti epuloni. **T**u re-
cepisti bona in vita tua et lazarus similiter mala. nunc autem
consolatur: tu vero cruciarius. **Q**uid dicemus ad hoc? **S**i talis
est finis et tale iudicium ubi extrema gaudij luctus occu-
pat. nunquam preferenda sunt in hoc seculo mala bonis. quip-
pe nec illa vera bona. sed ista vera potius salomonis senten-
tia. melius est ire ad domum luctus quam ad domum conui-
uij. **C**eterum si sic cruciandi sunt qui in vita sua bona rece-
perunt: et habentibus consolationem presentem ve impositum est
sempiternum. quisnam eorum poterit esse finis si secundum
multitudinem consolationum suarum dolores apprehen-
derint animas miserorum? **C**onsequens enim videtur ut bo-

na omnia ⁊ omnem seculi hui⁹ recipientis cōsolationem
nihilomin⁹ vniuersum ve ⁊ vniuersi maneāt cruciatus
Aruero illud eque ⁊ eadem abrahe sentētia conijciendū
videt. **O**mnes qui contrario ductu spū vite pñtis om-
nia bona respuūt ⁊ mala eligūt omnia bona dñi ⁊ ōnez
habitueros cōsolationem. **H**ec omnia bernardus vbi su-
pra. **R**enuat ergo cōsolaria anima tua in hoc mundo in
hac lachrymarū valle. in terra laboris ⁊ miserie. **N**ā vs
omnib⁹ qui hic recipiunt cōsolationem suam. **C**ōtemne
trāsitoria: fugeq; delicias ⁊ gaudia mundana. **T**ibi em̄
absit gloriari nisi in cruce dñi nostri iesu christi. **U**nde
petr⁹ blesensis. sup iob ad regem anglie ita dicit. **P**utasne
aliquis in pñti vita gaudeat ⁊ futura. si tamen gaudiū
debeat dici qđ turbat assidue ⁊ respergit amaritudie pñ-
ti. nimis delicat⁹ es. si vtramq; psumis: vti seculo ⁊ frui
christo pñtis mundi delicias cape: ⁊ nihilomin⁹ celestis
glorie diuitias obtinere. **A**udi qđ dictum sit illi diuiti i
euāgelio qui cruciabat in flamma: ⁊ lingue ardentis re-
frigerium postulabat. **F**ili recordare qđ recepisti bona in
vita tua: ⁊ lazar⁹ similiter mala. **H**ic igit̄ consolā: tu ve-
ro cruciaris. **D** qđ dissimile premiū merito possum⁹ res-
putare insanos sanctissimos reges ac pphetas. aposto-
los. martyres. cōfessores teneros ac delicatas vrgines: q
omnes spretis diuitijs ac cōculcatis delicijs hui⁹ mūdi
seipos p christo tribulationibus ⁊ morti obtulerūt: si
gloriam ⁊ honorem quam adepti sunt in angustia ⁊ do-
lore potuissent in voluptatib⁹ ⁊ delicijs obtinuisse. **H**ec
ille **P**etr⁹ blesensis. **V**ere frater vere quicqđ dicat fir-
miter hec tene qđ celum nō aliter scandes: nisi quod do-
cuere apostoli teneas ore. morib⁹ ⁊ fide. **E**t quid docue-
rūt illi. **N**ōne sobrie ⁊ iuste viuere. humilitatem ⁊ pa-
ciciam. caritatem ⁊ constāciam ac ceteras virtutes to-
tis viribus obtinere. mundum ⁊ que mundi sunt despi-
ere. diuitias ⁊ delicias fugere. penitentiam agere. in tri-

bulationib⁹ ⁊ miserijs letari et gaudere. Tu quoq³ fac
simile ⁊ viues. esto quoq³ forti animo in omnibus labo
ribus angustijs ⁊ penis In proximo enim est q^d a domi
no cureris. labora fortiter sicut bonus miles christi. Et
ne cogites intra te metipsum aliquando sic dicens Dul
tus ⁊ immensus est labor meus: ego autem sum mini
mus ⁊ infirmus valde: nec valeo hoc proposito finali
ter perseverare. Audi verba Hieronymi in epistola sic
dicentis. Nullus labor durus: nullum tempus longum
videri debet quo eternitatis gloria acquiritur. Unde
chrisostomus super matthxum. Si quis viam laborio
sam existimat sue desidie est accusator. Si enim mina
ces pelagi fluctus nautis. si tempestates atq³ hyemis a
gricolis si vulnera cedeseq³ militibus. si grauissimi ictus
plageq³ pugilibus leues videntur ⁊ tolerabiles propter
spem temporalium ⁊ pretereuntium comodorum: mul
tomagis cum celum preparat in premium: nihil ex pre
sentibus asperitatibus debeat sentire. ac maxime labo
res mitigat in benignum venire finem. Ne aspicias q^d
via est aspera: sed quo ducit. ⁊ aliam quia lata est: s³ vbi
desinit. Certe iam video q^d dormientibus non prouenit
regnum dei: nec ocio vel desidia torpentibus beatitudo
eternitatis ingeritur. Unde dicit leo papa in sermone
sed sicut scribit^r marhei. xi. Regnum celorum vim pati
tur ⁊ violenti capiunt illud. Un⁹ quidam. De regno celi
non credit mente fideli. Insipiens ⁊ exes s³ tu bene crede
dehes. Christo dicenti rapiunt illud violenti. Scilicet au
steri se castigato seueri. Molliam spernentes ⁊ carni vim
facientes. Item sup hoc dicit alius poeta. Asper erit vi
ctus asper labor asper amictus. Aspera cuncta tibi si vis
sup ethera scribi. Ecce iam patet manifeste q^d sicut scri
bitur Actuum. xiiij. Per multas tribulationes oportet
nos intrare regnum celorum. Qu³ bene attendebat hoc
beat⁹ augustinus. q^d non nisi tormētis itur ad astra dei

Unde dicitur **Q**uod anima mea si quotidie oportet nos tormē
ta pferre: si ipsam iehēnam lōgo tēpore tolerare: ut chri
stum in sua gloria vidē possem⁹ ⁊ sanctis ei⁹ sociari. **N**ō
ne ergo modo dignum est pati omne criste: ut tāti boni
tātēq; glorie participes habeamur. **I**nsidiētur ergo **d**e
mones: parēt suas temptatiōes. frangāt corp⁹ ieiunia.
premānt vestimēta cilicina. labores grauēt. vigilie exci
cēt. inclamet me iste in⁹ quietet me. ille vel ille frig⁹ con
trahat calor adurat. caput doleat. pect⁹ areat. inflet⁹ sto
machus. palleſcat vult⁹. infirmetur homo tot⁹. deficiat
in dolore vita mea: ⁊ anima in gemitib⁹. **I**ngrediat⁹ pu
treto in ossib⁹ meis: subter me ſcateat ut requiescam in
die tribulationis ⁊ ascēdam ad populum accinctū no
strum. **I**tem petr⁹ blesensis. **F**atiscāt membra mea vigi
lijs. extenuētur ieiunijs. labore frangantur. liqueſcāt in
lachrymis oculi. imo si totum cerebr⁹ ⁊ medulle corpis
in fletum effluāt: nō sunt tamē cōdigne passiōes hui⁹
temporis ad futuram gloriam que reuelabit⁹ in nobis.
Si sciret homo quid ⁊ ipse et quid de⁹ esset: mille pati
mortes credēt esse nihil. **E**cce que ⁊ quāta sunt hilaritē
pro deo sustinēda. libēter ergo sustine ⁊ gaudēter patia
re. **E**xemplum accipe in latronib⁹ ⁊ maleficis ad mortē
diudicatis qui gauderēt si p absidēda auricula possēt
evadere mortem anime ⁊ acquirē gloriam eternalem.
Un̄ ecclesiastici. vi. **E**xiguū laborabis ecce penitentie
paruitas ⁊ cito edes de generationib⁹ illius videlicet de
fructib⁹ glorie qui generātur ex labore penitētie. **I**tem
sapiētie. iij. **I**n paucis vexati ecce laboris exiguitas: in
multis bene disponētur. **E**cce magna remuneratio ⁊ p
miam que exinde sequūtur. **U**n̄ beatus effrem. **S**i in
quit modic⁹ est labor institutiōis nostre fratres carissio
mi ⁊ magna est requies: parui temporis afflictio. sed re
tributio eius videlicet delicia paradisi ⁊ exultatio et le
ticia in seculum seculi permanebūt. **I**deo dicit sapiens

ecclesiastici ultimo. **V**idete oculis vestris quia modicum laboravi et inveni mihi multam requiem. Et sic clare patet quod brevis est iste labor: et premia multa laborum. **F**ac ergo libenter atque voluntarie immortalis futurus pro vita perpetue duratura que gratanter faceret homo moriturus pro temporali vita ad modicum differenda. **E**t ergo finaliter concludendo patet aliquantulum ex superius allegatis quod hec nouissima videlicet mors. iudicium iehenna et gloria omnes qui continuam et iugem habent eorum memoriam valde et multipliciter renocant a peccatis. **S**ed pauci ista ponderant et rarissime ea cogitant seu considerant. omnes putant diu viuere et in senecta uberi penitere. iudicem placare infernum fugere. et sic celestem gloriam in delicijs viuendo et ocijs acquirere tandem et eternaliter possidere. **N**on sic impij non sic hoc argumentum non concludit: immo fallit et illud prout satis lucide patet per predicta. **E**t igitur omnes seducimini et nisi penitentiam egeritis simul peribitis: et moriemini in peccatis. **U**nde scribitur ecclesiastici. ij. **S**i penitentiam non egerimus. incidemus in manus dei et non in manus hominum. **S**ed pro cholor quis penitet. quis peccata deflet. quis subuenit pauperi. quis miseretur inopi. quis compatitur miseris quis cogitat de futuris. **P**enitus nemo. nam fere tota generatio praua est atque peruersa que non direxit cor suum in bonum. immo potius in malum. **O**mnes terrena sapiunt et que sua sunt querunt. non que iesu christi. **M**unera diligunt virtutes fugiunt. et sicut iumenta in stercorebus. sic et ipsi in peccatis multiplicibus miserabiliter computrescunt. **C**orrupti sunt abominabiles facti sunt iniquitatibus suis. **I**am dominus de celo prospexit super filios hominum. ut videat si est intelligens aut requirens bonum. **S**ed omnes declinauerunt simul inutiles facti sunt. nec est qui faciat bonum: vix etiam vsque ad vnum.

Ecce iam impletum est tempus. iam aduenit miserabilis ille mundi status. de quo Michae. vii ita prophetatur. Perijt sanctus de terra et rectus in hominibus non est. Omnes enim in sanguine insidiantur. vir fratrem suum venatur ad mortem. malum manu suarum dicunt bonum. Qui optimus est in eis quasi psalmus. et qui rectus quasi spina de sepi. Quid plura? Nolunt scire et intelligere ut bene agant. nec oculos aperire ut clare videant: sic excecavit eos malicia ipsorum. O stulta malicia. o mala stulticia voluntarie vitam fugere. mortem diligere. spernere bonum. agere malum. deumque contemnere: et demoni obedire. Carissime cur proprium caput ense secas? Cur sponte catenas demonis incurris? Cur sua iussa facis? Exurge exurge euigila et vide. Relinque diabolum fuge demonem. ne postea cum ipsis eternaliter contemneris. Miror et ammior quod homo qui praeter ceteris est creatura rationalis in nullo quasi sequitur iudicium rationis spernens salubria. affectans noxia. quaerens et desiderans mortifera et nociva. O deus eterneque causa talis dementie. que ratio tante fatuitatis et insanie. Cur anima mortem tam prono corde requirit. Cur sibi quod tollit vivere captat homo. Mere vere gens absque consilio est et sine prudentia. Ne utinam saperent et intelligerent ac nouissima prouiderent.

Finis Quattuor nouissima

Sequuntur Exempla De gaudio regni celorum.

Uidi in b̄tab̄acia mulierem diuitem ⁊ honestam posses-
sam a demonio. **Q**uam cum rogāte presbytero religio-
so visitarem inuenim⁹ eam a vexatione demonis quies-
centem ⁊ sensate loquētem vt sanam. **T**ūc occulte ne-
mine aduertēte versum cantici moysi in deutronomio
sc̄dm q̄ olim a sancto quodam vno audieram tercio re-
petiui ad puocandum demonem in obsessa. **D**eum qui
te genuit dereliquisti ⁊ oblitus es domini creatoris tui.
Nec mora mulier pallere cepit labijs atq; vultu et due
vene in collo ei⁹ ad grossiciem pollicis intumescē. **T**ūc
ego inquit quare pessime vexare feminam p̄sumpsisti.
Mortuo iquit viro suo compassa, in subsidium illi⁹ ani-
me cōtulit quicquid boni fecerat in hac vita. ⁊ ex hoc na-
cta occasione vas vacuū mox intraui. **C**ui ego **D**entis-
ris miserrime ex hoc em̄ quod dedit mediante charitate
tumulatum est bonum ei⁹. **E**t ille cum cachinno **D**en-
dar inquit sum nec mirum si mētior. **M**ox ego **E**st ne il-
la tam pulchra sicut dicūt celestis patria quam perdidisti.
Et respōdit **I**n infinitum pulchrior q̄ dicat. **E**t ego
velles ne redire ad illam patriam si posses. **E**t ille **U**el-
lem inquit q̄ possem vsq; ad diem iudicij omnia excogi-
tata supplicia sustinere. **C**ui dixi **E**t ego p̄mitto tibi in-
periculum salutis mee promisse si mendax inueniar il-
lam perditam gloriam recuperare te posse si tātum hęc
dixeris. **D**omine deus meus peccaui ignosce mihi. **E**t
mox ille contorto collo exclamauit honorifice. **D**omine
domine **E**t mox hoc sepius cum clamore valido persona-
ret nec vltra in verbis procederetur. **I**mpossibile enim
sciebam illi vt deum suum dominum recognosceret ⁊ se
fateret peccasse atq; sibi precaretur ignosci tandem sub-
iunxit. **D**omine deus margarete sic em̄ obsessa mulier
vocabatur deū recognoscere dominum suū indignat⁹.

Tunc ego ad illum **Q** infelicissime omnium creatura
rum superbia elisit te ⁊ de celo depulit te redire in expia
bilis superbia non permittit Nec mora confusus ob
mutuit. Et post paucos dies non tamen tunc feminā
dereliquit

Aliud ex dialogo gregoriij

In tudertina vrbe in qua fortunat⁹ vir dei erat episco
pus Marcellus quidam bone actionis vir cum duabus
sororibus suis habitauit. Qui eueniente molestia corpo
ris ipso sacratissimo vesperscente iam sabbato pascha
li defunctus est Cuius corpus cum longius esset effere
dum die eodem sepeliri non potuit. Cumq; mora esset
temporis ad explendum debitum sepulture sorores eius
morte illius afflicte cucurrerūt flentes ad fortunatum
venerabilem eiq; magnis vocib⁹ clamare ceperūt. Sci
mus q; apostolorum vitam tenes leprosos mundas ces
cos illuminas. veni ⁊ resuscita mortuū nostrum. Qui
mox vt cognouit fratrem earum defunctum flere etiaz
cepit ipse de morte ipsius eisq; respondit dicens. Recel
dite ⁊ hoc dicere nolite quia iussio omnipotentis dei est
cui contraire null⁹ hominum potest Illis itaq; disceden
tib⁹ tristis ex morte illius mansit episcop⁹. Subsequēti
autem die dominico ante exurgētis lucis crepusculum
vocatis duob⁹ diaconibus suis perrexit ad domum de
functi accessit ad locum vbi iacebat corp⁹ examine ibiq;
se in orationem tedit. Expleta autem prece surrexit et
iuxta corp⁹ defuncti sedit. Nō autem grādi voce defun
ctum per nomen vocauit dicens Frater marcelle veni.
Ille autem acsi leniter dormiēs ad vicinam vocem quā
uis modica fuisset excitatus statim aperuit oculos atq;
ad episcopum respiciēs dixit **Q**uid fecisti o quid feci
sti. Cui episcop⁹ respondit dicens. Quid feci fili. At ille
ait. Duo hesternā die venerūt qui me eijciētes ex corpe
in bonum locum duxerūt Hodie autem vn⁹ missus est

nuncius qui dixit **R**educite eum quia fortunat⁹ episco-
pus in domū illius venit. Quibus verbis expletis mox
ex infirmitate cōualuit et in hac vita diuici⁹ māsit. Nec
tamē credēdum est quia locum quem accepat pdidit qz
dubium nō est qd intercessoris sui precibus potuit post
mortem meli⁹ viuere qui ante mortem studuit omnipo-
tenti deo placere.

De vita scī Francisci.

Quidam iuuenis valde nobilis ac delicat⁹ venit ad ori-
dinez sancti frācisai qui induit⁹ habitu fratrum post ali-
quot dies diabolo instigāte cepit habere intrāta ab omnia-
tione habitum quem gerebat qd videbat sibi portare sac-
cum vilissimum et ppter ea hōrebat manicas abominat⁹
bat capucium et ipsam longitudinem tunice et ei⁹ asperi-
tatem tanqz importabilem estimabat. **A**n̄te factum est
qd crescēte religionis fastidio deliberauit penit⁹ reijcere
habitum et redire ad seculum. **M**agister autem ei⁹ docu-
erat eum qd quādo añ altare cōuent⁹ trāsiret in quo ser-
uabat⁹ sanctissimū christi corp⁹ cum magna reuerentia
genib⁹ flexis et discoopto capite et cancellatis manibus
deuote inclinaret. **A**ccidit autem illa nocte qd deliberane-
rat dimitte habitum et redire ad seculum qd oportebat
eū ante altare trāsire vbi sicut cōsueuerat genua flexit
et statim fuit capt⁹ in spū et ostēsa sibi fuit mirabilis vi-
sio. **N**am vidit quasi multitudinē infinitam coram eo
processionalit⁹ transeūtem. omnes vero qui in illa pces-
sione beata erāt bini incedebāt. **E**t erāt vestiti ornatissi-
mis et p̄ciosissimis diasperis. **F**acies autem eorum et ma-
nus et quicquid apparebat de corpore sole splendor ra-
diabat et ibāt cum cantu et iubilo angeloz solemnissime
et dulcissime decantādo. **I**nter quos duo nobiliores ce-
teris incedebāt tanta claritate velati qd mirādum stupo-
rem aspicientibus ingerebāt. **E**t qd circa finem processio-
nis predictae vidit etiam quēdam tanta gloria decora-
tum qd videbatur quasi nou⁹ miles ab omnibus singul

lariter honorari **D**icitur autem Iuuenis hoc videns mira
bat valde et nesciebat quid hoc esset. nec interrogare tra
sentes audebat nec poterat nimia dulcedine stupefactus
Sed cum processio pertransisset et ipse adhuc videns ex
tremos relumens audaciam cucurrit ad illos et interro
gans dixit **D**echarissimi rogo vos quod dicere placeat qui
sunt isti tam admirabiles quos continet hec veneranda pro
cessio **I**lli vero conuertentes ad eum splendidissimas fa
cies dixerunt. **N**es omnes sumus fratres minores. qui
modo venimus de paradiso **E**t ille rursus interrogans
Qui sunt illi duo qui tantum excellenter inter alios ru
tilant **R**esponderunt **I**lli duo ceteris clariores sunt san
ctus franciscus et frater anthonius **I**lle autem ultimus tan
tum honoratus est quidam sanctus frater nouiter mortuus.
quem quia valenter contra temptaciones pugnavit et us
que in finem perseveravit in sancto proposito ad gaudia eter
ni regni cum gloria et triumpho perducimus. non solum
comitantibus sanctis sed etiam letantibus angelis **I**sta ve
ro vestimenta diasperi que nos tam decora portauimus
data sunt nobis propter asperas tunicas quas in religione
patienter detulimus et glorie claritas quam tu vides da
ta est nobis a deo propter humilem pacientiam quam feci
mus et propter sanctam paupertatem et obedientiam et casti
tatem mundissimam quam usque in finem hilariter ser
uauimus unde fili non sit tibi durum saccum religionis
tam fructiferum deportare quia si in sacco francisci amo
re domini nostri iesu christi mundum spernendo carnem
mortificando et contra diabolum dimicando viriliter te ha
bueris nobiscum simili veste fulgebis. **E**t his dictis Iu
uenis ad se rediit et confortatus ex ipsa visione omnem
temptationem abiicit culpam coram gardiano et alijs
fratribus recognouit asperitatem penitentie. et indumit
ti ut diuitias de cetero percipuit. **E**t sic immutatus in me
lius in sancta vita finivit

Aliud

Anno dñi. M. cccc. iij. Quidam clericus de vendepera cum
studeret in scholis apud lugdunum vidit in visione no
ctis vallem quādam sub quodam monte sup quem ciui
tas quedam pulcherrima sita erat cuius aspectus nimum
delectabat intuentes ita vt quisquis eam videret de aspe
ctu illius faciri non posset et omnibus modis laborauit quo
modo ad eam peruenire valeret. **I**nterea vidit fluuium
quendam sub pede montis inimo circa pedem currentem
quemdam circuiret querens artem quomodo eum trans
mearet. vidit sup ripam fluminis duodecim lauantes in
flumine tunicas suas. **I**nter quas erat quidam veste ca
didissima induit mulcum alijs dissimilis qui adiuuabat
illos in tunicarum suarum ablutione qui postquam inue
rat vnum ibat postea adiuuare alium. **T**unc clericus qui
hoc videbat accessit ad illum qui ceteros adiuuabat et di
xit. **Q**ue gens estis vos. **Q**ui ait. **I**sti paupes homines
sunt penitentiam agentes. et se a peccatis suis lauantes.
et ego filius dei. **J**esus christus sine cuius auxilio nec isti
nec alij possunt benefacere. **C**iuitas haec pulchra quam vi
des paradysus est vbi ego maneo et quando quis tunicam
suam lauerit id est penitentiam peregerit in illam intra
bit. **C**urpem satis diu quesisti viam qua itur ad illam
sed nulla alia via quam ista ducit ad eam. **H**is dictis clericus
a somno euigilauit et mirari cepit de visione. **Q**uod non
multo post redisset de schola in patriam suam narrauit
episcopo cabilonensi visionem hanc cui familiaris erat.
Qua audita episcopus suasic ei vt seculum relinqueret et
religionem intraret comendans ei sup omnes ordines
nouellum illum ordinem cisterciensem. **I**lle venit cister
cium et inuenit locum incultum et desertum et fratres in
ter bestias comorantes. **A**d portam vero monasterij que
de vimine facta erat pendeat malleus ferreus cuius so
nitu ad portam portari compellabatur ab introire volen

tibus. Hoc vero sonitu portarius vocatus venit ad eum
foras et inclinans se ad eum salutavit eum. Quem cleri-
cus intuens cognovit statim se eundem vidisse inter eos
qui tunicas suas in flumine lauabant. Rogavitque eum
ut ad se adduceret abbatem. Abbas igitur et totus con-
uentus venit ad eum et recognovit clericus omnes se vi-
disse tunicas suas in flumine lauantes. Statimque ceci-
dit ad abbatis pedes rogans eum cum lacrymis ut su-
sciperet. Qui susceptus non multo post factusque est prior.

Et cesario aliud.

Egrotabat in hammerode cenobio sacerdos ysenbrans
dus nomine custos ecclesie plus quam tricesimum annum agens
in ordine et ad extrema perductus est. Media nocte cum
super eum ministroz vigilaret diligentia audierunt eum
leui susurro verba sonare. Timentesque ne morti proximus
aliena loqueretur ori loquentis aure adhibita intellexerunt
verba sublimia edificationis plena de gloria celesti et in-
enarrabili leticia sanctorum. Dignum ergo indicantes tes-
tem his idoneum adhiberi nunciaverunt hec abbati qui
et ipse gravi laborabat infirmitate. Vocatus abbas affu-
it. Interim cecinit horologium et occasioe sumpta sic fa-
ri cepit. Quod quam suavem noctem exegi quam delectabile horolo-
gio operam dedi quam dulces et suaves concentus audiui cho-
ris in celo psallentium interfui. Quod quam concorditer et delecta-
biliter psallebant. In nostro cantu solet esse dissonantia
tedium lassitudo. ibi longe aliter est. In unam omnes con-
veniunt melodiam super omne quod delectat dulciorem.
Infatigabiles laudare non cessant et quanto plus laudant
tanto plus crescit amor laudandi. et mirabili atque ineffa-
bili modo hoc puenit. in usum gratissime quietis quod nun-
quam vacat a laude creatoris. Ibi qui magis hic humilitati
sunt mediocribus vel minimis potenti gloriose exultant
abundantiorum recipientes consolationem faciem splen-
didissimam statura celsi veste gloriosi.

riter cōuersatus sum ⁊ amico reffectus colloquio. **T**ā
ta gloria vestium delectatus sollicitē querebam si talē
ego habiturus essem ⁊ dixerunt. **Q**ui viuit irreprehen
sibiliter talem vestem sperare potest. **S**i vero viciū
latuerit in p̄uersatione macula apparebit in veste. **C**ul
pa enim vite maculam facit in veste. **I**mmaculat⁹ ergo
merebitur habere vestem qui se a maculis seruat immu
nem. **E**t dixi. **Q**ue sunt macule. **E**t illi. **D**urmutatio
detractio. inuidia. negligētia ⁊ quicquid sinceritatē cor
dis maculat ⁊ confundit. **Q**ui talia agunt in gloria ve
stis maculam ponunt. **T**u vero p̄ multis laborib⁹ ⁊ vi
te honestate similem sortieris vestem. **H**is dictis fauci
bus arefactis viribusq; exhaustis defecit loquens post
modicum instillata refocillat⁹ aqua resumptoq; spiritu
ad loquendum se parans spem fecit auditoribus ⁊ ait.
Utinam differret me dominus vsq; dum cōpleto ope
re dei dñis nostris loqui possem. **D** q̄ leti uuncij baiu
lus essem q̄ leta q̄ stupenda narrarem que vidi que au
diui ⁊ sensu: que parata sunt diligentib⁹ deum ⁊ in lau
de eius vigilantibus. **E**t abbas. **F**rater quomodo hec vi
disti. **E**t ille. **Q**uater hac nocte raptus sum ante deum
pecc⁹ meum apertum est ⁊ anima mea educta est. ⁊ sta
tim fui inter choros angeloz ⁊ vidi dominam nostram
in immēsa claritate cum suis sacris virginibus que se
mibi p̄misit in necessitate affuturam ⁊ sanctum micha
dem cum multo exercitu angelorum preparatū in au
xilium mihi. **N**am altari ⁊ memorie sue. honorem sem
per solebam impēdere ⁊ innumerabilē multitudinem
sanctoz ⁊ quos antea non viderā statim agnoui. **R**ur
sumq; spū ⁊ virib⁹ deficiēs loqui cessauit. **C**ompulsus
itaq; de sorbicula papillū accepit ⁊ gustās ait. **D** q̄ dul
cis est dñs gustantibus. **D** quāta est eius suauitatis e⁹
abundātia q̄ larga ⁊ indeficiēs ⁊ omnium deliciarum
copijs affluēs qua me in hac nocte reficē dignat⁹ est. **D**

dulcedo illa dulcedo gratissima optabilis et prestantissima
O que singularis que excellens et ineffabilis. Intus eram in
corde utrumque teneo vobis autem explicare non valeo.
Quam sentire potui non possum effari rei nimietate vi
ctus. **T**am felici refectione pastus hanc refectionem super
addere superfluum duco. **H**ec breue et modicum nutrimentum
prestat illa in perpetuum reficit et saginat. **O** que beati sunt
qui illa sine fine fruituri sunt. **I**ulere abbate vocati sunt
quidam nouitij viri quondam in seculo dari virtute militari
insignes quos ita consolatus est vere felices estis et ter
quaterque beati qui de vana vestra conuersatione atque in
vana vanitate per diuinam misericordiam vocati estis
partem in celis cum iustis habituri. **C**onstat enim de sa
lute vestra si tamen perseueraueritis. **N**am dominus dauid in
desinenter pro vobis preces ad dominum fundit quatenus
quod salubriter inchoastis feliciter complectis. **A**nnum au
tem eorum nomine exprimens de eo dicebat nisi portas clau
stri ingressus fuisset mortis eterne portas non euasisset.
Aderant et hospites conuertendi gratia de sedibus suis euo
cati sed nimio adhuc rerum temporalium amore detenti
rem arduam aggredi dubitabant. **Q**ui fiducialiter accedentes
ad virum dei mentis fluctuationem confessi sunt quod vi
delicet velle adiaceret eis perficere autem bonum non in
ueniret supplicabant ut orationibus eius adiuti mererentur in
bono stabiliri. **E**t ille. **Q**uoadiu mente adheretis seculo non
potestis proficere placere deo nec firmari in bono habentes vo
luntatem fixam in malo. **Q**uapropter recedite omnino ab his que
inutiliter amatis et non decribit vobis gratia saluatoris. **S**i vi
dissetis que ego vidi omnem gloriam mundi vilem reputaretis.
Deinde multa queerebat ille de patre ille de fratre ille de suo sta
tu futuro ille de patre. **S**ed vir dei ita singulis responsum
tempauit ut secretorum reuelator et conscientiarum inspector
esse probaret. **N**ox vocate deo sancta illa anima carne so
luta est ad dolores corporis ultra non reditura sed ut credimus?

immortalitatis luce vestiēda ⁊ perbenni gaudiorum su-
auitate reficienda:

Hieronym⁹ ad moniales. Angelicis choris sanctorum
⁊ societatis hic studeatis interesse vt omnes postmo-
dum in corporis exitu vobis gaudentes ⁊ leti tanq̄ no-
tis occurrant. si sic feceritis nihil vobis dulcius nihil io-
cundius q̄ his interesse conuiujs. his pabulis faciaris.
Quibus semel degustatis terrena omnia amara reddā-
tur. **E**xperto itaq̄ seni deuote consulenti credite filie.
Scio quod loquor carissime. Nam vt insipientiam lo-
quar Ego homunculus sic abiectus sic vilis in domo do-
mini. **A**dhuc viuens in corpore angelorū sepe choris in-
terfui de corporeis per hebdomadam nihil sentiens.

Item **A**ugustin⁹ de libero arbitrio. **T**anta est pulchri-
tudo iusticie tanta est iocunditas lucis eterne vt etiam
si non liceret in ea amplius delectari q̄ vnius diei hora
propter hoc solum innumerabiles hui⁹ vite dies pleni
delicijs ⁊ affluentia bonorum temporalium recte ⁊ me-
rito despicerentur.

Idem **E**terna beatitudo consistit in duob⁹. s. in necessa-
ria absentia omnis mali ⁊ in necessaria p̄ntia omnis bo-
ni. **S**i enim queris quid ibi est. aliter non potest respon-
deri nisi quicqd boni ē ibi est quicqd mali est ibi nō est.

Sc. **G**re. **N**ihil exteri⁹ quod ibi appetat ⁊ nil interi⁹ qd
Gre. **Q**ue lingua dicē vel q̄s intellect⁹ cape. **F**astidia
sufficit illius supne ciuitatis quāta sint gaudia āgelorū
choris interesse cū beatissimis spiritib⁹ glorie cōditoris assi-
stere. p̄ntē dei vultū cernē. icircūscriptū lumē vidē nul-
lo mortis metu affici icorruptiōis munē p̄petue letari.

Aug⁹ in de cōflictu vicioꝝ. **R**ecedat amor p̄ntis sc̄li in
quo null⁹ ita nascit⁹ vt nō moriat⁹. ⁊ succedat amor futu-
ri seculi in q̄ oēs viuificant⁹ vt deinceps nō moriantur.

Ubi nec aduersitas turbat. nulla necessitas angustat.
nulla molestia inquietat s; p̄hēnis leticia ibi regnat.

Item Hiero⁹. Si christum dñm ⁊ regem cui est nomē
sup omne nomē oportuit pati ⁊ ita intrare in gloriam
suam quam iam fiduciam habem⁹ nos intrare sine labo
re gloriam alienam. **O** q̄ stulti sumus ⁊ tardi corde ad
credēdum. **N**olum⁹ hic gaudere cum seculo ⁊ postea re
gnare cum christo difficile est imo impossibile ut ⁊ p̄nti
bus quis fruatur bonis ⁊ futuris nec hic ventrem ⁊ ibi
mentem repleat ut de delicijs ad delicias trāseat ⁊ utro
q̄ seculo p̄im⁹ sic ut in terra ⁊ in seculo appareat glori
osus. **I**mpossibile est delicijs affluere ⁊ christū sequi. **N**a
tura denegat ut contraria misceantur. **N**on em̄ possu
mus deo seruire ⁊ māmone

Unde beatus Aug⁹. **A**nima mea si quotidie oportet
nos tormēta p̄ferre. **S**i ipsam ichēnam lōgo tpe tolera
re ut christū in sua gloria vidē possem⁹ ⁊ sanctis ei⁹ soci
ari. **N**ōne dignum erat pati omne qd̄ triste est ut tanti
boni tāteq̄ glorie p̄ticipes habēmur. **I**nsidient⁹ ergo de
mones parēt suas temptatōes frangāt corpus ieiunia:
premāt vestimēta cilicina. labores grauēt. vigilie exsic
cāt. clamet me iste inquietet me ille. vel ille frig⁹ contra
hat. calor adurat. caput doleat. pect⁹ areat. inflect̄ stoma
chus. palleat vult⁹. infirmet̄ homo tot⁹. deficiat in do
lore vita mea. ⁊ anni mei ī gemitib⁹. ingrediat̄ putredo
in ossib⁹ meis. ⁊ subter me steteat ut requiescam in die
tribulationis ⁊ ascendā ad populū accinctū nostrū

Item Petrus blesēn. **F**atiscant membra vigilijs. ex
tenuent̄ ieiunijs. labore frāgant̄. liquecāt in lachrymis
oculi imo si totū cerebrū ⁊ medulle corpis in fletum es
fluant non sunt tamen cōdigne passionēs hui⁹ tempo
ris ad futuram gloriam que reuelabitur in nobis

Item **S**i sciret homo quid ipse quid ⁊ deus esset. **N**il
le pati mortēs crederet esse nihil

Quāta erit in celo leticia qñ nō solum in anima s̄ eti
am in corpe fuerit gloriādum. **N**am int⁹ ⁊ extra sub⁹

et supra imo circumquaque mirabiliter iustus gaudebit.
Incus de puritate conscientie. extra de corporis glorificatione. subtus de celi et aliarum creaturarum pulchritudine
Supra de dei visione. et circumcirca de angelorum et omnium sanctorum iocunda et delectabili associatione.

O ciuitas celestis mansio segura. patria totum continentem quod delectat. **M**erces sanctorum tam magna est quod non potest mensurari. tam multa quod non potest numerari. tam copiosa quod non potest finire. tam preciosa quod non potest estimari.

Petrus bleisensis ad regem anglie super Job. Putas ne quod alijs in presenti vita gaudeat et in futura. **S**i tamen gaudium debeat dici quod turbat assidue et respicit amaritudinem presenti nimis delicatus es si verumque presumis uti seculo et frui christo presentis mundi delicias cape et nihilominus celestis glorie diuitias optine. **A**udi quod dictum sit illi diuiti in euangelio si li recordare quod recepisti bona in vita tua. **M**erito possemus reges sanctissimos reputare israelanos et prophetas apostolos martyres confessores teneras ac delicatas virgines omnes que spreteris diuitijs et reulcatis delicijs huius mundi seiplos pro christo tribulationi et morti obtulerunt si gloriam quam adepti sunt in angustia et dolore potuissent in voluptatibus et delicijs obtinere.

Hieronymus. Quotiescumque te vana seculi delectat ambitio. quoties in mundo aliquid videris gloriosum ad paradysum mente transgredere et esse incipe quod futurus es.

Idem. Omne opus leuius ferri solet cum eius precium excogitat et spes premij solacium fit laboris. **E**t nullus labor durus nullum tempus longum videri debet quo eternitatis gloria acquiritur.

Finiunt exempla de gaudijs regum celorum. **E**t aliorum trium nouissimorum. **I**mpressa Danatrie

In platea episcopi. Anno domini: M. cccc. lxxix.

